

проект

Стратегія розвитку Волинської області на період до 2027 року

2024

Цей документ створено ЗРНГО «Волинський ресурсний центр» в рамках проекту «Підтримка актуалізації стратегій розвитку шести регіонів України», який став можливим завдяки Агентству США з міжнародного розвитку (USAID) та щирій підтримці американського народу через Проєкт USAID «ГОВЕРЛА». Зміст цього документу не обов'язково відображає погляди USAID та Уряду США».

Зміст

Зміст	3
Перелік рисунків	5
Перелік таблиць	7
Перелік скорочень	9
Вступ	11
Розділ 1. Загальна характеристика області	17
Розділ 2. Демографічна ситуація та трудові ресурси	21
2.1. Демографічна ситуація	21
2.2. Економічно активне населення	23
2.3. Розширення прав та можливостей чоловіків та жінок в регіоні	24
Розділ 3. Природні ресурси	26
3.1. Земельні ресурси	26
3.2. Водні ресурси	27
3.3. Лісові ресурси	28
3.4. Мінерально-сировинні ресурси області	29
3.5. Історико-культурна спадщина Волині	29
Розділ 4. Інфраструктура	31
4.1. Транспортна інфраструктура	31
4.2. Телекомунікаційна інфраструктура	33
4.3. Енергозабезпечення. Енергоефективність	34
4.4. Житлово-комунальне господарство	36
4.5. Освітня інфраструктура	39
4.6. Культура	47
4.7. Розвиток туризму	48
4.8. Соціальна сфера	50
<i>Охорона здоров'я</i>	50
<i>Соціальне обслуговування</i>	52
4.9. Цифрова трансформація	55
Розділ 5. Економічний розвиток та підприємництво	57
5.1. Загальні показники розвитку економіки області	57
5.2. Промисловість	57
5.3. Сільське господарство	58
5.4. Інвестиційна та будівельна діяльність	64
5.5. Інноваційна діяльність	65
5.6. Галузі з економічним та інноваційним потенціалом	65
5.7. Торгівля та розвиток споживчого ринку	79
5.8. Розвиток малого та середнього підприємництва	79
Розділ 6. Фінансово-бюджетна сфера	85
6.1. Загальна характеристика	85
6.2. Доходи бюджету області	88
6.3. Видатки бюджету області	90
6.4. Бюджет розвитку	91
6.5. Формування інвестиційної складової місцевих бюджетів за рахунок субвенцій з державного бюджету	92
Розділ 7. Екологічна ситуація в області та безпека життєдіяльності населення	94
7.1. Стан атмосферного повітря	94
7.2. Зміна клімату	97
7.3. Екологічна ситуація в галузі водокористування	100
7.4. Стан ґрунтів	101
7.5. Природно-заповідний фонд	102
7.6. Поводження з відходами	104
Розділ 8. Головні чинники та сценарії розвитку області	108
8.1. SWOT – аналіз сильних, слабких сторін регіону, можливостей і загроз	108
8.2. SWOT – матриця порівняльні переваги	110
Виклики	111

Ризики	112
8.3. Сценарії розвитку Волинської області на 2021-2027 роки	114
Розділ 9. Стратегічні та операційні цілі, завдання розвитку Волинської області на період до 2027 року	118
Розділ 10. Організаційне, інституційне та фінансове забезпечення реалізації Стратегії розвитку Волинської області на період до 2027 року	127
Розділ 11. Моніторинг і оцінка результативності реалізації Стратегії розвитку Волинської області на період до 2027 року	129
Розділ 12. Узгодженість Стратегії з Цілями сталого розвитку	130

Перелік рисунків

Рисунок 1. Кордони Волинської області	17
Рисунок 2. Релоковані підприємства в Україні	18
Рисунок 3. Релоковані підприємства. Куди переїжджає бізнес. Станом на 27.10.2023 р.	18
Рисунок 4. Релоковані підприємства. Звідки переїжджає бізнес. Станом на 27.10.2023 р.	19
Рисунок 5. Динаміка чисельності наявного населення області, тис. осіб	21
Рисунок 6. Чисельність наявного населення Волинської області в розрізі районів станом на 01.01.2022 р.	21
Рисунок 7. Статтєво-вікова піраміда населення області	22
Рисунок 8. Населення за економічною активністю (у віці 15-70 років, тис. осіб)	23
Рисунок 9. Структура зайнятості населення за видами економічної діяльності у 2022 році, %	24
Рисунок 10. Структура земельного фонду області станом на 01.01.2019 року, (%)	26
Рисунок 11. Структура сільськогосподарських угідь, %	26
Рисунок 12. Карта культурно-історичних пам'яток Волинської області	30
Рисунок 13. Мережа автомобільних доріг	31
Рисунок 14. Карта залізничної магістралі області	33
Рисунок 15. Результати НМТ-2023 за середнім балом в розрізі територій (українська мова)	41
Рисунок 16. Результати НМТ-2023 за середнім балом в розрізі територій (математика)	41
Рисунок 17. Результати НМТ-2023 за середнім балом в розрізі територій (історія України)	41
Рисунок 18. Результати НМТ-2023 за середнім балом в розрізі територій (англійська мова)	42
Рисунок 19. Результати НМТ-2023 за середнім балом в розрізі територій (біологія)	42
Рисунок 20. Результати НМТ-2023 за середнім балом в розрізі територій (фізика)	42
Рисунок 21. Результати НМТ-2023 за середнім балом в розрізі територій (хімія)	42
Рисунок 22. Розподіл за віком ВПО, зареєстрованих у Волинській області, на 02.01.2024 р.	54
Рисунок 23. Розподіл за статтю ВПО, зареєстрованих у Волинській області, на 02.01.2024 року	54
Рисунок 24. Структура обсягів реалізованої промислової продукції за основними видами діяльності у 2021 р.	57
Рисунок 25. Індекси продукції сільського господарства за категоріями господарств, %	58
Рисунок 26. Динаміка виробництва валової продукції сільського господарства (в постійних цінах 2010 р.), млрд. грн.	59
Рисунок 27. Динаміка виробництва валової продукції сільського господарства за напрямками (в постійних цінах 2010р.), млрд. грн.	59
Рисунок 28. Динаміка чисельності працюючих у сільському господарстві, тис. осіб	60
Рисунок 29. Динаміка кількості сільськогосподарських тварин, тис. голів	60
Рисунок 30. Динаміка кількості птиці, тис. голів	60
Рисунок 31. Динаміка виробництва продукції тваринництва	61
Рисунок 32. Динаміка посівних площ сільськогосподарських культур, тис. га	61
Рисунок 33. Динаміка валового збору зернових та зернобобових культур	62
Рисунок 34. Динаміка експорту та імпорту сільськогосподарської продукції, млн. дол. США	62
Рисунок 35. Вклад різних категорій господарств у виробництво валової продукції сільського господарства, %	62
Рисунок 36. Обсяг капітальних інвестицій у фактичних цінах, млн. грн.	64
Рисунок 37. Кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення, на початок року, одиниць	79
Рисунок 38. Кількість зайнятих працівників у сфері малого та середнього бізнесу, на початок року, тис. осіб	80
Рисунок 39. Кількість фізичних осіб-підприємців у регіонах, осіб	80
Рисунок 40. Кількість фізичних осіб-підприємців жінок, осіб	81
Рисунок 41. Структура загального фонду місцевих бюджетів області у 2012-2021 рр., млрд. грн.	85
Рисунок 42. Розподіл власного фінансового ресурсу місцевих бюджетів у 2012-2021 рр., млн грн, %	86
Рисунок 43. Індекс податкоспроможності територіальних громад Волинської області у 2023 році.	86

<i>Рисунок 44. Структура доходів загального фонду місцевих бюджетів Волинської області за 2022 рік, %</i>	89
<i>Рисунок 45. Структура доходів спеціального фонду за 2022 р. %</i>	89
<i>Рисунок 46. Використання коштів бюджету місцевими бюджетами у 2020-2022 рр.</i>	91
<i>Рисунок 47. Використання коштів окремих інвестиційних субвенцій з державного бюджету та коштів бюджету розвитку місцевих бюджетів у 2020-2022 рр., млн. грн.</i>	92
<i>Рисунок 48. Динаміка викидів шкідливих речовин за період 2020-2022 рр.</i>	94
<i>Рисунок 49. Динаміка природно-заповідного фонду області</i>	102
<i>Рисунок 50. Розподіл природоохоронних територій за категоріями</i>	103

Перелік таблиць

Таблиця 1. Склад робочої групи з актуалізації Стратегії розвитку Волинської області на період до 2027 року та розробки Плану заходів з її реалізації на 2024–2027 роки	12
Таблиця 2. Рівень економічної активності населення у віці 15-70 років	23
Таблиця 3. Обсяги субвенції з Державного бюджету місцевим бюджетам за роками	32
Таблиця 4. Структура та динаміка забезпечення централізованим водопостачанням області за період 2020-2022 рр.	36
Таблиця 5. Структура та динаміка централізованого водопостачання по комунальних підприємствах області, в розрізі споживачів за період 2020-2022 роки	36
Таблиця 6. Структура та динаміка забезпечення централізованим водовідведенням Волинської області за період 2020-2022 роки населених пунктів	37
Таблиця 7. Структура та динаміка централізованого водопостачання по комунальних підприємствах області, в розрізі споживачів	37
Таблиця 8. Порівняльні дані успішності за середнім балом за типом території реєстрації/проживання учасників НМТ-2023	41
Таблиця 9. Підготовка кадрів	44
Таблиця 10. Працевлаштування випускників	44
Таблиця 11. Навчально-виробниче обладнання і техніка закладів професійної (професійно-технічної) освіти	45
Таблиця 12. Кількість померлих за окремими причинами смерті	50
Таблиця 13. Капітальні інвестиції, млн. грн.	64
Таблиця 14. Порогові значення, що використовуються для економічного відображення	66
Таблиця 15. Відображення економічного потенціалу: результати області	66
Таблиця 16. Галузі, які за статичним та динамічним аналізом мають найбільший економічний потенціал подальшого розвитку	66
Таблиця 17. Визначені галузі з економічним потенціалом області	68
Таблиця 18. Відображення інноваційного потенціалу: результати області	75
Таблиця 19. Галузь, яка має найбільший інноваційний потенціал подальшого розвитку	75
Таблиця 20. Визначені галузі з інноваційним потенціалом області	75
Таблиця 21. Галузі з економічним та інноваційним потенціалом області: лише КВЕД В-Е	76
Таблиця 22. Основні показники ефективності для галузей з економічним та інноваційним потенціалом області	78
Таблиця 23. Кількість підприємств, одиниць	79
Таблиця 24. Основні показники діяльності підприємств у 2017 році	80
Таблиця 25. Зміни у системі місцевих бюджетів області в процесі децентралізації та передачі повноважень органам місцевого самоврядування ОТГ	85
Таблиця 26. Місцеві бюджети області у 2024 році з низькою фінансовою спроможністю за надходженнями ПДФО на 1 жителя (прогнозні показники)	87
Таблиця 27. Показники доходів місцевих бюджетів Волинської області у 2020-2023 рр., млн. грн.	88
Таблиця 28. Основні бюджетоутворюючі підприємства місцевих бюджетів Волинської області, млн. грн.	88
Таблиця 29. Обсяги капітальних видатків, тис. грн.	90
Таблиця 30. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря	94
Таблиця 31. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення у регіоні по окремим населеним пунктам тис. т.	95
Таблиця 32. Вміст основних забруднюючих речовин	95

Таблиця 33. Найбільші середні і максимальні концентрації забруднюючих речовин (в кратності ГДК) в атмосферному повітрі міст	96
Таблиця 34. Основні показники використання і відведення вод, млн.м ³	100
Таблиця 35. Забір, використання та відведення води за 2018 рік, млн.м ³	100
Таблиця 36. Основні забруднювачі водних об'єктів, млн.м ³	100
Таблиця 37. Розподіл природно-заповідного фонду за категоріями	103
Таблиця 38. Накопичення відходів (станом на початок року)	104
Таблиця 39. Показники утворення відходів у динаміці за 2020 -2022 рр.	105
Таблиця 40. Основні показники поводження з відходами I-IV класів небезпеки (тис. т)	105
Таблиця 41. Інформація про кількість сміттєзвалищ (полігонів) станом на 01.01.2023 р.	106

Перелік скорочень

АЗПСМ	Амбулаторія загальної практики сімейної медицини
АТ	Акціонерне товариство
ВПО	Вимушено переміщені особи
ДСНС	Державна служба надзвичайних ситуацій
ДП	Державне підприємство
ЄДАРП	Єдиний державний автоматизований реєстр осіб, які мають право на пільги
ЄС	Європейський Союз
ЗДО	Заклад дошкільної освіти
ЗПСО	Заклад повної середньої освіти
ЗЗСО	Заклад загальної середньої освіти
ЗП(ПТ)О	Заклади професійної (професійно-технічної) освіти
ІТП	Індивідуальний тепловий пункт
КМУ	Кабінет Міністрів України
КЗ	Комунальний заклад
КНП	Комунальне некомерційне підприємство
КОС	Каналізаційно очисні споруди
КП	Комунальне підприємство
ЛГ	Лісове господарство
МТК	Міжнародний транспортний коридор
НКС	Нематеріальна культурна спадщина
НМТ	Національний мультипредметний тест
НСЗУ	Національна служба здоров'я України
ОВА	Обласна військова адміністрація
ОМС	Орган місцевого самоврядування
ООП	Особливі освітні потреби
ОСББ	Об'єднання співвласників багатоквартирних будинків
ОСГ	Особисті селянські господарства
ПДФО	Податок на доходи фізичних осіб
ПЗФ	Природно-заповідний фонд
ПКД	Проектно-кошторисна документація
ПМСД	Первинна медико-санітарна допомога
СГД	Суб'єкти господарської діяльності
ТГ	Територіальна громада
ТОВ	Товариство з обмеженою відповідальністю
ТПВ	Тверді побутові відходи

ФАП	Фельдшерсько – акушерський пункт
ФОП	Фізична особа-підприємець
ЦБС	Централізована бібліотечна система
ЦКП	Центр культурних послуг
ЦНАП	Центр надання адміністративних послуг
ЦПМСД	Центр первинної медико-санітарної допомоги
ЦРЛ	Центральна районна лікарня

ВСТУП

Мета та підстави розроблення та оновлення Стратегії розвитку Волинської області на період до 2027 року.

Стратегія розвитку Волинської області на період до 2027 року (далі – *Стратегія*) є головним плановим документом розвитку Волині на довгострокову перспективу.

Необхідність підготовки нової редакції Стратегії викликана:

затвердженням нової редакції Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки (**Постановою КМУ від ____ 2024 року**), зумовленим зміною зовнішніх та внутрішніх умов для розвитку регіонів. Розпочавши збройну агресію проти України, росія порушила фундаментальні норми й принципи міжнародного права, низку двосторонніх і багатосторонніх договорів та угод;

доцільністю підготовки нового стратегічного документа, розробленого відповідно до європейських стандартів, на період, що синхронізується з плановими та бюджетними циклами ЄС, з урахуванням впливу світових тенденцій просторового розвитку.

Нормативно-правова основа її розроблення:

- Закон України «Про засади державної регіональної політики»;
- «Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів», затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 04.08.2023 р. № 816;
- методика розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, затверджена наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31.03.2016 р. № 79.

Стратегія також відповідає зобов'язанням України щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та положенням міжнародних документів, ратифікованих Україною, а саме таким основним документам:

- Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та її Факультативному протоколу;
- Цілям сталого розвитку (ЦСР) з виведенням питання про ґендерну рівність на перший план у 10 цілях з 17, 25 завданнях з 86 та 45 індикаторах з 172;
- Угоді про асоціацію з Європейським Союзом;
- загальній декларації прав людини;
- Європейській конвенції з прав людини;

Крім цього Стратегія розроблена відповідно до положень українського законодавства, які регламентують питання дотримання ґендерної рівності в Україні, зокрема відповідно до наступних нормативно-правових актів:

- Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 6.09.2012 р. № 5207-VI;
- Закону України «Про запобігання та боротьбу з домашнім насильством» від 7.12.2017 р. № 2229-VIII;
- Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 6.12.2017 р. №2227-VIII;
- Указу Президента України «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини» від 25.07.2015 р. № 501/215;
- Постанови Кабінету Міністрів України «Питання проведення ґендерно-правової експертизи» від 28.11.2018 р. № 997);
- Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях, наданих Комітетом ООН з прав осіб з інвалідністю, до першої доповіді України про виконання Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю на період до 2020 року» від 28.12.2016 р. № 1073-р;
- Розпорядження КМУ «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини» від 23.11.2015 р. № 1393-р;

- Наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо впровадження і застосування ґендерно орієнтованого підходу у бюджетному процесі» від 02.01.2019 р. № 1.

Згідно розпорядження начальника обласної військової адміністрації від 20.11.2023 р. № 485 «Про новий склад робочої групи з актуалізації Стратегії розвитку Волинської області на період до 2027 року та розробки Плану заходів з її реалізації на 2024–2027 роки» розпочата робота по актуалізації Стратегії, координатором якої є департамент економічного розвитку, зовнішніх зносин та з питань туризму і курортів облдержадміністрації. До робочої групи увійшли представники бізнесу, підприємств, установ, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, науковці, громадські активісти, експерти програми проекту USAID «Говерла».

Таблиця 2. Склад робочої групи з актуалізації Стратегії розвитку Волинської області на період до 2027 року та розробки Плану заходів з її реалізації на 2024–2027 роки

№	Прізвище, ім'я, по-батькові	Посада
Співголови робочої групи:		
1.	Троханенко Олександр Васильович	заступник голови обласної державної адміністрації
2.	Пустовіт Григорій Олександрович	перший заступник голови обласної ради (за згодою)
Заступник голови робочої групи:		
3.	Бальбуза Вероніка Миколаївна	директор департаменту економічного розвитку, зовнішніх зносин та з питань туризму і курортів обласної державної адміністрації
Секретар робочої групи:		
4.	Ткачук Андрій Володимирович	заступник начальника управління, начальник відділу економічного розвитку департаменту економічного розвитку, зовнішніх зносин та з питань туризму і курортів обласної державної адміністрації
Члени робочої групи:		
5.	Банера Анатолій Ярославович	регіональний координатор у Волинській області, фахівець з розвитку громад ПРООН в Україні (за згодою)
6.	Білан Степан Володимирович	директор департаменту інфраструктури обласної державної адміністрації
7.	Бойко Ірина Василівна	керівник Волинського регіонального офісу Проекту USAID «ГОВЕРЛА» (за згодою)
8.	Василенко Василь Миколайович	т. в. о. начальника управління містобудування та архітектури обласної державної адміністрації
9.	Верещак Оксана Миколаївна	заступник начальника відділу аудиту, економічної діяльності та бюджету виконавчого апарату обласної ради (за згодою)

10.	Воробйова Тетяна Геннадіївна	директор Волинського регіонального управління Держмолодьжитла (за згодою)
11.	В'юник Інна Юріївна	головний спеціаліст відділу інфраструктури управління транспорту та інфраструктури департаменту інфраструктури обласної державної адміністрації
12.	Гобод Оксана Михайлівна	директор департаменту соціальної та ветеранської політики обласної державної адміністрації
13.	Гончаренко Валерія Андріївна	керівник Агенції регіонального розвитку Волинської області (за згодою)
14.	Горбачова Леся Маркіянівна	заступник начальника управління – начальник відділу фінансів програм соціально-економічного розвитку департаменту фінансів обласної державної адміністрації
15.	Гоцалюк Петро Павлович	керівник Волинського обласного громадського об'єднання «Асоціація регіонального розвитку» (за згодою)
16.	Даньків Наталія Федорівна	заступник начальника управління освіти і науки обласної державної адміністрації
17.	Карлін Микола Іванович	професор кафедри фінансів, доктор економічних наук, професор Волинського національного університету імені Лесі Українки (за згодою)
18.	Корнійчук Віра Василівна	перший віцепрезидент Волинської торгово-промислової палати (за згодою)
19.	Кривчук Віталій Михайлович	начальник відділу цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації обласної державної адміністрації
20.	Лебедюк Ірина Олександрівна	начальник відділу з питань розвитку місцевого самоврядування та територіальної організації влади обласної державної адміністрації
21.	Ліпич Любов Григорівна	доктор економічних наук, професор Луцького національного технічного університету (за згодою)
22.	Маховський Орест Георгійович	голова постійної комісії обласної ради з питань бюджету, фінансів та цінової політики, депутат обласної ради (за згодою)
23.	Мельник Андрій Ярославович	заступник начальника Волинського обласного управління «Ощадбанку» (за згодою)
24.	Метілка Оксана Володимирівна	заступник начальника відділу економічного розвитку департаменту економічного розвитку, зовнішніх зносин та з питань туризму і курортів обласної державної адміністрації

25.	Оксентюк Лілія Миколаївна	головний спеціаліст відділу фінансово – економічної та організаційної діяльності управління екології та природних ресурсів обласної державної адміністрації
26.	Павліха Наталія Володимирівна	професор кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами, доктор економічних наук Волинського національного університету імені Лесі Українки (за згодою)
27.	Пархом'юк Анатолій Іванович	директор Волинського Центру розвитку місцевого самоврядування (за згодою)
28.	Петриканин Людмила Федорівна	заступник начальника управління агропромислового розвитку обласної державної адміністрації
29.	Пилипенко Ірина Леонідівна	голова громадської ради з питань внутрішньо переміщених осіб (за згодою)
30.	Полякова Людмила Василівна	заступник начальника відділу професійно-технічної освіти управління освіти і науки обласної державної адміністрації
31.	Разумовський Андрій Русланович	директор приватного підприємства «Будівельна компанія «Інвестор»» (за згодою)
32.	Сливка Віктор Петрович	заступник начальника управління – начальник відділу заходів цивільного захисту управління з питань цивільного захисту обласної державної адміністрації
33.	Смаль Борис Анатолійович	директор департаменту економічної політики Луцької міської ради (за згодою)
34.	Темчишена Вікторія Петрівна	заступник начальника управління – начальник відділу економіки систем життєзабезпечення та енергозбереження управління житлово-комунального господарства обласної державної адміністрації
35.	Тимощук Вікторія Євгеніївна	т. в. о. начальника управління екології та природних ресурсів обласної державної адміністрації
36.	Трач Тетяна Володимирівна	заступник начальника управління – начальник відділу медичних кадрів та майнових питань управління охорони здоров'я обласної державної адміністрації
37.	Фатенок-Ткачук Алла Олександрівна	доцент кафедри обліку та оподаткування, кандидат економічних наук Волинського національного університету імені Лесі Українки (за згодою)
38.	Хвіщук Олександр Віталійович	директор департаменту культури, молоді та спорту обласної державної адміністрації

39.	Ходань Петро Ярославович	головний спеціаліст відділу охорони культурної спадщини управління культури департаменту культури, молоді та спорту обласної державної адміністрації
40.	Чуліпа Ігор Дмитрович	проректор з науково-педагогічної роботи, економічного розвитку та проектної діяльності Волинського національного університету імені Лесі Українки (за згодою)
41.	Шрамко Віктор Сергійович	заступник начальника управління – начальник відділу з питань оборонної роботи управління з питань оборонної роботи та взаємодії з правоохоронними органами обласної державної адміністрації

Джерело: Власні напрацювання

21 листопада 2023 року під час першого засідання Робочої групи відбулося представлення та обговорення оновленої аналітичної частини соціально-економічного аналізу (далі – СЕА) та актуалізовані головні чинники та сценарії розвитку області а саме SWOT-аналіз, SWOT-матриця, виклики, ризики, сценарії розвитку з огляду на оновлений СЕА.

22 грудня 2023 року під час другого засідання Робочої групи відбулася презентація та обговорення фіналізованого проекту змін до Стратегії розвитку. Також обговорили етапи організації розроблення проекту Плану заходів на 2024 – 2027 роки із реалізації Стратегії розвитку Волинської області на період до 2027 року (далі – План заходів із реалізації Стратегії), оголошення збору проектних ідей до Плану заходів із реалізації Стратегії. Обговорили критерії відбору проектів регіонального розвитку до Плану заходів із реалізації Стратегії.

Стратегія базується на стратегічному ґендерно-чутливому аналізі соціально-економічного розвитку області, в якому описані наявні тенденції, ключові проблеми, сильні та слабкі сторони, можливості і загрози, на основі яких визначено можливі сценарії розвитку області.

В оновленій Стратегії визначено виклики розвитку на регіональному рівні, які потребують вирішення до 2027 року:

втрата людського капіталу та прискорення депопуляції населення внаслідок вимушеної міграції, бойових дій, окупації та терористичних актів російської федерації (з 2015 року для регіону характерною є депопуляція населення (скорочення чисельності як наявного, так і постійного населення). Причинами є не тільки від’ємний природний приріст, а також від’ємне сальдо міграції);

різкі просторові та структурні зміни в економіці, втрата експортного потенціалу регіону (протягом січня-листопаді 2023 року від’ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило -1,592 млрд. дол. США);

втрата транзитного потенціалу та вимушена переорієнтація транспортно-логістичних потоків

Актуалізація Стратегії зумовлена необхідністю врахування:

– наслідків повномасштабної війни РФ проти України та їх впливу на територіальні громади та регіони, підвищення ролі безпеки та стійкості до зовнішніх чинників;

– набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС, поглиблення ступеня виконання положень Угоди про асоціацію між Україною і ЄС та її державами-членами та переходу до початку переговорів про вступ України до ЄС;

– рекомендацій Організації економічного співробітництва та розвитку щодо необхідності оновлення Стратегії для забезпечення її зв’язку з процесом відновлення України;

– внесення змін до Закону України «Про засади державної регіональної політики»;

– кліматичних зобов’язань України, зокрема щодо:

загальноекономічного зниження викидів парникових газів на 65% до 2030 року порівняно з 1990 роком (Другий Національно визначений внесок України до Паризької угоди);

відмови від використання вугілля на державних електростанціях до 2035 року (COP26, вступ до платформи Powering Past Coal Alliance (PPCA));

скорочення викидів метану на 30% до 2030 року від рівня 2020 року (COP26, долучення до ініціативи Global Methane Pledge) та ін.

У роботі над актуалізацією Стратегії взяли участь понад 75 представників регіональної та місцевої влади, неурядових організацій, незалежних експертів, дослідників та громадських активістів. Такий підхід забезпечив інклюзивність та відкритість процесу.

Розділ 1. Загальна характеристика області

Волинська область межує з двома областями України: зі сходу – з Рівненською (410 км), з півдня – Львівською (125 км). Також маємо межу з територіальними одиницями двох країн а саме: на заході – з Люблінським воєводством Республіки Польща (протяжність кордону – 135 км) та з півночі – з Брестською областю Республіки Білорусь (205 км).

Рисунок 1. Кордони Волинської області

Територія Волині становить 20,1 тис. км² (3,3% території України), простягається з півночі на південь на 187 км, а з заходу на схід – на 163 км.

Волинська область відзначається унікальністю природного середовища з мальовничими водно-болотними та лісовими ландшафтами, надзвичайно вразливими до антропогенної діяльності. Більша частина області розташована в межах Поліської низовини, четверта частина – на Волинсько-Подільській височині в лісостеповій зоні.

Область у своєму складі має 4 адміністративні райони, 11 міст, 22 селища міського типу, 1054 сільських населених пункти.

У рамках впровадження реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в області створено 54 ТГ, з яких 11 – міські ТГ, 18 – селищних, 25 – сільських.

Населення області на 1 лютого 2022р. становило 1020,8 тис. осіб. Середня чисельність населення у січні 2022 року становила 1021,1 тис. осіб. На початок 2023 р. на обліку в органах Пенсійного фонду області перебувало 255,04 тис. осіб, що на 3,8% менше, ніж у 2019 році.

З початком повномасштабного вторгнення за даними Центру економічної стратегії з Волинської області за кордон виїхало 10% населення.

Корисні копалини. Волинська область порівняно небагата на родовища корисних копалин. Тут відомі кам'яне вугілля, торф, сировина для випалювання вапна, цементу, цегельно-

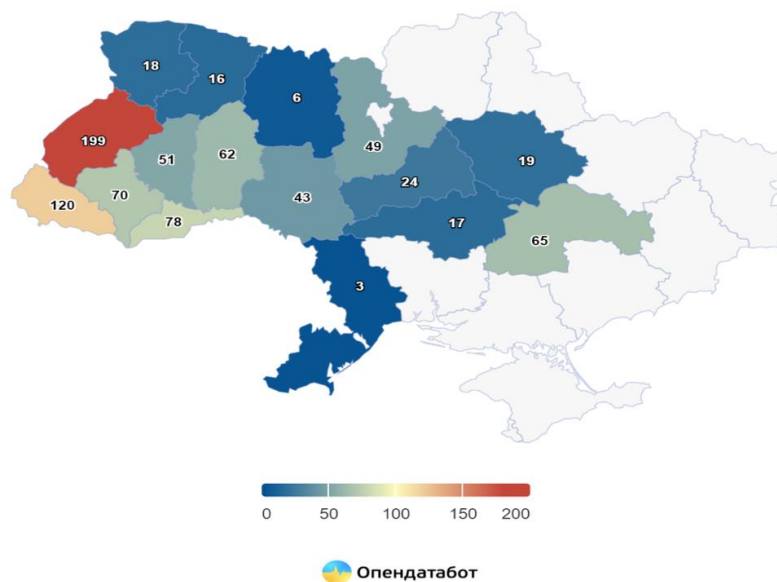
черепична сировина, будівельні та баластні піски, гончарні глини тощо. Виявлено в області ряд структур, перспективних на відкриття нафтових та газових родовищ. Кам'яне вугілля залягає у південно-західній частині області. Тут розташоване Нововолинське родовище Львівсько-Волинського кам'яновугільного басейну. Перші шахти басейну були закладені у 1950 р. У надрах Волині виявлені запаси торфу, пов'язані переважно із заплавами та першими надзаплавними терасами Прип'яті, Стоходу, Турії, Стиру та їх приток. Цементна сировина та сировина для випалювання вапна спостерігаються у Волинській області у вигляді крейдово-мергельних порід верхньої крейди. Основна кількість запасів цегельно-черепичної сировини розташована у південній частині області. Будівельні та баластні піски дуже поширені у північній (поліській) частині області.

Промисловість є однією з найважливіших складових господарського комплексу. В області у 2018 році у промисловості працювало 2527 суб'єктів господарювання, з них 95,4% - малі підприємства.

Повномасштабне вторгнення Росії на території України зупинило роботу багатьох українських підприємств. Часто релокація - єдиний спосіб врятувати бізнес. У мирні часи релокацію застосовували задля розширення ринку, а у цей час причиною релокації стали саме бойові дії та нестабільна економічна ситуація в деяких регіонах.

Згідно Опендатабот за півтора року від початку повномасштабного вторгнення рф в Україну станом на кінець вересня 2023 року в Україні за програмою релокації у Волинську область переїхало 19 підприємств.

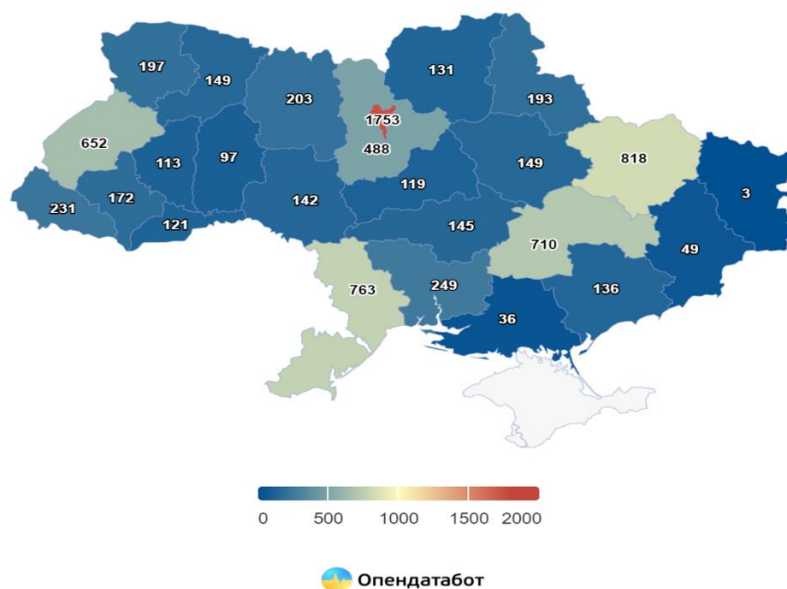
Рисунок 2. Релоковані підприємства в Україні

Джерело: Опендатабот

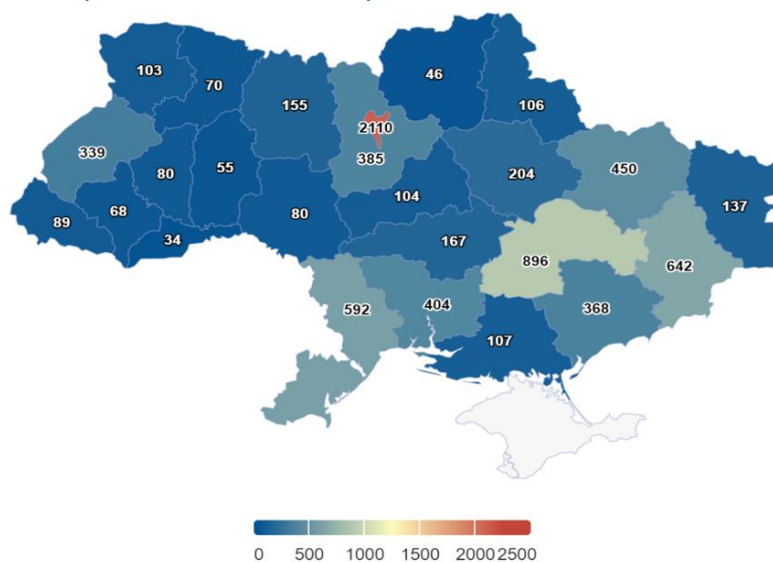
Водночас загалом до Волинської області згідно даних Опендатабот станом на 27.10.2023 рік переїхало 197 суб'єктів господарювання, проте виїхало 103.

Рисунок 3. Релоковані підприємства. Куди переїжджає бізнес. Станом на 27.10.2023 р.

Джерело: Опендатабот

Рисунок 4. Релоковані підприємства. Звідки переїжджає бізнес. Станом на 27.10.2023 р.

Джерело: Опендатабот

Транспортна інфраструктура є одним з найбільш важливих факторів, котрі формують основу для суспільно-економічного розвитку області.

Станом на 01.01.2023 року автобусна маршрутна мережа області нараховувала 57 міських, 284 приміських та 332 міжміських маршрутів. Для обслуговування внутрішньообласних маршрутів задіяно 398 одиниць транспортних засобів.

В області наявна мережа автостанцій. Зокрема, в м. Луцьк функціонує 2 автостанції ПрАТ «Волинське ОПАС». Крім того, автостанції існують у всіх районах області.

Інвестиції. На даний момент в області зареєстровано два індустріальні парки: «Нововолинськ» та «Володимир».

Ініціатором створення індустріального парку «Нововолинськ» є Нововолинська міська рада. Рішенням Нововолинської міської ради від 24.05.2017 р № 17/19 «Про створення індустріального парку «Нововолинськ», на відведеній земельній ділянці площею 20,0 га, створено індустріальний парк «Нововолинськ» та затверджено його концепцію.

Ініціатором створення індустріального парку «Володимир» є Володимирська міська рада. Рішенням міської ради від 27.07.2022 року №15/7 затверджено Концепцію розвитку індустріального парку «Володимир».

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.10.2022р. №889-р індустріальний парк «Володимир» включений до реєстру індустріальних (промислових) парків України. Загальна

площа земельної ділянки, яка пропонується для створення індустріального парку, становить – 37, 6570 гектарів. Право власності на земельну ділянку оформлено за територіальною громадою м. Володимира в особі Володимир-Волинської міської ради.

Відповідно до Концепції індустріальний парк «Володимир» створюється строком на 30 років. Даний строк може бути продовжено відповідно до потреб ініціатора створення, керуючої компанії та учасників індустріального парку. Очікувана кількість створених робочих місць - 1000 одиниць. Функціональне призначення – переробна промисловість, а саме виробництво: харчових продуктів, напоїв; текстильне виробництво; виробництво одягу; виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів; оброблення деревини та виготовлення виробів з деревини та корка; виробництво меблів; виробництво іншої продукції.

Крім того, ініціатором створення індустріального парку Товариством з обмеженою відповідальністю «ІНТЕРКОЛЕСО» подані документи Міністерству економіки України про включення Індустріального парку «ВОЛИНЬ» до Реєстру індустріальних (промислових) парків, що створений на території Вишнівської сільської ради Ковельського району Волинської області.

Крім того, в області триває робота над створенням інших індустріальних парків, зокрема на території Ковельської та Люблинецької територіальної громад. Вже розроблені концепції та проводиться робота щодо подальшого розвитку, створення та реєстрації індустріальних парків.

Культура. На початок 2023 року у Волинській області діє розгалужена базова мережа **закладів культури і мистецтва**, це, зокрема: 660 клубних закладів, що увійшли до складу 54 територіальних громад (будинки культури і клуби, Палаці культури, народні дома «Просвіта», культурно-мистецькі центри).

Галузь **освіти** області складається із 1505 закладів. У них навчається 185,6 тис. дітей та студентів.

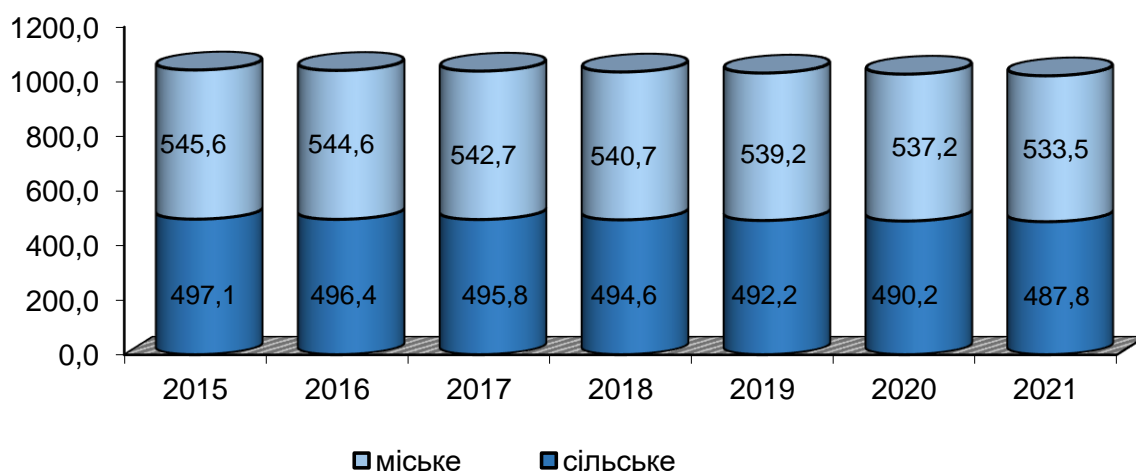
У 2023 році в системі **охорони здоров'я** області мережа первинної медичної допомоги складається з 63 надавачів. Працює 14 відділень екстреної медичної допомоги. Здійснюється оперативне управління 28 лікувально-профілактичними закладами обласної комунальної власності.

Розділ 2. Демографічна ситуація та трудові ресурси

2.1. Демографічна ситуація

Протягом 2012-2015 років в області спостерігалась тенденція до збільшення чисельності населення. Слід зазначити, що збільшення чисельності прослідковувалось лише у міських населених пунктах, натомість у сільських відбувалось зниження. Станом на 01.01.2022 року населення області становило 1021,3 тис. осіб. (2,28% загальноукраїнського населення). Середня густина населення – 51,7 осіб/км².

Рисунок 5. Динаміка чисельності наявного населення області, тис. осіб

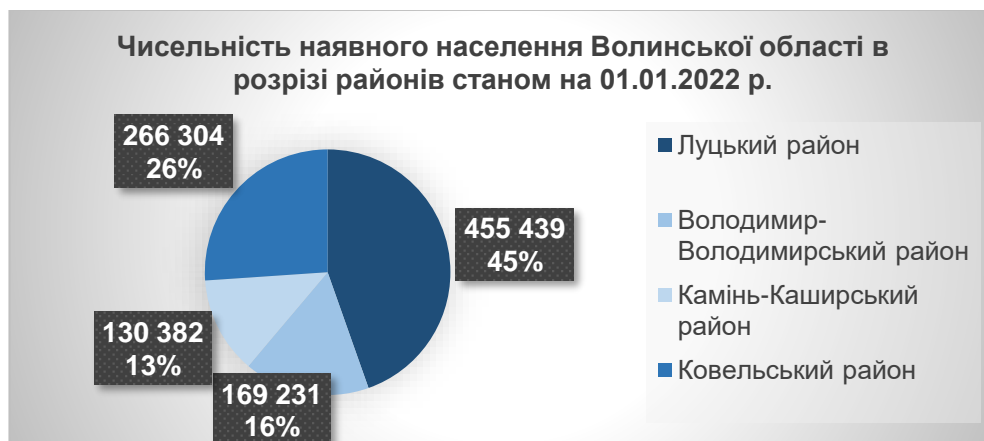
Джерело: Власні напрацювання

Починаючи з 2016 року відбувається значне скорочення чисельності населення – близько 2,0 тис. осіб в середньому за рік. За період (2015-2021рр.) чисельність міського населення зменшилась на 12,1 тис. осіб, сільського – на 9,3 тис. осіб.

Від початку повномасштабного вторгнення в територіальних громадах області знайшли прихисток 79,2 тис. переміщених осіб. За даними Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб у Волинській області станом на початок лютого 2024 року на обліку перебувало 46,8 тис. громадян.

Станом на 01.01.2022 року частка міського населення Волинської області становила 52%. Найбільшими темпами зростало населення обласного центру. До міського населення належать 4 найбільші міста області: Луцьк, Ковель, Нововолинськ, Володимир, а також смт. Сільське населення складало 487,8 тис. осіб (48%), які проживали у 1054 сільських населених пунктах.

Рисунок 6. Чисельність наявного населення Волинської області в розрізі районів станом на 01.01.2022 р.

Джерело: Власні напрацювання

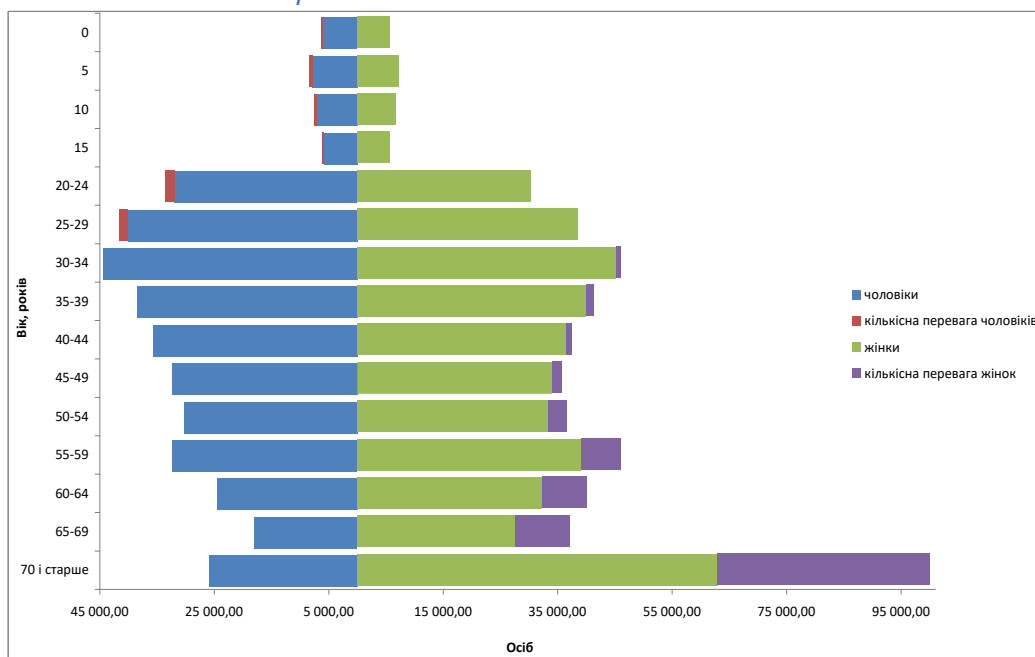
Найбільша частка наявного населення у Волинській області станом на 01.01.2022 р. знаходилася у Луцькому районі 455 439 осіб (45%). У м. Луцьк – 215 986 осіб. Друге місце займає Ковельський район – 266 304 осіб (26%). Наступні позиції займають Володимир-Володимирський район – 169 231 (16%), Камінь-Каширський район – 130 382 ос. (13%) [2].

За чисельністю населення станом на 01 лютого 2022 року область займала 20 місце в Україні, а питома вага населення області у загальній чисельності населення України становила 2,5 відсотка.

Якщо проаналізувати причини зменшення населення в цілому по області, то ми бачимо, що з 2016 по 2022 роки чисельність населення області зменшувалась за рахунок як природного скорочення, яке почалось ще у 2015 році, так і від'ємного міграційного сальдо. При цьому з 2016 по 2021 роки міграційне скорочення було значно меншим природного скорочення населення.

Статеві-віковий аналіз чисельності постійного населення області станом на 01.01.2022 свідчить про те, що дві третини населення області (67,2%) – особи у віці від 15 до 64 років. З них 480,9 тис. осіб (47,2%) – чоловіки, 537,7 тис. осіб (52,8%) – жінки. І хоча в кількісному показнику жінки переважають чоловіків, в цілому протягом 2015-2021 років чисельність чоловіків зменшилась на 9,3 тис. осіб, а жінок – на 12,0 тис. осіб.

Рисунок 7. Статеві-вікова піраміда населення області

Джерело: Власні напрацювання

Статеві-вікова піраміда населення області у молодших вікових групах виглядає відносно симетрично, зокрема відслідковується незначна кількісна перевага чоловіків у віковій групі від народження до 35 років.

У старших вікових групах (понад 35 років) спостерігається дисбаланс між чисельністю чоловічого та жіночого населення за рахунок кількісної переваги жінок. Найбільша диспропорція між чоловічим і жіночим населенням є помітною у віковій групі старше 55 років. При цьому, у віці понад 70 років чисельність жінок перевищує чисельність чоловіків у 2,4 рази. Відслідковується розширення діаграми у віковій групі 0-29 років (переважно за рахунок чоловічої частини населення), 30-69 років та 70 і старше – за рахунок жінок.

Частка населення працездатного віку та осіб, старших 60 років, в області нижче середньоукраїнського показника. А частка дітей у віці до 14 років, навпаки вища, ніж у середньому по Україні.

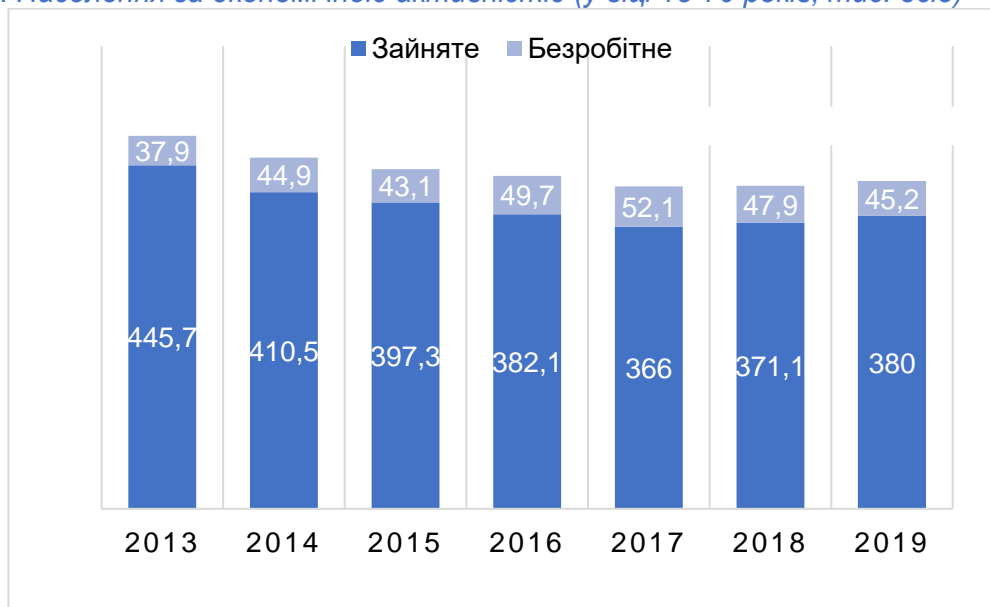
2.2. Економічно активне населення

З 2013 року в області спостерігалась негативна динаміка економічно активного населення. Так, за сім років (2012-2018 рр.) економічно активне населення зменшилось на 62,7 тис. осіб і в 2018 році становило 419,1 тис. осіб проти 481,8 тис. осіб у 2012 році. Відповідно зменшилось зайняте населення з 2013 по 2018 рік на 74,6 тис. осіб і на 01.01.2019 р. становило 371,1 тис. осіб.

Спад зумовлено певними факторами, не останніми з яких був початок війни на Сході України. В кількісному значенні кількість працездатного населення станом на 01.01.2019 року становила 414,4 тис. осіб, що на 7% (31 тис. осіб) менше ніж у 2012 році.

Працездатне населення становить 98% економічно активного населення, іншими словами робочої сили на ринку праці.

Рисунок 8. Населення за економічною активністю (у віці 15-70 років, тис. осіб)

Джерело: Власні напрацювання

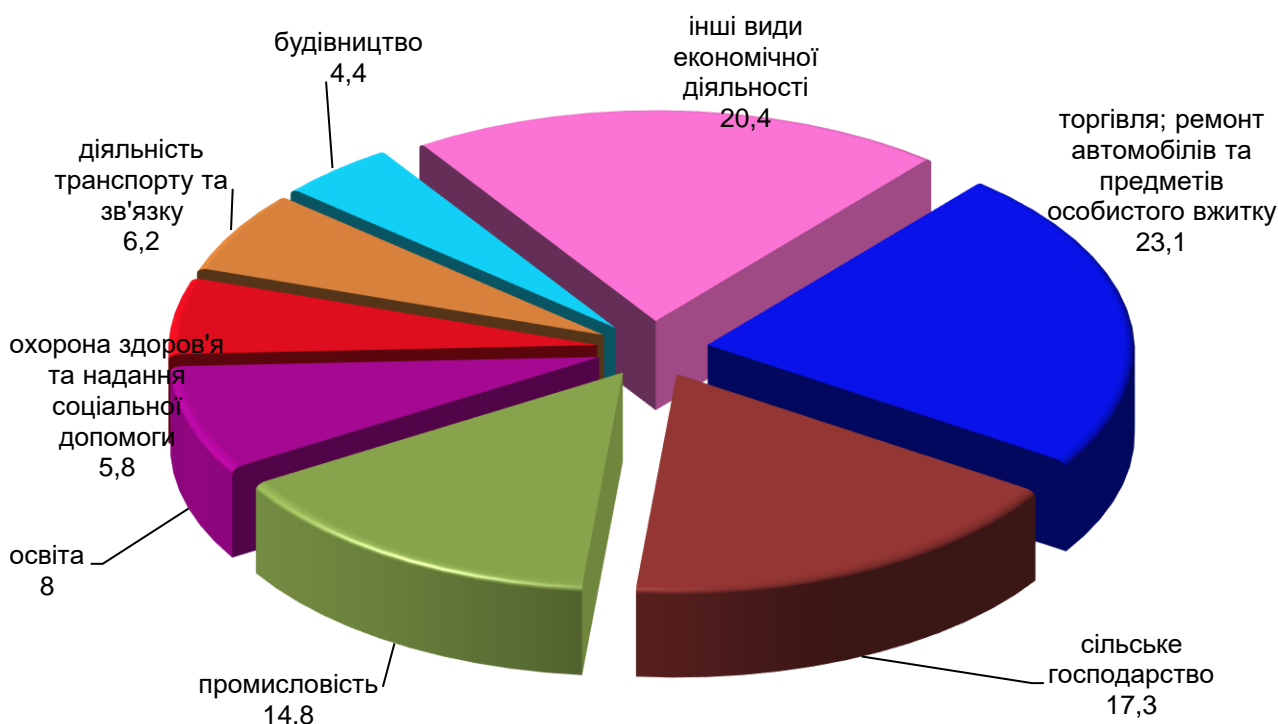
З 2017 року зменшується кількість безробітних громадян. У 2019 році їх нараховувалось 45,2 тис. осіб і порівняно з 2013 роком збільшилось майже на 7,3 тис. осіб. У 2021 році кількість безробітних (працездатного віку 15-59 років) становила 52,4 тис. осіб. Рівень безробіття (за методологією МОП) становив 13 відсотків.

Рівень економічної активності населення області у 2012 році становив 64,5 відсотка (17 місце по Україні), тоді як у 2018 році він опустився на останнє місце і становив 55,9 відсотка

Таблиця 2. Рівень економічної активності населення у віці 15-70 років

	2012		2016		2017		2018	
	тис. осіб	% до всього населення у віці 15-70 років	тис. осіб	% до всього населення у віці 15-70 років	тис. осіб	до всього населення у віці 15-70 років	тис. осіб	% до всього населення у віці 15-70 років
Україна	22011,5	64,6	17955,1	62,2	17854,4	62,0	17939,5	62,6
Волинська	481,8	64,5	431,8	57,7	418,1	55,8	419,0	55,9
Житомирська	609,2	65,6	571,3	63,0	572,6	63,3	576,5	64,2
Закарпатська	581,4	63,0	561,8	60,9	554,5	60,1	558,5	60,6
Львівська	1189,0	63,2	1134,9	60,6	1136,6	60,8	1139,9	61,6
Рівненська	545,8	65,6	530,5	63,6	520,3	62,3	524,2	62,8

Рисунок 9. Структура зайнятості населення за видами економічної діяльності у 2022 році, %

Джерело: Власні напрацювання

Найбільша кількість населення у 2021 році була зайнята у торгівлі (23,1%), сільському господарстві, яке включає лісове та рибне господарства, (17,3%) та промисловості (14,8%). Така тенденція спостерігалась протягом останніх років. Однак, слід зауважити, що якщо по всіх видах економічної діяльності кількість зайнятих залишалась більш менш стабільною, то протягом 2020-2021 років суттєво зменшилась кількість зайнятих у сільському господарстві - на 317,7 тис. осіб.

Висновки

Демографічна ситуація як в Україні так і в регіоні залишається складною. Зменшення кількості населення, низька тривалість життя, низький рівень народжуваності та від'ємне сальдо міграції є основними індикаторами демографічної кризи.

2.3. Розширення прав та можливостей чоловіків та жінок в регіоні

Станом на 01.01.2024 р. в області діє 45 спеціалізованих служб підтримки осіб, постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі: 2 притулки, 2 денних центри, 2 кризові кімнати, 3 спеціалізовані служби первинного соціально-психологічного консультування, 35 мобільних бригад соціально-психологічної допомоги постраждалим

особам, та Волинський обласний центр соціально-психологічної допомоги (далі –Центр). Також, при Центрі працює «гаряча лінія» з питань протидії торгівлі людьми, попередження насильства в сім'ї та гендерної дискримінації.

На виконання постанови КМУ від 02 червня 2023 року № 559 «Про затвердження Порядку надання у 2023 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на створення мережі спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» субвенцію отримали такі територіальні громади: Ратніська - на створення притулку, Забродівська, Литовезька, Павлівська та Нововолинська - на створення денних центрів із кризовою кімнатою. Вище зазначені об'єкти на стадії завершення та мають розпочати свою роботу у 2024 р.

Розширення прав та можливостей чоловіків і жінок має неабияке соціально-економічне значення в контексті розвитку регіону.

Для Волинської області, як і для інших областей України характерні певні ґендерні диспропорції, а саме:

- висока чоловіча смертність та розрив у тривалості життя жінок та чоловіків - 10,4 років (вище середнього по Україні – 9,8 років) який обумовлюється хворобами, стресом;
- нижчий рівень економічної активності та зайнятості жінок порівняно з чоловіками на ринку праці;
- горизонтальна та вертикальна сегрегація на ринку праці: горизонтальна в різних галузях економіки, обумовлена тим, що жіноча зайнятість спостерігається в основному у бюджетній сфері (в галузі охорони здоров'я, соціальної допомоги, освіти);
- жінки мають менше доступу до ресурсів через низьку заробітну плату порівняно з чоловіками;
- жінки також складають більшість населення з низьким доходом, яке звертається за державною соціальною допомогою (зокрема, жінки становлять більшість громадян, які зареєструвались для отримання адресної натуральної та грошової допомоги, більшість осіб, які опинилися в складних життєвих обставинах і потребували соціальних послуг).

Усунення згаданих проблем потребує удосконалення системи стратегічного планування, реалізації, моніторингу та оцінки регіонального розвитку області з урахуванням ґендерного підходу та потреб жінок та чоловіків різних груп, особливо соціально вразливих верств населення.

Пропозиції:

- запровадження механізму інтеграції ґендерного аналізу в розробку політики, зокрема:
- інституалізація ґендерних питань та підходу, заснованого на правах людини, як основи регіонального управління;
- підсилення платформи для співпраці та налагодження діалогу з жіночими НУО та ґендерними експертами;
- сприяння вирішенню проблеми ґендерного насильства та домашнього насильства шляхом координації зусиль усіх зацікавлених сторін на національному, регіональному та місцевому рівнях.

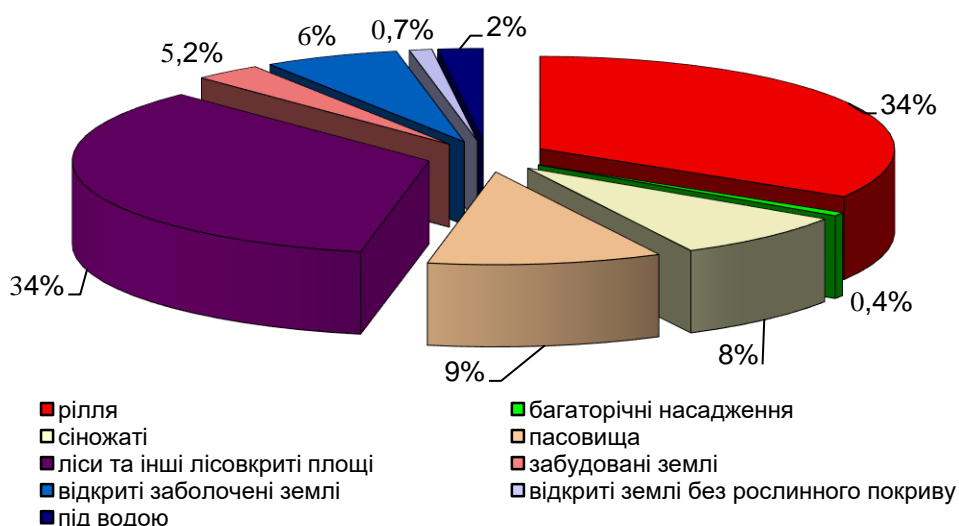
Розділ 3. Природні ресурси

3.1. Земельні ресурси

Волинська область володіє значним природно-рекреаційним та культурно-історичним потенціалом, який є передумовою успішного функціонування туристично-рекреаційної галузі. Волинська область розміщена на північному заході України. Площа Волині становить 20,1 тис. км² (3,3 % території України). На теренах області чітко виділяють два види ландшафтів – поліський і лісостеповий. Для поліських ландшафтних районів характерні велика лісистість, заболоченість місцевостей, переважання малородючих ґрунтів, наявність значної кількості заплавлених і карстових озер. Для лісостепових ландшафтних районів властивий долинно-грядовий рельєф.

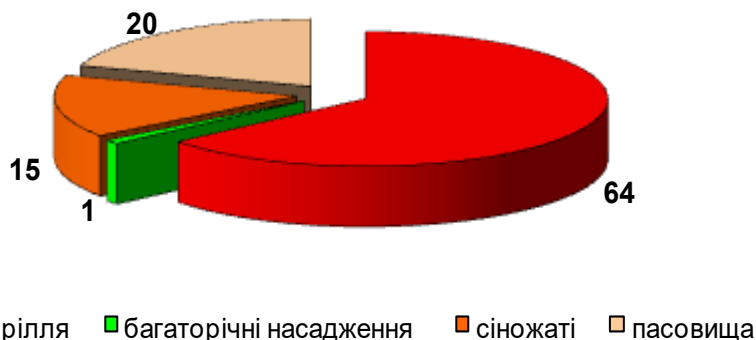
Земельний фонд області на 01.01.2019 року становив 2014,4 тис. гектарів. Сільськогосподарські угіддя становлять 51% (1033,5 тис. га), в тому числі рілля – 34% (684,1 тис. га), багаторічні насадження – 0,4% (7,6 тис. га), сіножаті – 8% (153,5 тис. га), пасовища – 9% (188,3 тис. га), що свідчить про високий рівень сільськогосподарської освоєності земель. Під лісами та лісовкритими площами знаходиться – 686,1 тис. га (34%), забудовані землі займають – 118,1 тис. га (6%), болота – 104,3 тис. га (5,2%), відкриті землі без рослинного покриву – 13,9 тис. га (0,7%), води – 44,5 тис. га (2%).

Рисунок 10. Структура земельного фонду області станом на 01.01.2019 року, (%)

Джерело: Власні напрацювання

Рисунок 11. Структура сільськогосподарських угідь, %

Джерело: Власні напрацювання

За розподілом земельного фонду в розрізі основних землекористувачів та власників землі, найбільшу питому вагу складають громадяни, у власності і користуванні яких знаходиться 655,2 тис. га земель, з них для:

ведення селянського (фермерського) господарства – 53,7 тис. га;

особистого селянського господарства – 132,5 тис. га;

будівництва та обслуговування житлового будинку і господарських будівель (присадибні ділянки) – 51,6 тис. га;

ведення товарного сільськогосподарського виробництва – 376,7 тис. га.

Площа земель в межах населених пунктів становить 312,0 тис. га, або 15,5 відсотка території області, в тому числі: міста – 17,8 тис. га, або 0,9 відсотка території області та 5,7 відсотка площі населених пунктів; селища – 18,4 тис. га, або 0,9 відсотка та 5,9 відсотка відповідно; сільські населені пункти – 275,8 тис. га, або 12,9 відсотка та 88,4 відсотка відповідно.

Розроблені проекти землеустрою щодо встановлення (зміни меж) лише в 314 населених пунктах (сільських населених пунктів – 298, селищ – 14, міст районного значення – 4, що становить 28,8% від їх загальної кількості). З них 144 проекти землеустрою розроблені в період 2004-2012 років без встановлення в натурі на місцевості меж адміністративно-територіальних одиниць.

Внесено до Державного земельного кадастру відомості про межі по 139 (12,7%) адміністративно-територіальних одиницях.

Нормативну грошову оцінку земель проведено в усіх населених пунктах області. Відповідно до статті 18 Закону України «Про оцінку земель» нормативна грошова оцінка земель, розташованих у населених пунктах незалежно від їх цільового призначення, проводиться не рідше ніж один раз на 5-7 років.

Проведено загальнонаціональну нормативну грошову оцінку земель сільськогосподарського призначення, яка набула чинності з 1 січня 2019 року.

Відповідно до Указу Президента України від 07.06.2021 № 228/2021 «Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів», постанови Кабінету Міністрів України від 01.03.2007 № 303 «Про затвердження Правил відтворення лісів», статті 57 Земельного кодексу України, статті 81 Лісового кодексу України, Доручення начальника Волинської обласної військової адміністрації від 20.09.2022 №5156/17/2-22 «Інвентаризація самозаліснених земель» проводяться роботи для збереження існуючого та поповнення знищеного в ході бойових дій на території держави ресурсу, а саме лісових насаджень.

Роботи пов'язані з інвентаризацією самозаліснених земель державної та комунальної власності (землі запасу), вкритих лісовою рослинністю (зруби, згарища, рідколісся, насадження, що загинули тощо), заліснення яких пройшло (відбулося) природним або іншим шляхом на орієнтовну площу 2844,75 га – становить 298 грн/га ($298 \cdot 2,8 = 834,4$ грн).

Пунктом 6³ Прикінцевих положень Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності" встановлено, що до 01.01.2025 року функціональне призначення території може визначатися детальним планом території.

Ця норма зобов'язує розробити для усіх територіальних громад області комплексні плани просторового розвитку територій. На підставі яких здійснюватиметься планування та забудова територій, визначається функціональне призначення територій та здійснюється інша архітектурно-містобудівна діяльність.

Розробка Плану просторового розвитку є обов'язковою умовою для кожної громади. Генеральний план та План просторового розвитку покликані зупинити хаотичну забудову в регіонах та визначити чітке призначення кожного сантиметру землі. План просторового розвитку громади допоможе розв'язати ряд інших важливих питань. Зокрема, щодо визначення функції території, забезпечення громади соціальною, транспортною та інженерною інфраструктурою, формування сприятливого середовища для розвитку місцевого бізнесу та залучення інвестицій.

Вартість розробки містобудівної документації - комплексного плану просторового розвитку територій усіх територіальних громад області – становить 504,3 млн. грн.

3.2. Водні ресурси

Велике значення в регіоні мають поверхневі води, які представлені 127 річками та 267 озерами. Більшість річок регіону беруть свій початок за межами Головного Європейського

вододілу й лише деякі з них (Турія, Стохід, Вижівка та ін.) не виходять за межі області. Із річок, що належать до басейну Дніпра, найбільшими на території області є Прип'ять, Стир, Турія, Стохід. Протяжність річок становить більше 10 км.

Більшість річок області бере початок в її межах. Річки протікають по території області, в основному, з півдня на північ, мають повільну течію, що пов'язане з незначним зниженням поверхні області на північ. У поліській частині області річки мають невеликий похил 0,27—0,40 м/км, розширені заплави, в яких навесні після повені залишаються тимчасові озера. Особливість річок поліської частини — дуже повільна течія 0,1—0,2 м/с.

Річки Волинської області за своїм режимом належать до рівнинного типу, переважно снігового живлення. В середньому за рік талі снігові води в річному стоці займають близько 70 відсотків, решта стоку має дощове і підземне походження, причому підземне живлення становить до 30 відсотків річного стоку. Характер живлення рік області обумовлює їх рівневий режим і режим стоку. Річному ходу рівнів рік області властива яскраво виражена висока весняна повінь і низька межень, яку порушують літні і зимові паводки.

Площа озер становить 13,1 тис.га. Об'єм їх водної маси – 943,65 млн м³. Значна частина об'єму належить озерам площею 1,01–5,0 км² (18 %) та 20,1–25 км² (13%). Цікаво, що об'єм оз. Світязь становить майже половину об'єму всіх озер області (48,6%). За адміністративними районами озера розміщені досить нерівномірно, основна їх частина розміщена в поліських районах області.

Водні ресурси області мають значний нереалізований потенціал і можуть служити основою для будівництва на їх берегах будинків і баз відпочинку, пансіонатів, створення рекреаційних зон короткочасного відпочинку.

Волинська область володіє значним потенціалом мінеральних вод, які об'єднують у чотири типи, що дає можливість розвивати санаторно-курортне лікування. Так, в районі смт. Ратне, біля с. Осниця, с. Тур, санаторію «Лісова пісня» поширені гідрокарбонатно-кальцієві, гідрокарбонатно-натрієві та хлоридно-кальцієві мінеральні води. З глибиною залягання горизонту зростає мінералізація вод.

Волинська область має значні ресурси лікувальних грязей. Для виявлення та використання в області обстежено 33 родовища лікувальних торфових грязей.

Загальні запаси водних ресурсів Волинської області формуються здебільшого за рахунок місцевого й транзитного річкового стоку. Загалом аналіз водного балансу засвідчує, що запасів води достатньо для забезпечення в необхідній кількості водокористувачів і водоспоживачів усіх галузей господарства. Забір прогнозних експлуатаційних запасів водних ресурсів області достатній, що становить 10,4%, щоб забезпечити не лише побутові потреби населення, а й технічні потреби значної кількості промислових підприємств. Основними водоспоживачами в області є комунальне господарство, сільське господарство та промисловість (харчова, цукрова).

Таким чином, запаси поверхневих вод області достатні для їх використання на різні потреби. Використання водних ресурсів в області є раціональним, водний баланс бездефіцитний.

3.3. Лісові ресурси

Волинь є одним із найбільш заліснених регіонів України, де ліси займають третину території області і 6 % площі лісів України. Найбільш залісненими є територіальні громади - Маневицька, Камінь-Каширська та Шацька.

Площа лісових угідь Волинської області становить 695 тис. га, із них ліси державного значення займають площу 447 тис. га, у тому числі 368,8 тис. га покриті лісом (88,2%). У лісостанах переважають хвойні (сосна, ялина), м'яколистяні та твердолистяні породи. Найбільш поширеними є хвойні породи, під якими зайнято 225,0 тис. га (60 %), друге місце – м'яколистяні – 87,3 тис. га (24 %), а третє – твердолистяні – 57,7 тис. га (16 %).

Ліси Волинської області багаті на гриби, ягоди й лікарські рослини і їх збирання, особливо міськими жителями, розцінюється як один із найпривабливіших і корисних видів відпочинку. Ягідники та грибні місця в основному зосереджено в поліських районах області.

Лісогосподарське виробництво нерозривно поєднує в собі два однаково важливі завдання: збереження та відтворення лісових насаджень. У структурі Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства 25 лісгосподарських та лісомисливських підприємств.

На чотирьох потужних базисних розсадниках щороку вирощується понад 20 млн. саджанців основних лісоутворюючих порід та декоративних рослин. Головна мета – збільшення лісистості області до оптимального рівня - 36 відсотків.

Одним з важливих факторів – розвиток рекреації. Так, на Волині знаходиться 118 великих рекреаційних пунктів та 700 малих зон відпочинку.

Також одним з нових напрямків, який успішно розвивається на Волині – робота з молоддю. При лісогосподарських підприємствах існують шкільні лісництва.

Пріоритетом розвитку галузі є збільшення лісистості області, модернізація виробничої бази та переробки деревини, нарощення виробничих потужностей із виготовлення продукції побічного користування, розвиток мисливського потенціалу та «зеленого» туризму.

3.4. Мінерально-сировинні ресурси області

Волинська область порівняно небагата на родовища корисних копалин, але найбільш екологічно чиста. Тут відомі кам'яне вугілля, торф, сировина для випалювання вапна, цементу, цегельно-черепична сировина, будівельні та баластні піски, гончарні глини тощо.

Мінерально-сировинна база області має значний потенціал, спроможний забезпечити дальший розвиток промисловості в ринкових умовах та характеризується наявністю в надрах 18 видів корисних копалин, серед яких 12 (*вугілля, газ природний, торф, германій, пісок скляний, підземні прісні та мінеральні води, торф'яна грязь, сировина цементна, мідь і фосфорити*) належать до корисних копалин загальнодержавного значення, 6 - місцевого.

Родовища жовтових фосфоритів (Поступельська ділянка Ратнівського родовища)

У цілому надра області достатні для забезпечення збалансованого розвитку промисловості та сільського господарства і могли б задовольнити потреби області у мінеральній сировині. Проте, є ряд недоліків, які істотно знижують ефективність використання надр, не забезпечують їх належної охорони і спричиняють виникнення протиріч між використанням надр і охороною навколишнього природного середовища.

Залучення в повній мірі мінерально-сировинної бази в економіку області дасть можливість забезпечити її самодостатність.

3.5. Історико-культурна спадщина Волині

У Волинській області 20 історичних населених місць, де знаходяться унікальні пам'ятки містобудування і архітектури, серед яких – храми, городища, меморіальні комплекси. Функціонує два державні історико-культурні заповідники – у місті Луцьку та «Стародавній Володимир» у місті Володимирі.

Кількість пам'яток, що охороняються державою, на території Волинської області і становить понад півтори тисячі об'єктів. Багато з них розташовані в обласному центрі – місті Луцьку.

Комплекс найцінніших пам'яток історико-культурної спадщини літописного Луцька розташований на території Державного історико-культурного заповідника, утвореного 1985 року до 900-річчя міста. До них належать:

Верхній замок Луцька (Замок Любарта) XIV ст.,

Церква Покрови Пресвятої Богородиці XIII-XV ст.,

Кафедральний собор Святих Апостолів Петра і Павла XVII ст.,

Церква Воздвиження Хреста Господнього XVII ст.,

Головна Синагога XVII ст.

Унікальний характер має єдиний на території України Музей волинської ікони, у фондах якого знаходиться чудотворна ікона Холмської Божої Матері XI ст. Багато цінних пам'яток знаходиться у м. Володимир, одному з колишніх градів Червенських, який був столицею Володимирського князівства. Найцінніші – Собор Успіння Пресвятої Богородиці (Мстиславів храм) XII ст., Церква Святого Василя XIII-XIV ст., а також залишки середньовічного городища. Неподалік Володимира, у селі Зимне, знаходиться Святогірський Успенський монастир, побудований наприкінці X - на початку XI ст., який є одним з найстаріших об'єктів такого типу в Україні.

Великий туристичний потенціал має також селище Олика – колишня резиденція магнатського роду Радзивілів, в якому зберігся замок кінця XVI - початку XVII ст., костел Св. Петра і Павла XVI ст., а також костел-колегіата Святої Трійці XVII століття.

Рисунок 12. Карта культурно-історичних пам'яток Волинської області

Висновок

Волинська область володіє значним природно-рекреаційним та культурно-історичним потенціалом, який є передумовою успішного функціонування туристично-рекреаційної галузі.

Розділ 4. Інфраструктура

4.1. Транспортна інфраструктура

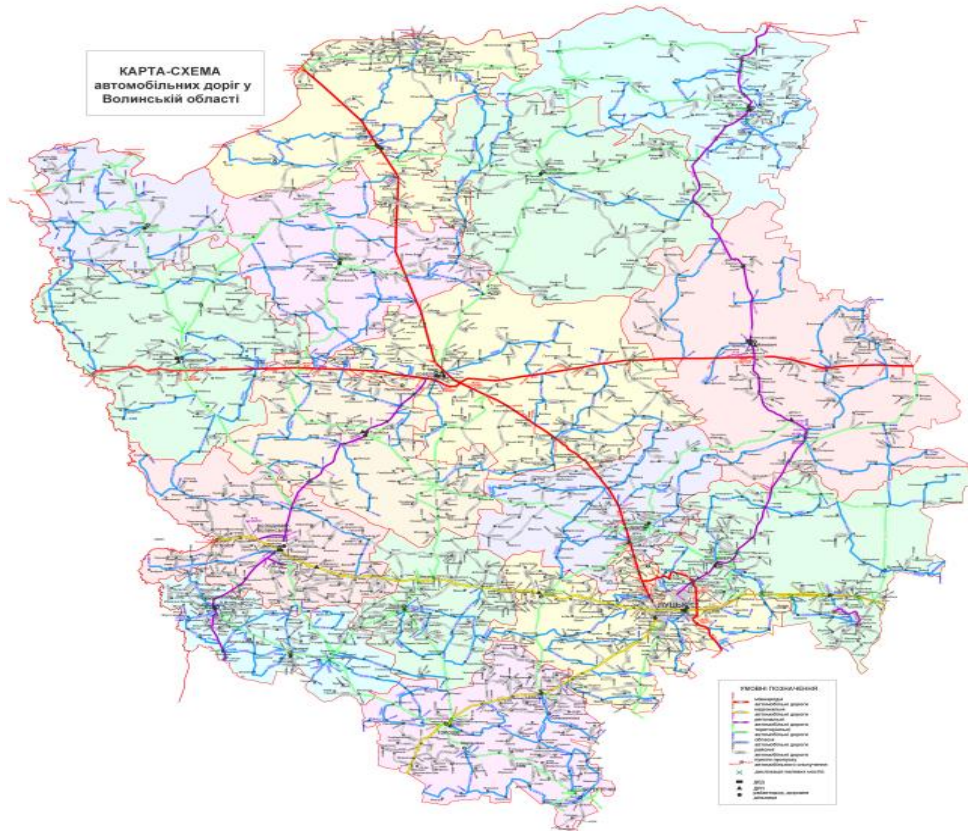
Важливу роль для Волинської області відіграє вигідне географічне розташування поблизу кордонів, а також той факт, що територією області проходять найкоротші транспортні шляхи, що ведуть до європейських держав.

Транспортна інфраструктура є одним з найбільш важливих факторів, котрі формують основу для суспільно-економічного розвитку області. Волинська область знаходиться на невеликій відстані від столиць та більшості головних міст Центральної і Західної Європи, на інтенсивно зростаючих світогосподарських зв'язках в напрямках Захід-Схід та Північ-Південь, які реалізуються через відносно розвинену мережу транспортних магістралей, зокрема, Київ-Ковель-Варшава-Берлін, Ковель-Луцьк-Львів, тощо.

Станом на 01.01.2023 року мережа автомобільних доріг загального користування області складає 6195,3 км і 4399,6 км – дороги місцевого значення, у т.ч. 5798,8 км доріг з твердим покриттям.

У складі доріг державного значення 326,8 км – дороги міжнародного значення, 182,4 км – національні дороги, 242 км – регіональні і 1040,5 км територіальні дороги. У складі доріг місцевого значення 2107,5 км – обласні дороги і 2292,1 км – районні дороги.

Рисунк 13. Мережа автомобільних доріг

Загальна протяжність вулиць і доріг комунальної власності області становить 7546,3 км, у тому числі з твердим покриттям 4030,7 км.

Також мережа автодоріг характеризується наявністю великої кількості мостових споруд – 388, з яких 180 розташовані на дорогах державного значення і 208 на місцевих автомобільних дорогах.

Автомобільні дороги загального користування, мости і шляхопроводи мають особливе значення у розвитку економіки області. Від їх наявності та стану залежить ефективність роботи промисловості, сільськогосподарського виробництва, забезпечення належного життєвого рівня людей. Недостатній розвиток дорожньої мережі зводить нанівець вигоди унікального географічного розташування області, знижує її інвестиційну привабливість.

Існуюча мережа місцевих доріг будувалася у 60-х–70-х роках минулого сторіччя, до кінця 80-х років вона була повністю сформована і експлуатується.

З 2018 року автомобільні дороги загального користування місцевого значення Волинської області передано до сфери управління обласної державної адміністрації і з 10 березня 2020 року знаходяться на балансі державного підприємства «Служба місцевих автомобільних доріг у Волинській області». Функціонування та розвиток вулиць і доріг комунальної власності забезпечується відповідними органами місцевого самоврядування (територіальними громадами), у віданні яких вони знаходяться.

Таблиця 3. Обсяги субвенції з Державного бюджету місцевим бюджетам за роками

Рік	Виділено коштів, тис. грн	Касові видатки, тис. грн	%
2020	781 454,239	663 244,632	84,9%
2021	975 771,44706	956 539,20145	98 %
2022*	837 111,54561	82 435,92278	9,9 %
2023*	716 270,32	364 214,6145*	50,8

2022* фактично надійшло коштів 264 919,73449 тис. грн (у т. ч. 127 720,2169 тис. грн у грудні), у зв'язку з уведенням воєнного стану в Україні об'єкти будівництва, реконструкції, капітального та поточного середнього ремонту не реалізовувались.

2023* станом на 01.11.2023 року коштів на капітальний, поточний ремонт та експлуатаційне утримання доріг загального користування місцевого значення та капремонт доріг комунальної власності.

Джерело: Власні напрацювання

Автомобільний транспорт відіграє провідну роль у забезпеченні вантажних і пасажирських перевезень. Перевезення пасажирів і вантажів здійснюється спеціалізованими автопідприємствами та великою кількістю приватних перевізників. Так, автомобільним транспортом у січні 2022 р. перевезено 373,9 тис.т вантажів та виконано вантажообіг обсягом 155,9 млн.ткм, що відповідно на 38,5% та 24,9% більше, ніж у січні 2021 р. Підприємства автотранспорту перевезли 80,3% загального обсягу вантажів, решту – фізичні особи-підприємці.

Автомобільним і міським електричним транспортом здійснено 90,6 млн.пас.км та перевезено 3,6 млн. пасажирів. Послугами автомобільного транспорту скористалось 70,6% пасажирів, міським електричним – 29,4%.

В області удосконалюється мережа приміських та міжміських внутрішньообласних автобусних маршрутів загального користування.

Станом на 1 січня 2023 року автобусна маршрутна мережа області нараховувала 57 міських, 284 приміських та 332 міжміських маршрутів. Для обслуговування внутрішньообласних маршрутів задіяно 398 одиниць транспортних засобів.

В області наявна мережа автостанцій. Зокрема, в м. Луцьк функціонує 2 автостанції ПрАТ «Волинське ОПАС». Крім того, автостанції існують у всіх районах області.

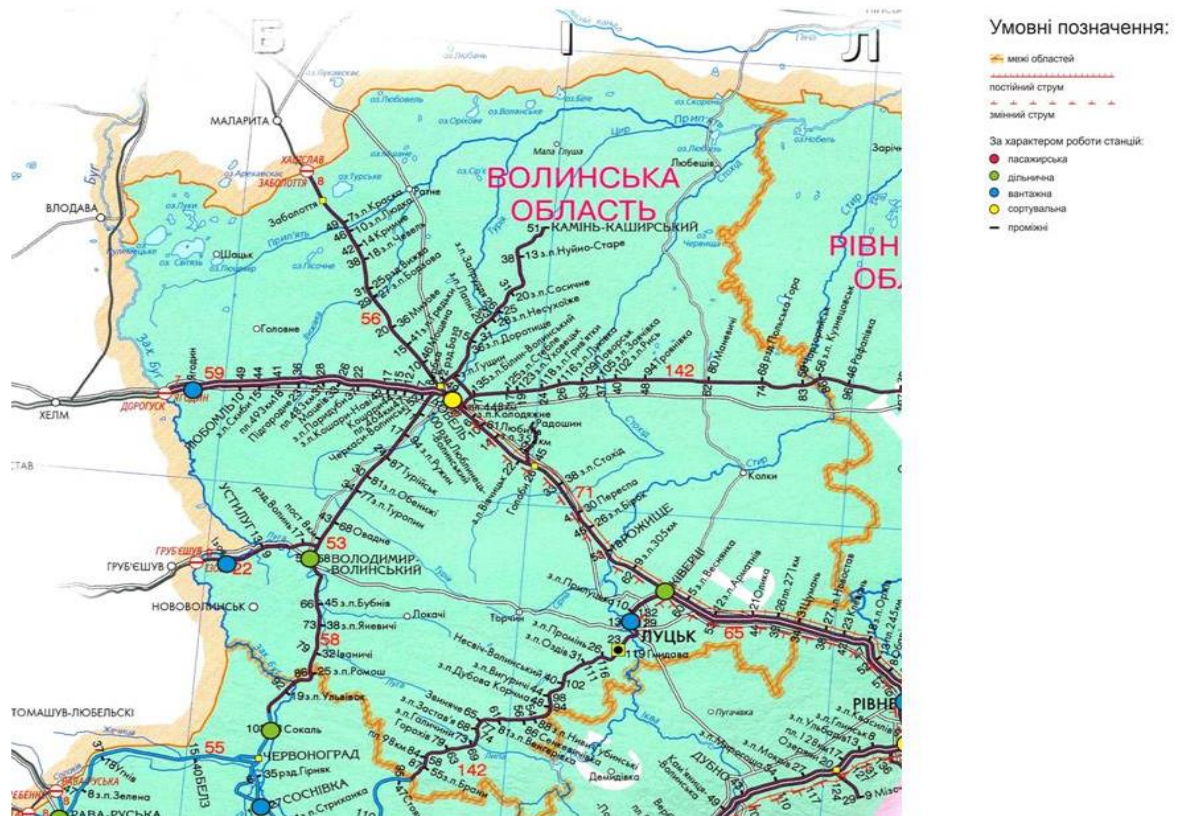
Протяжність головних **залізничних колій** на території Волинської області становить 671 км, із них 189,621 км електрифіковано. В 2022 році завершено електрифікацію дільниці Ковель – Ізов – Держкордон протяжністю 90 км. Завдяки завершенню реалізації цього проекту зріс обсяг вантажних залізничних перевезень через прикордонний перехід Ізов-Грубешув.

В області наявна суміщена подвійна колія шириною 1520 мм/1435 мм (Євроколія) на ділянці Ковель – Ягодин - Держкордон протяжністю 60 км. Однак для повноцінного та ефективного її використання потрібен капітальний ремонт/реконструкція залізничного полотна та інфраструктури.

В липні 2023 року комісія ЄС та Європейський інвестиційний банк опублікували дослідження щодо впровадження європейської колії на залізничних шляхах до України та Молдови під назвою Лінії Солідарності. Зазначена лінія Держкордон – Ягодин – Ковель визначена, як складова частина потенційного міжнародного пасажирського та вантажного залізничного сполучення євроколією шириною 1435 мм Дорогуськ – Ковель – Сарни – Коростень – Київ.

Рисунок 14. Карта залізничної магістралі області

У 2018 р. залізничними станціями області (за попередніми даними виробничого підрозділу «Рівненська дирекція залізничних перевезень» регіональної філії «Львівська залізниця») відправлено 1,1 млн.т вантажів та 2,2 млн. пасажирів, що відповідно становить 105,8% та 92,0% обсягів 2017р.

Проблеми

Залишаються незабезпеченими автотранспортним обслуговуванням населені пункти, до яких відсутні дороги, що відповідають вимогам з безпеки дорожнього руху.

Недофінансування дорожнього господарства, як наслідок, несвоєчасне проведення ремонтних робіт, як доріг загального користування державного та місцевого значення, так і комунальних доріг, що призводить до руйнації їх покриття.

Незадовільний технічний стан доріг на рівні районів та територіальних громад.

Висновок

Наявна в області мережа автомобільних та залізничних магістралей, в основному, достатня для забезпечення освоєння очікуваних на середньострокову перспективу обсягів вантажних та пасажирських перевезень. Разом з тим, відповідна інфраструктура потребує суттєвої модернізації з метою наближення її до стандартів Європейського Союзу.

Проводиться оптимізація маршрутної мережі області шляхом зменшення кількості рейсів з метою передбачення автобусів з більшою пасажиромісткістю та комфортністю.

4.2. Телекомунікаційна інфраструктура

Одним із лідерів у сфері телекомунікаційних послуг Волині є Волинська філія ПАТ «Укртелеком». В області діють цифрові АМТС, на яких постійно відкриваються нові напрямки автоматичного зв'язку. Надаються послуги широкосмугового доступу до мережі Інтернет у фіксованому місці за технологією xPON.

Послуги мобільного зв'язку в області надають: ПрАТ «Київстар», ПрАТ «ВФ Україна» (Vodafone), ТОВ «Лайфселл», ТОВ «ТриМоб», які забезпечують практично повне покриття території області. За інформацією Національної комісії, що здійснює державне регулювання у

сфері зв'язку та інформатизації, станом на початок 2019 року забезпеченість населення Волинської області мобільним зв'язком становить 120 одиниць у розрахунку на 100 жителів. Населення області має можливість отримувати аудіовізуальну інформацію національних мовників через супутникове, ефірне мовлення та кабельні мережі. З 2018 року в області вимкнено аналогове телевізійне мовлення.

Розповсюдження цифрового ефірного телевізійного сигналу у форматі T2 у мультиплексах МХ-1, -2, -3, -5 на території області здійснює ТОВ "Зеонбуд", яке відповідно до рішення РНБО України «Про нейтралізацію загроз інформаційній безпеці держави», введеного в дію Указом Президента України від 19.03.2022 р. № 151/2022, функціонує у період дії воєнного стану у складі Концерну радіомовлення, радіозв'язку та телебачення.

У телевізійному ефірі (мультиплекси МХ-1, МХ-2, МХ-3, МХ-5 багатоканальної цифрової телемережі стандарту DVB-T2) функціонує 6 передавачів у населених пунктах: м. Горохів, м. Ковель, м. Нововолинськ, смт. Любешів, смт. Шацьк та с. Підгайці Луцького району. Крім того, передавач мультиплексу МХ-1 функціонує у с. Кортеліси Ковельського району.

Рішенням Національної ради України з питань телебачення та радіомовлення від 05.12.2019 № 2039 «Про створення цифрової багатоканальної телемережі у діапазоні 174-230 МГц (МХ-7)» створено загальнонаціональну цифрову багатоканальну телемережу (МХ-7) у діапазоні частот 174-230 МГц у стандарті DVB-T2.

За даними Волинської філії Концерну радіомовлення, радіозв'язку та телебачення, завершено роботи зі встановлення передавачів, мачт, антен мультиплексу МХ-7 у Волинській області та здійснено його запуск у тестовому режимі у 7-ми населених пунктах області: містах Горохові, Ковелі, Камінь-Каширську, селищах Любешові, Цумані, Шацьку, селі Підгайці Луцького району. Це дало можливість покрити сигналом цифрового телебачення більшу територію за покриття існуючих мереж (мультиплексів) ТОВ «Зеонбуд».

За результатами вибіркового вимірів УДЦР підтвердив розрахункове покриття мультиплексу МХ-7. Завдяки кращим енергетичним характеристикам передавачів, їх більшій кількості порівняно з наявними мережами, а також перевагам розповсюдження радіосигналу у метровому діапазоні хвиль, приймання МХ-7 буде доступним не менш як на 90% території.

Ключовим підприємством з надання послуг поштового зв'язку в області є Волинська дирекція ПАТ «Укрпошта» (близько 400 відділень), яка у 2018 р. розпочала проведення оптимізації мережі своїх поштових відділень. Поряд з тим в області функціонує близько 180 відділень Нової Пошти (Nova). За даними останньої у 2023 р. Волинська область стала однією з небагатьох областей України, де активно зросла мережа відділень та поштоматів.

4.3. Енергозабезпечення. Енергоефективність

У 2020-2023 рр. продовжено реалізацію місцевих Програм енергетичного менеджменту в установах області.

На даний час, проводиться щоденний збір показників витрат енергоносіїв по підприємствах на базі КП ІАЦ «Волиньенергософт». Інформація надходить від 22 підприємств обласної комунальної власності, які залучені до програми енергомоніторингу, та обробляється програмним забезпеченням «Енергобаланс». Енергомоніторинг проводиться у місті Луцьк в 237 установах, та у місті Нововолинську в 81 установі.

Розширено базу об'єктів моніторингу споживання енергоносіїв закладів бюджетної сфери із використанням системи онлайн моніторингу «Енерго План».

В області працює ряд підприємств, що використовують відходи деревини для виробництва теплової енергії для власних потреб.

Обсяг відпущеної теплової енергії бюджетним установам виробленої на альтернативних видах палива (дерев'яні пелети, торф тощо) складає 66% від загальної кількості.

Пріоритетним напрямком при виробництві теплової енергії в області є скорочення та заміщення споживання природного газу.

На кінець 2022 року, сумарна потужність виробництва теплової енергії з альтернативних видів палива порівняно з початком 2022 р. зросла з 395,6 до 408,42 МВт, тобто на 12,82 МВт, або на 3,24 %.

Крім того, в області працює більше 20 промислових підприємств, які виробляють паливні брикети, пелети та гранули з відходів деревини, відходів сільського господарства (агропелети, які виготовляє ТОВ «Кліар Енерджі»), енергетичної лози, торфу тощо та реалізують їх.

На території області здійснює свою виробничу діяльність з вирощування енергетичної лози ТзОВ «СаліксЕнерджі». Енергетична лоза висаджена на орендованих земельних ділянках площею 1500 гектарів. ТзОВ «СаліксЕнерджі» планує збільшення посадкових площ енергетичних культур до 3000 гектарів, підбору площ для висадки нових енергетичних рослин. Все більший відсоток населення в рамках енергозаощадження встановлює сонячні батареї. З початку 2022 р. кількість індивідуальних побутових споживачів, які встановили сонячні батареї зростає орієнтовно на 25%.

Станом на 01.10.2023 р. в області загальна встановлена потужність генеруючих установок становить 52,43 МВт, (з них 43,30 МВт – це потужність установок, які використовують відновлювальні джерела енергії). З початку 2022 р. вона зростає орієнтовно на 24 %.

Одним із джерел генеруючої потужності в області є газотурбінна електрична станція, яка здатна забезпечити електропостачанням споживачів 4 територіальних громад тобто 4,5 % населення області.

В області проводиться робота по збільшенню виробництва електроенергії на когенеруючих установках теплопостачальних підприємств області.

Планується завершення реалізації проєкту «Реконструкція системи централізованого теплопостачання у місті Луцьку» у співпраці з Європейським банком реконструкції та розвитку. Загальна вартість проєкту – 16 млн євро, кредит ЄБРР – 10 млн євро, грант – 4 млн євро. Співфінансування з місцевого бюджету: ДКП «Луцьктепло» – 2,0 млн євро (з ПДВ).

Одержано 254 ІТП та запасних частин (100 % від загальної кількості). Встановлено 214 ІТП в житлових будівлях Луцька.

У звітному періоді, в рамках проєкту отримано 0,95 млн єврогрантових коштів. Вибір кредитних коштів не було. В цілому від початку проєкту одержано 6,3 млн єврокредитних та 2,8 млн єврогрантових коштів.

Продовжується реалізація проєкту «Модернізація системи водопостачання та водовідведення міста Луцьк» в рамках Програми розвитку муніципальної інфраструктури України у співпраці з Європейським інвестиційним банком.

Загальна вартість проєкту – 13,93 млн євро, кредит ЄІБ – 11,6 млн євро, співфінансування з бюджету міської територіальної громади – 2,3 млн євро. (реконструкція очисних споруд міста, реконструкція водогонів Гнідавського, Дубнівського водозборів та придбання спецтехніки).

На даний час проєкт на етапі підготовки до підписання Угоди про передачу коштів позики з Міністерством фінансів України. Розроблено та актуалізоване ТЕО, яке погоджено Групою управління проєктом. Підготовлено звіт з оцінки впливу на довкілля, проведено його громадські обговорення та отримано висновок Міністерства екології та природних ресурсів України. Проведена оцінка фінансового стану КП «Луцькводоканал» Міністерством фінансів України з отриманням позитивного висновку.

Підписано Договір на технічну підтримку та залучення консультантів Європейського інвестиційного банку. Складено та узгоджено з банком довгостроковий план. Оголошено тендер на закупівлю спеціальних транспортних засобів для обслуговування систем водопостачання та водовідведення.

Один із найбільших масштабних проєктів, що реалізовувався в області, завершено. Основними заходами проєкту було: утеплення фасадів, дахів, встановлення ІТП, ізоляція трубопроводів, заміна вікон, дверей, модернізація системи освітлення у 31 бюджетних закладах (заклади освіти). В цілому виконано робіт на суму 9,5 млн євро, в т. ч. кредитних коштів – 5,0 млн євро, грантових від Е5Р – 1,3 млн євро та 2,8 млн євро – коштів співфінансування міста, технічна допомога для підготовки та реалізації проєкту від Королівства Швеції – 0,4 млн євро.

Волинська ОВА виступає територіальним координатором ініціативи «Угода Мерів» та співпрацює у цьому напрямку з Національним координатором – Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України. Це допомагає волинським громадам – учасникам ініціативи переймати найкращий досвід реалізації проєктів з енергоефективності та отримувати додаткові ресурси.

4.4. Житлово-комунальне господарство

Водопостачання

Забезпечення споживачів питною водою здійснює 44 підприємства, в т.ч. 5 спеціалізованих, які створені у містах Луцьк, Ковель, Нововолинськ, Володимир та Ківерцях (водовідведення). В інших містах і селищах міського типу цю діяльність здійснюють районні і селищні виробничі управління житлово-комунального господарства (ВУЖКГ), комунальні підприємства (КП). В цілому в області централізованим водопостачанням охоплено 11 міст (100 %), 18 селищ міського типу (82 %) та 319 сіл (30 %). У всіх населених пунктах вода подається цілодобово.

Таблиця 4. Структура та динаміка забезпечення централізованим водопостачанням області за період 2020-2022 рр.

Найменування показника	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Забезпечено централізованим водопостачанням населених пунктів:			
всього по області	348	348	348
міста	11	11	11
сМТ	18	18	18
села	319	319	319

Для питних потреб населення області використовується вода виключно з підземних джерел водопостачання.

Таблиця 5. Структура та динаміка централізованого водопостачання по комунальних підприємствах області, в розрізі споживачів за період 2020-2022 роки

	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Відпущено води, млн. м³. всього:	30,055	32,263	31,094
на господарсько-питні потреби	19,129	18,676	17,689
на виробничі потреби	9,878	12,493	12,303
на сільськогосподарські потреби	0,152	0,105	0,064
на зрошення	0,670	0,744	0,777
на інші потреби	0,226	0,245	0,261

Комунальними підприємствами у 2022 році відпущено 31,094 млн.м³ води.

Загальна протяжність водопровідних мереж – 1337,1 км. Загальна кількість водопровідних насосних станцій 185 од., кількість свердловин 275 од., водопровідних очисних споруд 17 од.

Існуючі проблеми:

- незадовільний стан водопровідних мереж;
- незадовільний екологічний стан окремих підземних джерел питного водопостачання (підвищені концентрації заліза, органолептичних показників);
- незадовільний технічний стан і зношеність значної частини основних фондів систем питного водопостачання та водовідведення;
- застосування застарілих технологій та обладнання в системах питного водопостачання і водовідведення міських та інших населених пунктів;
- висока енергоємність обладнання, встановленого на об'єктах централізованого питного водопостачання та водовідведення.

Висновок

Розв'язання проблеми можливо шляхом:

- охорони та раціонального використання джерел питного водопостачання;
- доведення якості питної води до вимог державних стандартів;
- завершення розпочатого будівництва, реконструкції та ремонту об'єктів позаплощадкового водопостачання населених пунктів області;
- будівництва нових та реконструкції існуючих локальних систем водопостачання;
- проведення тампонажу недіючих та безгосподарних свердловин;

- проведення реконструкції, технічного переоснащення та будівництва нових (при необхідності) водоочисних споруд із впровадженням сучасних методів очистки (багатоступеневих);
- реконструкції та заміни на екологічно безпечні методи знезараження питної води (гіпохлорид натрію, ультрафіолетові лампи);
- здійснення заміни та санації зношених мереж для запобігання витоків з систем водопостачання з використанням нових матеріалів та методів відновлення трубопроводів;
- зниження енергоємності системи водопостачання;
- введення 100-відсоткового обліку та забезпечення раціонального споживання води;
- розроблення схем оптимізації роботи систем централізованого водопостачання та водовідведення в містах і селищах міського типу області;
- створення для сільської місцевості районних централізованих відомчих лабораторій (оснащених сучасним контрольно-аналітичним обладнанням) для здійснення контролю за якістю питної води ;
- проведення модернізації насосного обладнання з встановленням регуляторів обертів електродвигунів для економного використання електроенергії.

Водовідведення

Централізованим водовідведенням забезпечено 9 міст (82%), 18 селищ міського типу (82%) та 25 сільських населених пунктів (2%).

За 2022 рік відведено стічних вод 18,34 млн. м³ у рік.

Таблиця 6. Структура та динаміка забезпечення централізованим водовідведенням Волинської області за період 2020-2022 роки населених пунктів

Найменування показника	2020 р.	2021р.	2022 р.
<i>Питоме водовідведення на одну людину, л/добу</i>			
Всього по області	370,1	275,5	289,2
Міста	152,9	116,9	107,2
Смт		26,1	65,7
Села	217,2	132,5	116,3

Таблиця 7. Структура та динаміка централізованого водопостачання по комунальних підприємствах області, в розрізі споживачів

Найменування показника	2020 р.	2021 р.	2022 р.
<i>Зібрано стічних вод, млн м³</i>			
Всього по області	23,42	22,89	18,34
Міста	23,32	22,11	18,25
Смт	0,10	0,18	0,09
Села		0,60	

В області функціонує 33 каналізаційних очисних споруди (далі - КОС). Потребує реконструкції та капітального ремонту 8 КОС. Відведення та перекачку стічних вод забезпечує 115 каналізаційних насосних станцій. Із загальної протяжності каналізаційних мереж – 816,5 км. Практично всі очисні споруди каналізації збудовані до 1990 року на технологіях, розроблених у 60-70 роках минулого століття, і на даний час потребують реконструкції, а в окремих населених пунктах – будівництва нових.

Спорудження, оптимізація та реконструкція централізованих систем водовідведення є одним із пріоритетних завдань соціально-економічної політики держави та важливим фактором зниження соціальної напруженості в суспільстві.

Існуючі проблеми

Незадовільна екологічна ситуація, яка потребує відтворення водних ресурсів та їх захисту від забруднення та виснаження.

Надмірне навантаження на водні об'єкти внаслідок скидання неочищених та недостатньо очищених стічних вод, що призводить до кризового зменшення їх самовідтворювальних можливостей.

Незадовільний технічний стан та зношеність основних фондів систем водовідведення, висока енергоємність та високий ступінь аварійності централізованих систем водовідведення. Відсутність в окремих населених пунктах систем водовідведення.

Висновок

Комплексне розв'язання проблем потребує:

- збільшення обсягу будівництва та реконструкції централізованих систем водовідведення у результаті залучення коштів державного і місцевих бюджетів, забудовників та інших інвесторів;
- перегляд планів та розроблення комплексних програм розвитку централізованих систем водовідведення населених пунктів з урахуванням нових видів і методів їх спорудження;
- підвищення відповідальності користувачів централізованих систем водовідведення за їх належну експлуатацію та утримання, недопущення використання таких систем не за призначенням;
- розроблення схем оптимізації роботи систем централізованого водовідведення в містах і селищах міського типу області;
- проведення робіт із будівництва систем водовідведення та реконструкції мереж каналізації відповідно до визначених пріоритетів;
- запровадження підтримки інтегрованих проектів розвитку сільських територій, обов'язковою складовою яких є забезпечення сільських населених пунктів водопостачанням та водовідведенням.

Житлове господарство

В області експлуатується 3725 багатоквартирних житлових будинків.

Для створення конкурентного середовища на ринку послуг з управління та утримання багатоквартирного житлового фонду, забезпечення належного утримання майна багатоквартирних будинків, захисту прав їх співвласників та підвищення відповідальності за його збереження і використання в області станом на 01.10.2023 року створено 1299 об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (*далі - ОСББ*), які обслуговують 1373 багатоквартирні житлові будинки, що становить 37 відсотки від загальної кількості багатоквартирного житлового фонду.

В області діють місцеві програми співфінансування заходів енергоефективності в багатоквартирних будинках, в яких створено ОСББ, відповідно до Програми «ЕНЕРГОДІМ». За період 2020-2023 років з місцевих бюджетів компенсацію частини суми кредиту або відсоткової ставки кредиту на здійснення енергоефективних заходів отримали 38 ОСББ на суму 23, 9 млн гривень.

Запроваджуються нові форми управління: в 610 будинках управління здійснюється управителем, обраним співвласниками самостійно, в 799 будинках управління провадить управитель, призначений за результатами конкурсу органом місцевого самоврядування.

Станом на 01.10.2023 року в області нараховується 72 гуртожитки різних форм власності, з них 59 гуртожитків знаходиться у власності відповідних територіальних громад, 13 – у власності підприємств, установ, організацій, утворених у процесі корпоратизації чи приватизації, сільськогосподарських підприємств. Із 59 гуртожитків, що знаходяться у власності територіальних громад, у 55 гуртожитках проводиться приватизація займаного житла мешканцями.

В області нараховується 13 гуртожитків, що були включені до статутних капіталів товариств, створених у процесі приватизації (корпоратизації) і які підлягають передачі у власність територіальних громад за умови попередньої повної компенсації вартості гуртожитку або безоплатно, за умови згоди на це власника гуртожитку. Одним із шляхів реалізації мешканцями цих гуртожитків конституційного права на житло відповідно до Закону України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків» є приватизація житла за умови передачі їх у власність територіальних громад.

Проблеми

Для вдосконалення роботи з питань створення і функціонування ОСББ на законодавчому рівні необхідно врегулювати питання розробки та прийняття єдиного порядку оформлення прибудинкових територій багатоквартирних будинків об'єднанням співвласників та житлово-будівельним кооперативам.

Висновок

В економічній площині пріоритетними напрямками в житлово-комунальній галузі залишаються:

контроль за встановленням економічно-обґрунтованих тарифів на житлово-комунальні послуги;

оплата у повному обсязі усіма категоріями споживачів житлово-комунальних послуг;

недопущення заборгованості з виплати заробітної плати на підприємствах житлово-комунальної галузі.

Також необхідно здійснити:

Прискорене запровадження в дію законодавчих та нормативних актів в сфері житлово-комунального господарства.

Спрощення процедури та інформаційна і юридична підтримка оформлення ОСББ, управителів.

Створення конкурентного середовища на ринку комунальних послуг.

Створення сприятливих умов для залучення інвестиційних ресурсів для стимулювання енергозбереження в галузі житлово-комунального господарства.

4.5. Освітня інфраструктура

Дошкільна освіта

У 2022 році в області функціонували 486 закладів дошкільної освіти різних типів та форм власності. В них виховувалося 33 тис. дітей віком від 2 до 6 (7) років (у 2020 – 489 ЗДО і 37,8 тисяч вихованці; у 2021 р. – 484 ЗДО та 33,5 тис. дітей).

Різними формами дошкільної освіти охоплено 92,4% дітей віком від 2 до 6 (7) від загальної кількості дитячого населення зазначеної вікової категорії. Охоплення дітей старшого дошкільного віку становило 99,9 %.

За період 2020-2021 років створено 305 додаткових місць у закладах дошкільної освіти. У 2020-2021 роках за кошти місцевого бюджету та кошти бюджету державного фонду регіонального розвитку завершено реконструкцію НВК «Загальноосвітня школа I-III ступенів-дитячий садок» с. Жиричі Ратнівської територіальної громади (створено 95 додаткових місць). Відповідно до програми «Велике будівництво» збудовано заклад дошкільної освіти у с. Струмівка Підгайцівської територіальної громади на 150 місць та проведено реконструкцію закладу дошкільної освіти у с. Вербка Дубівської територіальної громади на 60 місць.

Зниження кількісних показників створення додаткових місць у закладах дошкільної освіти зумовлено демографічною ситуацією, поширенням коронавірусної інфекції COVID-19 та введенням в дію воєнного стану.

Проблемні питання: збереження діючої мережі закладів дошкільної освіти відповідно до реальних потреб та сприяння розвитку мережі закладів дошкільної освіти приватної форми власності; створення безпечних умов у закладах дошкільної освіти.

Загальна середня освіта

У 2022 році в області функціонував 561 заклад загальної середньої освіти, де навчалися 143,7 тис. учнів. З початку війни понад 24,5 тис. учнів області виїхали за кордон та здобували освіту за дистанційною формою. Понад 16 тис. учнів повернулися, ще 8,3 тис. здобувачів освіти разом з батьками перебувають за кордоном.

За даними керівників органів управління освітою, в очному режимі працює 130 закладів загальної середньої освіти (23,2 %), дистанційне навчання організовано у 229 закладах (40,8 %), за змішаною формою функціонує 202 заклади загальної середньої освіти області (36 %).

В області триває оптимізація мережі закладів освіти та приведення її у відповідність до норм чинного законодавства. Станом на звітну дату створено 45 опорних закладів освіти з 83 філіями (у 2021 році функціонувало 43 опорні заклади та 75 філій, у 2020 – 37 опорних закладів з 66 філіями), де навчається понад 22 тис. учнів, з них у філіях – 4,6 тис.

За період з 2020 по 2022 роки придбано 41 шкільний автобус на загальну суму понад 76 млн грн. Забезпечено організоване підвезення до закладів освіти понад 16 тис. учнів, що становить 98 % загальної потреби, з них: 86 % учнів підвозяться шкільними автобусами, 9,3 % – рейсовими, маршрутними транспортними засобами (за кошти місцевих бюджетів) та 2,4 % дітей доїжджають орендованим транспортом.

До початку війни парк шкільних автобусів області налічував 245 одиниць техніки. З початку оголошення воєнного стану для потреб ЗСУ вилучено 59 шкільних автобусів, які перебували в комунальній власності територіальних громад. Загальна потреба в придбанні транспорту становить 59 одиниць на заміну вилученої техніки та 33 автобуси для оновлення шкільного автопарку.

У складних умовах пандемії та воєнного стану минули 2020-2022 роки. Першочерговим завданням було створення безпечного освітнього середовища та збереження життя і здоров'я учасників освітнього процесу. Органами місцевого самоврядування спільно з представниками Головного управління ДСНС у Волинській області обстежено і приведено до готовності для використання за призначенням захисні споруди цивільного захисту та облаштовані найпростіші укриття. Спеціальні протирадіаційні укриття та сховища наявні у 60 закладах (5,2%), які забезпечують захист 26 тисячам учасників освітнього процесу (10%). Найпростіші укриття облаштовано у 57% закладів освіти, в тому числі у 166 захисних спорудах інших суб'єктів господарювання на підставі укладених угод.

Позитивні висновки про стан готовності захисних споруд та можливості їх використання за призначенням отримали 42% закладів дошкільної, 63% загальної середньої, 98% професійно-технічної, 87% фахової передвищої та вищої і 85% позашкільної освіти та інших установ.

Новим викликом у випадку загрози блекауту стало забезпечення закладів освіти резервними та автономними джерелами енергопостачання. За оперативними даними 180 (16%) закладів готові до використання альтернативних джерел живлення. Робота щодо створення та покращення безпечного освітнього середовища у закладах освіти триває.

З метою дотримання вимог особистої безпеки, формування навичок самозахисту в умовах надзвичайних ситуацій у закладах освіти створюються класи безпеки. У 2022 році відкрито 3 класи безпеки у Волинському обласному ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою імені Героїв Небесної Сотні; Волинському інституті післядипломної педагогічної освіти та Ліцеї №3 міста Володимира.

У 2020 році за ініціативи Першої леді Олени Зеленської стартувала Реформа шкільного харчування. У 58 закладах загальної середньої освіти за кошти цільової субвенції, спрямованою на покращення умов функціонування харчоблоків, придбано: 612 одиниць технологічного обладнання; освоєно кошти у сумі 16 546,8 тис. грн, у тому числі 13 450,8 тис. грн освітньої субвенції та 3 096 тис. грн коштів місцевих бюджетів. Головним управлінням Держпродспоживслужби у Волинській області спільно з управлінням освіти і науки облдержадміністрації проведено паспортизацію харчоблоків у 583 закладах загальної середньої освіти.

Протягом 2021 року в 94 закладах загальної середньої освіти здійснено ремонтні роботи харчоблоків (ідалень). З 1 січня 2022 року всі заклади загальної середньої освіти перейшли на оновлене шкільне меню.

Продовження повномасштабного військового протистояння та пов'язані із цим безпекові загрози унеможливили повернення у 2023 році до ЗНО, тому зовнішнє незалежне оцінювання здобувачів повної загальної середньої освіти, як і 2022 року, відбувалося у формі комп'ютеризованого національного мультипредметного тестування (далі – НМТ).

Незважаючи на труднощі, пов'язані з роботою в умовах воєнного стану, усі етапи підготовки та проведення національного мультипредметного тесту відбулися на високому організаційному рівні.

Аналіз статистичних даних загальної результативності національного НМТ 2023 року показав, що за низкою основних показників волинські учасники демонструють досить високий рівень на тлі всеукраїнських результатів, зокрема, понад 10 тисяч абітурієнтів отримали об'єктивні результати своїх навчальних здобутків та здобули можливість вступу до закладів вищої освіти. Проведений поглиблений аналіз результатів НМТ засвідчив певні особливості їх розподілу залежно від типу місцевості, де розташовано заклади, у яких учасники здобували повну загальну середню освіту.

Оскільки понад 83% усіх учасників цього річного НМТ склали здобувачі повної загальної середньої освіти поточного року, на основі аналізу даних зазначеної категорії, зроблено висновок, що з усіх предметів тесту випускники міських закладів освіти демонструють вищі результати, ніж учні, що навчалися у селі або селищі. Варто зазначити, що повторюючись другий рік поспіль цей аспект вказує на формування негативної тенденції поглиблення «розриву» у якості навчальних результатів міської та сільської молоді. Очевидно, що це явище

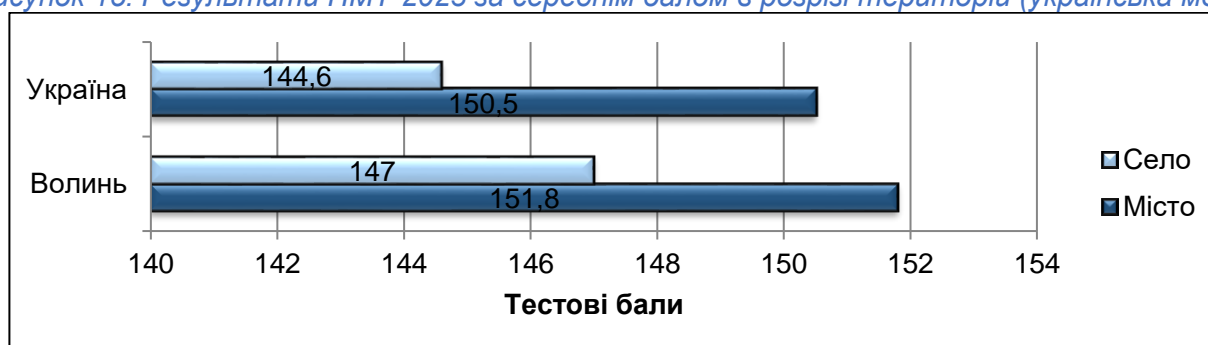
потребує додаткового аналізу з боку педагогів та освітніх менеджерів з метою пошуку причин та усунення наслідків окресленої проблеми.

Для волинських випускників ця різниця складає від 11,0 – 12,1 балів з хімії та фізики до 2,0 бала з історії України, 4,8 бала - з української мови та 6,6 бала – з математики (для порівняння: у загальноукраїнському масштабі різниця результатів коливається у діапазоні від 2,7 бала (історія України) до 10,9 бала (фізика) та 10,5 бала (хімія).

Таблиця 8. Порівняльні дані успішності за середнім балом за типом території реєстрації/проживання учасників НМТ-2023

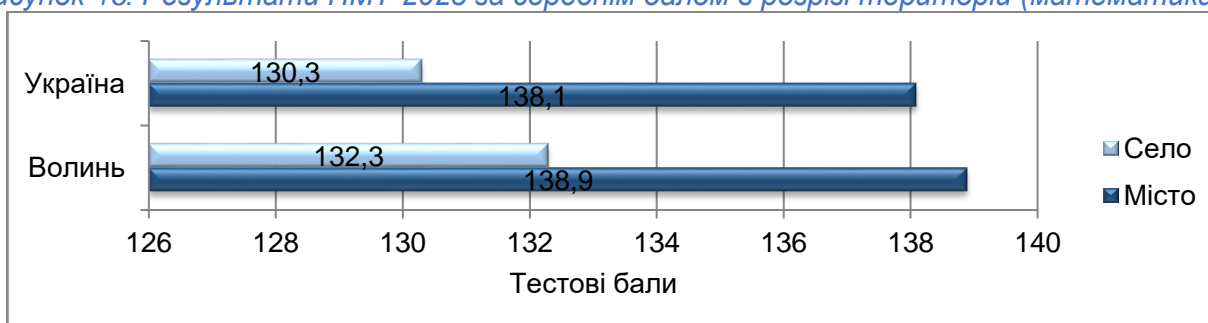
№	Предмет НМТ	Середній бал за шкалою 100-200 балів		Різниця (балів)
		місто	село, селище	
1	Українська мова	151,8	147,0	- 4,8
2	Математика	138,9	132,3	- 6,6
3	Історія України	144,5	142,5	- 2,0
4	Англійська мова	154,2	149,2	- 5,0
5	Біологія	150,7	145,3	- 5,4
6	Фізика	145,5	133,4	- 12,1
7	Хімія	152,4	141,4	- 11,0

Рисунок 15. Результати НМТ-2023 за середнім балом в розрізі територій (українська мова)

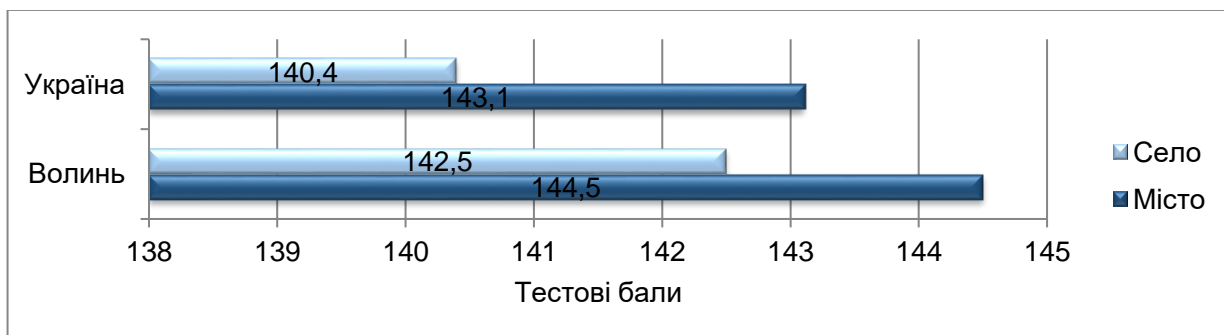
Джерело: Власні напрацювання

Рисунок 16. Результати НМТ-2023 за середнім балом в розрізі територій (математика)

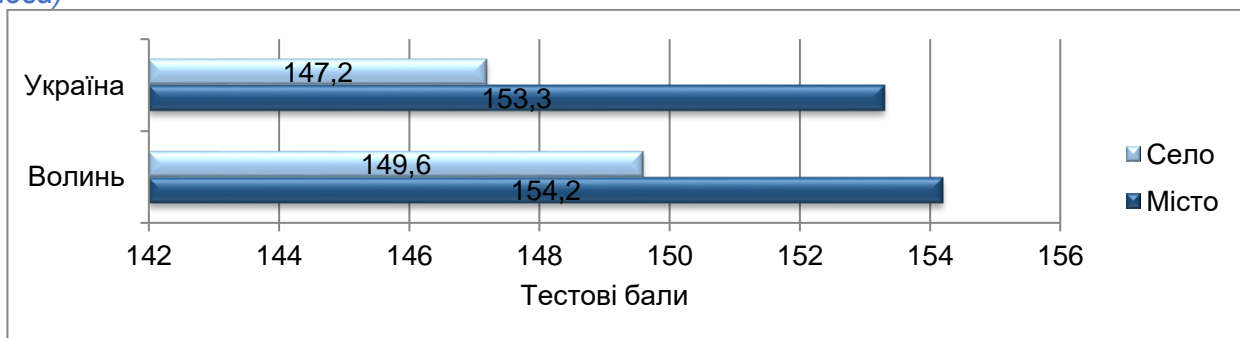
Джерело: Власні напрацювання

Рисунок 17. Результати НМТ-2023 за середнім балом в розрізі територій (історія України)

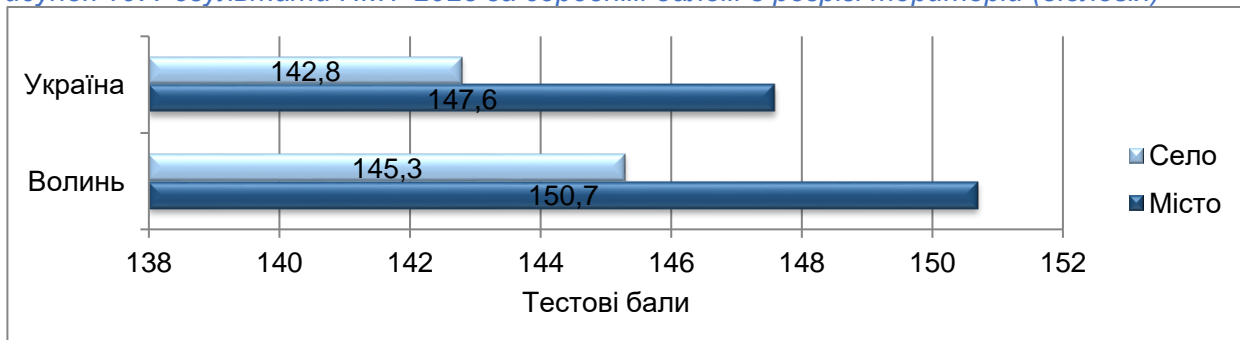
Джерело: Власні напрацювання

Рисунок 18. Результати НМТ-2023 за середнім балом в розрізі територій (англійська мова)

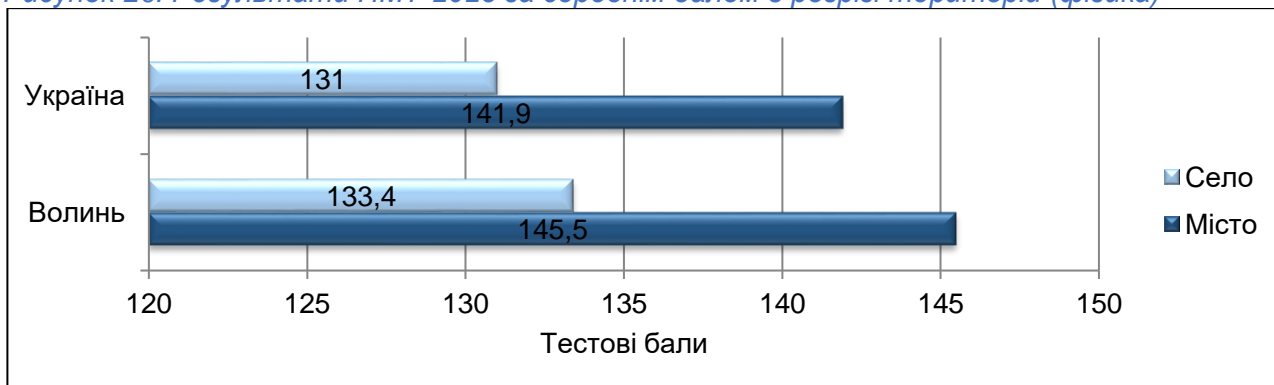
Джерело: Власні напрацювання

Рисунок 19. Результати НМТ-2023 за середнім балом в розрізі територій (біологія)

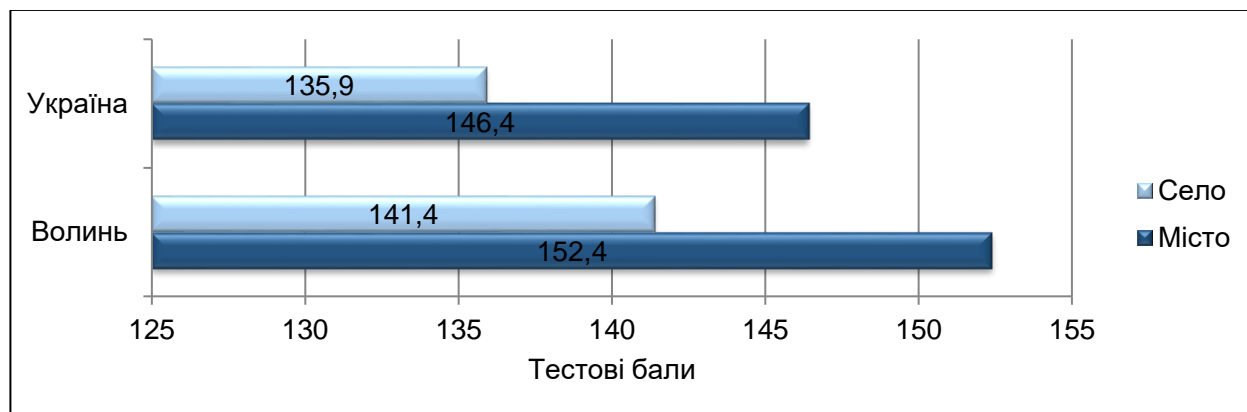
Джерело: Власні напрацювання

Рисунок 20. Результати НМТ-2023 за середнім балом в розрізі територій (фізика)

Джерело: Власні напрацювання

Рисунок 21. Результати НМТ-2023 за середнім балом в розрізі територій (хімія)

Джерело: Власні напрацювання

Освіта дітей з особливими освітніми потребами (інклюзивне навчання)

В області активно впроваджується інклюзивна освіта. Інклюзивне навчання організовано у 67 закладах дошкільної освіти для 181 дитини (торік: 44 заклади і 115 дітей), у 377 школах для 1268 учнів (торік - 287 шкіл, 979 учнів). Системний супровід забезпечують 95 асистентів вихователя та 9 вчителів-дефектологів у дошкільних закладах і 773 асистентів вчителя та 91 вчитель-дефектолог у школах.

З метою забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на надання психолого-педагогічної допомоги й системного кваліфікованого супроводження за місцем проживання в області сформовано мережу інклюзивно-ресурсних центрів, яка налічує 26 закладів та Волинський обласний ресурсний центр з підтримки інклюзивної освіти. За заявами батьків комплексну оцінку розвитку пройшли понад 6,8 тис. дітей. Фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів загалом надано 38226 психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових та інших послуг дітям з особливими освітніми потребами. Необхідно забезпечити доступ для осіб з інвалідністю з порушенням зору, слуху та мовлення до офіційних веб-сайтів, реєстрів і електронних послуг, доступ до яких забезпечується через Інтернет.

Проблемним залишається питання недостатньої кількості коштів освітньої субвенції, виділених з державного бюджету Волинській області для надання державної підтримки особам із особливими освітніми потребами. Для оплати корекційних занять на поточний рік Волині необхідно додатковий обсяг освітньої субвенції, який становить 6 274,8 тис. гривень.

Професійна (професійно-технічна) освіта

В області продовжується активна робота щодо створення якісної, гнучкої і практичної системи професійної освіти. Проведено оптимізацію мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти. За останні роки кількість закладів зменшилася на 3 одиниці. На сьогодні в області функціонує 14 закладів професійної (професійно-технічної) освіти (3 вищі професійні училища, 3 центри професійно-технічної освіти, 2 центри професійної освіти, 3 професійні ліцеї та 2 професійно-технічні училища, 1 заклад при кримінально-виконавчій установі закритого типу). Окрім того три коледжі здійснюють підготовку робітничих кадрів для регіонального ринку праці.

З метою наближення професійного навчання до умов реального виробництва, у 2 закладах професійної (професійно-технічної) освіти області впроваджено елементи дуальної форми навчання:

Володимир-Волинський центр професійної освіти,

ВСП «Національний університет харчових технологій» (за ОКР «Кваліфікований робітник»).

Загалом у 2022 році за дуальною формою за різними видами підготовки здобувають освіту 49 осіб за 3 професіями. В області працює цілий ряд великих підприємств, де здобувачі освіти проходять навчання за дуальною формою, зокрема, ПрАТ «Теремно хліб», ТзОВ «П'ятидні», ПрАТ НВК «Мікроклімат», ТзОВ «Гербор-холдінг» та інші.

Для потреб регіону та держави заклади професійної освіти області здійснюють підготовку робітничих кадрів за більш як 80 професіями.

З кожним роком зменшуються планові обсяги та виконання регіонального замовлення на підготовку робітничих кадрів. За період пандемії та війни, що триває виконання регіонального замовлення зменшилося на 18% та державного на 16%. Як наслідок – загальний контингент здобувачів профтехосвіти зменшився з 7,9 тисяч осіб у 2020 році до 7,5 тисяч осіб у 2022 році.

Таблиця 9. Підготовка кадрів

№ з/п	Роки	План (осіб)	Факт (осіб)	%
Державне замовлення				
1.	2020	277	253	91%
2.	2021	251	217	87%
3.	2022	305	213	70%
Регіональне замовлення				
1.	2020	3843	3529	92%
2.	2021	3773	3503	93%
3.	2022	3003	2902	97%

Найбільш популярні професії серед вступників закладів професійної (професійно-технічної) освіти є: «Кухар; кондитер», «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів», «Електрозварник ручного зварювання», «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва; слюсар з ремонту сільськогосподарських машин та устаткування; водій автотранспортних засобів», «Перукар (перукар-модельєр)». Саме ці професії і є затребуваними на ринку праці.

Працевлаштування випускників визначає роль і місце системи підготовки кваліфікованих робітників на ринку праці області. Кожного року першим робочим місцем забезпечується до 67% випускників закладів освіти.

У 2020–2022 роках показник працевлаштування по області зменшився в зв'язку з пандемією та виїздом молоді за кордон через повномасштабну війну:

Таблиця 10. Працевлаштування випускників

Роки	Випуск (осіб)	Працевлаштування (осіб)	%
2020	3386	2159	64%
2021	3386	2472	73%
2022	3437	2208	64%

Важливим елементом у підготовці кваліфікованих робітників є кадрова політика закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Як свідчать статистичні дані, кількісний показник педагогічних знизився: 2020/2021 навчальний рік – 1021 особа, 2021/2022 навчальний рік – 1002 особи. Насамперед ця ситуація пов'язана зі зменшенням контингенту учнів закладів освіти.

Щороку на 20% збільшується кількість педагогічних працівників пенсійного та передпенсійного віку, які працюють в закладах професійної освіти. Молоді люди після закінчення закладів вищої освіти не бажають працювати в системі профтехосвіти, тому вакантні посади за три роки збільшилися до 30-ти. До Збройних сил України із закладів професійної освіти мобілізовано 3 відсотки працівників.

У 2022 році загальна сума фінансування склала – 415 658,9 тис. гривень (11 закладів – з обласного бюджету, 5 закладів з бюджету м. Луцька). Бюджет закладів професійної освіти області, що здійснюють підготовку кваліфікованих робітників, збільшився на 12,8 %. Середня вартість підготовки 1 учня в закладі у 2022 році склала – 57 806,00 грн, що на 24% більше у порівнянні з 2020 роком (43 885,00 грн).

Упродовж 2017-2022 років удосконалюється навчально-виробниче середовище закладів освіти. Функціонує 19 навчально-практичних центрів у сучасних будівлях з новітнім обладнанням та технікою. На їх оснащення з різних бюджетів фінансування спрямовано понад 40 млн. гривень.

З метою збереження й примноження потенціалу регіональної системи закладів професійної (професійно-технічної) освіти, спроможності формувати якісний людський капітал, в області працюють 4 центри професійних кваліфікацій: на базі Володимир-Волинського центру професійної освіти і Технічного фахового коледжу Луцького національного технічного університету. Центри присвоюють професійні кваліфікації на основі неформального й інформального навчання. У центрах підтверджують професійну кваліфікацію, здобуту за кордоном.

Заклади професійної освіти працюють над зміцненням матеріально-технічної бази: у 2020 році кількість обладнання, що використовуються у навчальному процесі, становило 2505 од., 2021 році – 2524 од., 2022 році – 2933 одиниці. Зменшується кількість обладнання, термін експлуатації якого понад 20 років, натомість збільшується кількість нової техніки терміном до 10 років.

Таблиця 11. Навчально-виробниче обладнання і техніка закладів професійної (професійно-технічної) освіти

№ з/п	Роки	Кількість обладнання	Термін експлуатації обладнання, %			Отримано за рік, (од.)	Вибуло за рік, (од.)
			до 10 років	від 10 до 20 років	понад 20 років		
1.	2020	2505	40,72	22,07	37,21	155	76
2.	2021	2524	40,70	22,27	37,04	258	39
3.	2022	2933	47,77	19,43	32,80	413	4

Проблемні питання:

1. Підготовка робітничих кадрів закладами професійної освіти не в повній мірі забезпечує потребу роботодавців у кваліфікованих робітниках.
2. Морально застаріла та фізично зношена навчально-матеріальна база закладів, особливо з професій сільськогосподарського спрямування, транспорту, частково металообробки та деревообробки, що негативно пливає на якість підготовки робітничих кадрів, знижує можливість самореалізації.

Вища освіта

До освітньої мережі області входять 11 закладів вищої та 19 закладів фахової передвищої освіти, з них 14 закладів державної форми власності, 6 — комунальної та 10 — приватної.

Середньорічний контингент закладів вищої та фахової передвищої освіти становить близько 15 тис. осіб. За державним/регіональним замовленням кількість здобувачів, зарахованих на 1-й курс, становила у 2020-2021 роках близько 3 тис. осіб, у 2022 році – 2,6 тис. осіб.

У 2020 році наповнюваність закладів вищої та фахової передвищої освіти складала близько 13 тис. осіб, у 2021 році – 12,5 тис. осіб, у 2022 році – 13,5 тис. осіб. Відсоток працевлаштування випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти коливається у межах 65%.

В 7-ми закладах фахової передвищої та вищої освіти впроваджено елементи дуальної форми навчання, з них: 3 заклади вищої та 4 фахової передвищої освіти.

Проблемні питання:

1. Підготовка робітничих кадрів закладами професійної освіти не в повній мірі забезпечує потребу роботодавців у кваліфікованих робітниках.
2. Морально застаріла та фізично зношена навчально-матеріальна база закладів, особливо з професій сільськогосподарського спрямування, транспорту, частково металообробки та деревообробки, що негативно пливає на якість підготовки робітничих кадрів, знижує можливість самореалізації.

Фахова передвища та вища освіта

До освітньої мережі області входять 11 закладів вищої та 19 закладів фахової передвищої освіти, з них 14 закладів державної форми власності, 6 — комунальної та 10 — приватної.

Середньорічний контингент закладів вищої та фахової передвищої освіти становить близько 15 тис. осіб. За державним/регіональним замовленням кількість здобувачів, зарахованих на 1-й курс, становила у 2020-2021 роках близько 3 тис. осіб, у 2022 році – 2,6 тис. осіб.

У 2020 році наповнюваність закладів вищої та фахової передвищої освіти складала близько 13 тис. осіб, у 2021 році – 12,5 тис. осіб, у 2022 році – 13,5 тис. осіб. Відсоток працевлаштування випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти коливається у межах 65%.

В 7-ми закладах фахової передвищої та вищої освіти впроваджено елементи дуальної форми навчання, з них: 3 заклади вищої та 4 фахової передвищої освіти.

Проблемні питання:

1. Спостерігається втрата кадрового потенціалу у зв'язку з низькою оплатою праці. Заклади вищої освіти змушені оптимізувати витрати на оплату праці науково-педагогічним, науковим і педагогічним працівникам.
2. Відтік студентів із закладів фахової передвищої освіти серед робітничих професій.

Молодіжна політика

Реалізація молодіжної політики в області у 2023 році здійснювалась департаментом культури, молоді та спорту Волинської обласної державної адміністрації в рамках Обласної цільової соціальної програми «Молодь Волині» на 2021-2025 роки та Обласної цільової програми національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2021-2025 роки у 2023 році, завдяки яким реалізуються заходи, спрямовані на забезпечення духовного розвитку молоді, формування всебічно розвиненої, соціально активної особистості, удосконалення національно-патріотичного виховання та формування громадянської свідомості у молодого покоління. На реалізацію програм у 2023 році загалом виділено 980,0 тис.грн.

На території області успішно функціонують такі комунальні установи та громадські організації, основною метою діяльності яких є вирішення питань соціального становлення та розвитку молоді, соціалізації та самореалізації її у різних сферах соціального життя та утвердження національної ідентичності громадян на основі духовних цінностей українського народу, національної самобутності.

Щорічно проводиться низка заходів за різними напрямками програми «Молодь Волині» та програми національно-патріотичного виховання дітей та молоді, зокрема: навчання по створенню молодіжних центрів/просторів, школа лідерів, проведення молодіжного таборування «Літня дебатна школа», тренінг Молодіжний працівник, проведення навчань та стажування для лідерів молодіжних рад «Школа управління», ініціатива «Центр базової військової підготовки «Рекрут» військово-патріотичні табори «Повстанець», «Рейнджер кемп», «Волинська Січ», «Січ» тощо.

Водночас, одним із важливих напрямів розвитку молодіжної інфраструктури є створення та функціонування молодіжних центрів. З метою сприяння самореалізації молодих людей, підвищення рівня громадянської освіти, популяризації здорового способу життя, волонтерства, молодіжного підприємництва, підвищення рівня мобільності молоді тощо в області постійно зростає мережа молодіжних центрів. Окрім того, при Волинській облдержадміністрації діє Молодіжна рада.

Пріоритетні напрями розвитку:

1. Створення системи всебічної підтримки, формування та розвитку громадянської активності молоді для її самовизначення і самореалізації.
2. Удосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді, формування стійкого усвідомлення громадянином України своєї приналежності до української нації та здатності до збройного спротиву російській агресії, захисту України.
3. Забезпечення правових, гуманітарних, економічних передумов для становлення молодої особи.
4. Виховання високоморальних особистостей, які плекають українські традиції, духовні цінності, володіють відповідними знаннями, вміннями та навичками, здатні реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства.

Фізкультура і спорт:

В області працюють 28 дитячо-юнацьких спортивних шкіл, з них 2 – спеціалізовані дитячо-юнацькі спортивні школи олімпійського резерву, 1 – дитячо-юнацька спортивна школа для осіб з інвалідністю, до занять з різних видів спорту залучено близько 9000 дітей та підлітків, роботу з якими проводять понад 370 тренерів-викладачів. Кількість осіб, які охоплені фізкультурно-оздоровчою та спортивною діяльністю в області становить 68800 людей.

У рамках соціального проекту «Активні парки – локації здорової України» у Волинській області облаштовано 12 локацій у дев'яти територіальних громадах, де рухову активність з населенням забезпечують координатори. За час функціонування активних парків проведено ряд спортивно-масових заходів із залученням осіб різних вікових категорій, у тому числі осіб з інвалідністю.

Пріоритетні напрямки розвитку на період до 2027 року

1. Збільшення кількості населення, яке займається оздоровчою руховою активністю та спортом.

2. Забезпечення розвитку фізичної культури та спорту на рівні територіальних громад, зокрема шляхом розширення мережі закладів та створення інклюзивної спортивної інфраструктури.
3. Розвиток спортивної інфраструктури.
4. Підвищення престижу професії тренера, спортсмена та фахівця галузі, мотивації для подальшого росту спортивних результатів.
5. Підвищення спортивної майстерності спортсменів з олімпійських, неолімпійських та видів спорту осіб з інвалідності.
6. Мотивація та фінансова підтримка провідних спортсменів та тренерів області, покращення соціально-побутових умов провідних спортсменів області.
7. Створення умов для залучення осіб та дітей з інвалідністю, у тому числі тих, хто отримали її внаслідок збройної агресії РФ, ветеранів війни до занять фізичною культурою, спортом та фізкультурно-спортивною реабілітацією.
8. Підвищення якості навчально-тренувального процесу, створення умов для організації та проведення фізкультурно-оздоровчих, спортивних заходів та спортивних змагань.

4.6. Культура

Основними завданнями в галузі культури області є забезпечення реалізації прав громадян на доступ до інформації, здобуття мистецької освіти, залучення до культурних цінностей і духовних надбань, створення умов для функціонування базової мережі закладів культури місцевого рівня, надання якісних культурних послуг для всіх верств населення, дослідження, охорона і популяризація елементів нематеріальної культурної спадщини краю.

На території Державного історико-культурного заповідника розташовані єдиний в Україні Музей дзвонів, Музей книги з унікальною колекцією стародруків релігійного та світського характеру, експозиція «Лесина вітальня» у Будинку Косачів. Луцький замок та експозиції працюють щоденно, без вихідних.

Станом на 01.11.2023 року в територіальних громадах Волинської області функціонує 30 Центрів культурних послуг (центри культури та дозвілля, центри культури, дозвілля, молоді, туризму та спорту тощо). Чотири з них мають назву Центр культурних послуг – це ЦКП Володимирської, Рожищенської міських рад, Ратнівської селищної та Сошичненської сільської рад. Ці заклади здійснюють свою діяльність згідно затверджених статутів або положень, якими передбачені не лише культурно-просвітницькі та культурно-дозвіллі функції, а й широкий спектр інших напрямків діяльності, зокрема: туристичні, спортивно-оздоровчі тощо. Центри культурних послуг, як простір для нових видів дозвілля, співпраці та гуманітарної, культурної підтримки жителів громади, виконують і керівну та методичну функції для всіх закладів культури в територіальній громаді.

В області діє 2554 аматорські колективи, з них – 891 дитячий. 2080 аматорських колективів працює у сільській місцевості, серед них 736 аматорських гуртків і колективів для дітей. Почесне звання «народний аматорський» та «зразковий аматорський» носять 235 колективів. Важливим напрямком роботи закладів культури територіальних громад області є охорона нематеріальної культурної спадщини (далі – НКС). В обласному Переліку нараховується 15 елементів НКС. Міністерством культури та інформаційної політики України внесено до Національного переліку нематеріальної культурної спадщини України елемент НКС «Традиція соломоплетіння у Турійській громаді Волинської області».

Для внесення до Національного реєстру на розгляд Експертної ради при Міністерстві культури та інформаційної політики України подано чотири пакети документів: «Бджільництво. Глядіння пчіл у Баєві»; «Ткацтво Камінь-Каширської громади»; «Приготування української традиційної страви «Голубці»; «Весільний обряд «Читання корони».

В області працює 36 мистецьких шкіл (23 музичних, 3 художніх, 10 шкіл мистецтв) та 6 їх філій. Крім того, в громадах діють класи навчання гри на різних інструментах. Контингент учнів, які здобувають мистецьку освіту, складає 7638 дітей, викладацький склад налічує 820 педагогів. В співпраці з мистецькими школами проводяться обласні, регіональні та всеукраїнські конкурси, що сприяє виявленню молодих талантів, збереженню і відтворенню традиційних жанрів українського національного мистецтва, збагаченню репертуару, популяризації виконавства на музичних інструментах.

Мережу музейних закладів області складають - 17 комунальних, 88 громадських музеїв, у тому числі 6 народних.

У музейних закладах проводиться робота по оцифруванню фондів (діджиталізація музейних колекцій), а саме: облік музейних предметів через новостворену інформаційну систему, фотофіксація самих предметів, 3D зйомка унікальних предметів, інформування у соціальних мережах та на сайтах про хід оцифрування.

В 2023 році Волинський краєзнавчий музей включений у пілотний проєкт по відцифруванню фондів зібрань за програмою, розробленою Міністерством культури та інформаційної політики.

На початок 2023 року у Волинській області діє 503 бібліотечних установи. Станом на 01 листопада 2023 року бібліотечна мережа області представлена 503 закладами, з них – 432 бібліотеки, що функціонує у сільській місцевості. Для забезпечення інформацією віддалених користувачів діють 16 бібліотечних сайтів, 291 активних блогів і сторінок в соцмережах. Загальна кількість звернень на веб-сайти бібліотек у 2022 році становила понад 140,1 тисяч переглядів за рік. Станом на 1.01.2023 року комп'ютерами забезпечені 198 книгозбірень, з них мають доступ до мережі інтернет 164 бібліотеки. Книгозбірні області оснащені 782 комп'ютерами проти 752 у 2021 році, в т. ч. з доступом до всесвітньої мережі – 716 комп'ютерів. Проблемним залишається забезпечення бібліотек окремих громад комп'ютерною технікою та підключенням до Інтернету.

У 54 об'єднаних територіальних громадах в підпорядкуванні перебувають 500 бібліотек. Серед варіантів організації мережі бібліотечних установ у громаді переважає форма комунального закладу (публічна бібліотека) з відокремленими структурними підрозділами (філіями) в 27 територіальних громадах. 104 бібліотечних установ на правах структурних підрозділів увійшли до 14 центрів культури. Модель публічно-шкільна бібліотека функціонує у Велицькій та Дубівській територіальних громадах. Централізовані бібліотечні системи продовжували діяти в Луцькій та Нововолинській громадах. Не визначилися з варіантом організації мережі бібліотек 9 територіальних громад.

Проблемні питання:

1. Волинська обласна філармонія - єдина в Україні, що не має власного концертного залу, всі концертні заходи здійснюються на виїзді. Тому є гострою потреба у будівництві концертного залу філармонії, що можливо лише за рахунок коштів з державного бюджету. Відповідні пропозиції неодноразово вносилися до Міністерства культури України, Волинської обласної ради.

2. Відсутня належна кадрова та фінансова підтримка важливого процесу дослідження, охорони та популяризації елементів нематеріальної культурної спадщини краю для Обласного науково-методичного центру культури, якому делеговано Волинською обласною військовою адміністрацією повноваження координуючої організації. Структурні підрозділи у сфері культури райдержадміністрацій, міських, селищних, сільських рад територіальних громад не на належному рівні здійснюють роботу у напрямку охорони нематеріальної культурної спадщини.

4.7. Розвиток туризму

Туристичний потенціал області формують: 3 центри туристичної інфраструктури; 3 національні парки; 231 рекреаційну зону; 123 рекреаційних пункти; 267 озер; 298 агросадіб; 152 заклади розміщення; 7 санаторіїв; 17 комунальних музеїв; 1529 об'єктів культурної спадщини; 11 екостежок; 3 кінних маршрути; 11 фестивалів; 1 туристичний кластер; 7 топових туристичних маршрутів; 5 активних туристичних клубів; 2 екопарки; 2 офіційних туристичних веб-ресурси. У 2020 році відбулося значне зменшення кількості як в'їзних (іноземних) (на 96%) так і внутрішніх (на 85%) туристів порівняно з 2018 роком.

Основними напрямками розвитку туристичної галузі є:

1. Безпека туристів.

Створення безпечних умов перебування туристів на території області, захист їх законних прав та інтересів.

Комунальним закладом «Волинський обласний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф» постійно забезпечується надання оперативної медичної допомоги автотуристам та іншим учасникам дорожнього руху на автомобільних та транспортних коридорах України та забезпечується безпека туристів при проведенні масових туристських заходів відповідно до заявок, поданих суб'єктами туристичної діяльності.

Визначено 15 місць масового відпочинку на воді у 2023 році. З метою недопущення травмування людей під час купання, водолазно-рятувальним підрозділом Управління ДСНС в області, напередодні купального періоду здійснюється обстеження дна акваторій визначених місць масового відпочинку.

2. Розвиток туристичної інфраструктури:

- позначення маршрутів проїзду до туристичних об'єктів та місць туристичних відвідувань;
- розвиток мережі автокемпінгів;
- благоустрій рекреаційних зон та об'єктів туристичних відвідувань;
- сприяння розвитку вело туризму;
- забезпечення доступності об'єктів туристичних відвідувань та закладів туристичної інфраструктури для осіб з обмеженими фізичними можливостями.

Розроблена проєктна документація на поточний ремонт (облаштування вхідної групи) музею Волинської ікони в м. Луцьку по вул. Ярощука, 5. На 2024 рік заплановано облаштувати підйомником музей Волинської ікони для осіб з обмеженими фізичними можливостями.

Періодично організуються поїздки туристичними маршрутами області для осіб, які проходять реабілітацію та лікування в медичних установах області.

Разом з тим, у державній Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року, яка розроблена Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, окремим пунктом задекларовано створення курорту державного значення на території Шацького приозер'я.

Стимулювання розвитку малого підприємництва у сфері організації відпочинку у селі, забезпечення його нормативно-правовою, рекламно-інформаційною та організаційною підтримкою органами виконавчої влади; створення умов для всебічного заохочення населення області до участі у розвитку сільського туризму як високорентабельної ланки туристичної індустрії та додаткового джерела поповнення особистих доходів громадян, місцевих і державного бюджетів.

Заплановано проведення інвентаризації та сертифікація садиб області. Формування промоційного каталогу та оцифрування отриманих даних для туристичного порталу.

3. Кадрове, науково-методологічне та технологічне забезпечення галузі.

Проводяться навчання для голів ТГ та осіб місцевого самоврядування, які працюють у галузі туризму. Береться участь у онлайн заходах, щодо підвищення фахової підготовки та відбувається обмін кращими практиками, напрацьовуються ідеї співробітництва територіальних громад задля створення сприятливих умов для розвитку туризму та локального підприємництва в цій галузі, покращення туристичних послуг.

4. Маркетингова політика розвитку туризму.

Проведення комплексної рекламної кампанії туристично-рекреаційних ресурсів та кращих пропозицій туристичних компаній, створення позитивно іміджу на всеукраїнському та міжнародному ринках туристичних послуг.

Створено бренд «Волинь унікальна» та продовжується його просування. Створено перший та єдиний туристичний веб-сайт області (www.tourism.volyn.ua), реалізовано проєкти туристичної інфраструктури (марковані маршрути, ознакування туристичних об'єктів), видано сучасні промоційні каталоги українською і англійською мовою, відзнято промоційний відеофільм про туристичний, краєзнавчий потенціал Волинської області «Tour de Ukraine - Волинь».

Реалізовується проєкт за сприяння Проєкту USAID «ГОВЕРЛА» впроваджується геоінформаційна система «Аналітичний портал Волині». За результатами впровадження кожен структурний підрозділ матиме власні галузеві дашборди, в тому числі «Туристичний потенціал Волинської області».

Проблемні питання:

недофінансування галузі з обласного бюджету, найнижчий показник серед усіх регіонів України;

суттєве зменшення потоку іноземних туристів, внаслідок війни;

припинення наступних етапів робіт, щодо створення курорту державного значення «Шацьк»;

відсутність оптимального графіку руху залізничних потягів;

недосконале законодавство, яке регулює сферу сільського (зеленого) туризму.

4.8. Соціальна сфера

Охорона здоров'я

Сучасний стан здоров'я України, який відзначається порівняно високим рівнем загальної смертності, відповідно низьким рівнем очікуваної тривалості життя. Тому розвиток системи охорони здоров'я потребує подальшого удосконалення шляхом реструктуризації, раціоналізації та реорганізації всіх видів медичної допомоги, підвищення її доступності та ефективності при дотриманні пріоритету первинної медичної допомоги на засадах загальної практики сімейної медицини. В сучасних умовах медична допомога населенню надається як в амбулаторно-поліклінічних закладах, так і в лікарнях різного типу (загальних, кластерних, надкластерних та лікарнях громад).

Протягом 2023 року в галузі охорони здоров'я області здійснюється комплекс заходів щодо формування спроможної мережі закладів охорони здоров'я Волинського госпітального округу, це заклади первинного рівня надання медичної допомоги, екстрена медична допомога та спеціалізована медична допомога, шляхом удосконалення, реформування медичної допомоги у відповідності до сучасних вимог та модернізації закладів охорони здоров'я.

За останні роки у медичній галузі Волинської області відбуваються кардинальні зміни, а саме:

- перетворення закладів охорони здоров'я у комунальні підприємства, що отримують фінансування за надану медичну послугу пацієнтам;
- проведена модернізація мережі закладів охорони здоров'я, відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.01.2020 р. № 23-р. Зокрема, в рамках державної програми «Велике будівництво», проведена реконструкція приймальних відділень у відділення невідкладної та екстреної медичної допомоги у 7 опорних закладах охорони здоров'я області. Загальна кошторисна вартість робіт – 118,9 млн. грн (56,0 млн. грн – кошти державного бюджету, 62,9 млн. грн – кошти місцевих бюджетів). За кошти державного бюджету усі 7 закладів оснащені дороговартісним обладнанням, а саме: 2 ангиографи, 5 комп'ютерних томографів, 3 рентген апарати, 1 апарат УЗД;
- запровадження державного гарантованого пакету медичної допомоги та принципу «гроші ходять за пацієнтом»;
- перехід від утримання мережі медичних закладів за рахунок державної медичної субвенції до стратегічної закупівлі послуг у закладів охорони здоров'я;
- запрацювала електронна система охорони здоров'я.

У січні–листопаді 2021р. найбільшу кількість померлих зафіксовано від хвороб системи кровообігу, коронавірусної інфекції COVID-19, новоутворень.

Таблиця 12. Кількість померлих за окремими причинами смерті

	Осіб		у % до підсумку	
	Січень – листопад			
	2021	2020	2021	2020
Кількість померлих від усіх причин смерті	14031	12922	100,0	100,0
у тому числі від				
хвороб системи кровообігу	8866	8710	63,2	67,4
коронавірусної інфекції COVID-19	1537	427	11,0	3,3
з них від				
COVID-19, вірус ідентифікований	1528	425	10,9	3,3
COVID-19, вірус неідентифікований	9	2	0,1	0,0
новоутворень	1371	1482	9,8	11,5
зовнішніх причин смерті	627	682	4,5	5,3
з них від				
транспортних нещасних випадків	107	132	0,8	1,0
випадкового утоплення та занурення у воду	64	66	0,5	0,5
випадкового отруєння та дії алкоголю	58	64	0,4	0,5
навмисного самоушкодження	142	155	1,0	1,2

наслідків нападу з метою вбивства чи нанесення ушкодження	25	24	0,2	0,2
хвороб органів травлення	597	604	4,3	4,7
хвороб органів дихання	396	367	2,8	2,8

Нові виклики, що постали під час пандемії COVID-19, змусили переглянути основні принципи системи реагування в частині швидкого перепрофілювання закладів охорони здоров'я на визначений окремий напрямок надання медичної допомоги, змусили частково оновити матеріально-технічну базу, зокрема, що стосується киснезабезпечення та діагностики.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну формує низку нових викликів для медичної галузі, як у державі в цілому, так і на Волині.

Сьогодні значно зростає попит на надання спеціалізованої медичної допомоги населенню, зокрема послуг з реабілітації в сфері охорони здоров'я, психологічної підтримки ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) захисників та захисниць України, внутрішньо переміщеним особам. Це вимагає розширення та удосконалення послуг з реабілітації у сфері охорони здоров'я, як на амбулаторному так і на стаціонарному рівні.

У Волинській області мережа надавачів первинної медичної допомоги складається з 63 надавачів, 736 лікарів ЗПСМ, підписано 929 219 декларацій – 91% від усього постійного населення, зокрема:

35 надавачів комунальної форми власності, 636 лікарів, підписано 826 544 декларацій, що становить 89% від усіх декларацій;

28 приватної форми власності (6 юридичних та 22 фізичних осіб), з лікарями яких (121лікар) укладено 109478 декларацій – 11,9% від усіх декларацій.

Мережа центрів ПМД комунальної власності складається з 24 центрів первинної медико-санітарної допомоги (ЦПМСД), в тому числі 3 ЦПМСД знаходяться у складі закладів спеціалізованої медичної допомоги.

До складу ЦПМСД входять: 168 амбулаторій ЗПСМ (57 міських АЗПСМ та 111 сільських), 112 ФАПів, 34 ПЗ та 345 МПТБ.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2023 року №174 «Деякі питання організації спроможної мережі закладів охорони здоров'я», сформована спроможна мережа закладів охорони здоров'я Волинського госпітального округу, з врахуванням пропозицій МОЗ України, затверджених розпорядженням голови Волинської обласної державної адміністрації від 04 вересня 2023 року №364 «Про затвердження переліку закладів спроможної мережі закладів охорони здоров'я Волинського госпітального округу».

Актуальним на даний час є надання медико-психологічної допомоги громадянам України, що перебувають на території Волинської області на базі КП «Волинська обласна психіатрична лікарня м Луцька», згідно постанови Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 р. № 1338 «Деякі питання надання безоплатної психологічної допомоги особам, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України», відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» з 01.10.2022 року розпочав роботу Центр з психологічної реабілітації.

Пропозиції:

1. Забезпечення надання населенню якісної первинної медичної допомоги, амбулаторних медичних послуг, в тому числі інтеграції супроводу і лікування хворих на психічні розлади на рівні надавачів послуг з первинної медичної допомоги, організації обов'язкових медичних оглядів, медичних втручань у межах первинної медичної допомоги для груп пацієнтів з підвищеним ризиком розвитку захворювань.

2. Забезпечення профілактики, ранньої діагностики і лікування неінфекційних захворювань, зокрема: серцево-судинних захворювань, а саме: артеріальної гіпертензії, гострого інфаркту міокарда, гострого мозкового інсульту; цукрового діабету 2 типу; бронхіальної астми, хронічних обструктивних захворювань легень; онкологічних захворювань; розладів психіки та поведінки.

3. Забезпечення надання якісних та доступних медичних послуг працівниками екстреної медичної допомоги та медицини катастроф пацієнтам у невідкладних станах, в тому числі шляхом запровадження регіональних маршрутів пацієнтів до закладів госпітального округу,

зокрема при травматичних ураженнях, гострому коронарному синдромі, гострому мозковому інсульті, гострій хірургічній патології, пологах

4. Забезпечення надання спеціалізованої медичної допомоги, послуг з реабілітації в сфері охорони здоров'я та психологічної підтримки, в тому числі ветеранам війни та членам їх сімей, членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України, внутрішньо переміщеним особам.

5. Забезпечення доступу до необхідних медичних послуг, лікарських засобів та медичних виробів за програмою медичних гарантій на основі аналізу і прогнозування потреб населення.

6. Створення умов для профілактики інфекційних та неінфекційних хвороб, забезпечення імунізації населення відповідно до календаря профілактичних щеплень в територіальних громадах.

7. Забезпечення потреб системи охорони здоров'я області в професійних медичних кадрах, шляхом залучення нових фахівців, організації роботи по безперервному професійному розвитку, післядипломної підготовки та перекваліфікації існуючих працівників галузі.

8. Подальше впровадження електронної системи охорони здоров'я, впровадження якісних і доступних електронних сервісів в системі охорони здоров'я.

Соціальне обслуговування та інтеграція внутрішньо переміщених осіб

В умовах воєнного стану забезпечено ефективну роботу органів соціального захисту населення області, яка спрямовувалась на реалізацію державної політики з питань соціальної підтримки вразливим верствам населення, ветеранам війни та членам їх сімей, членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України, внутрішньо переміщеним особам, які евакуювалися з районів бойових дій і перебувають на території області.

За дев'ять місяців 2023 року в області забезпечено виплату державних соціальних допомог за програмами:

- «Соціальний захист дітей та сім'ї» на суму 682,6 млн грн для 38,7 тис. одержувачів;
- «Підтримка малозабезпечених сімей» на суму 399,0 млн грн для 9,3 тис. сімей. Із загальної кількості малозабезпечених родин, які проживають в області та забезпечені державною соціальною допомогою, близько 47% є багатодітними сім'ями. Середній розмір допомоги в багатодітних малозабезпечених сім'ях складає 7 536,2 гривень.

- «Соціальний захист громадян, які потрапили в складні життєві обставини» на суму 784,5 млн. грн для 34,1 тис. осіб. Щодо соціальної підтримки осіб з інвалідністю:

- на виконання Закону України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» у 2023 році 17,7 тис. осіб виплачено державну соціальну допомогу, з них: 11,7 тис. осіб з інвалідністю з дитинства та 6,0 тис. – діти з інвалідністю. Крім цього, 7,7 тис. родин, в яких виховуються особи з інвалідністю, забезпечені надбавкою на догляд;

- на виконання Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю» в області державну підтримку отримали 9,9 тис. осіб;

- відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 26.07.1996 року № 832 «Про підвищення розмірів державної допомоги окремим категоріям громадян» на обліку в органах соціального захисту перебуває 2,7 тис. осіб, які отримують компенсацію на догляд за особою з інвалідністю I групи або за престарілою особою, яка досягла 80-річного віку.

Більше пів тисячі волинян є отримувачами тимчасової допомоги, яка передбачена Постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 року №1098 «Про затвердження Порядку призначення тимчасової державної соціальної допомоги непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку, але не набула права на пенсійну виплату», середній розмір виплати становить 1,5 тис. гривень.

Відповідно до Порядку надання щомісячної грошової допомоги особам, які проживають разом з особами з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, який за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, на догляд за ним, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 02.08.2000 року № 1192, грошову допомогу на догляд отримує 3,2 тис. особи, середній розмір призначеної допомоги становить 2 547,00 гривень.

Соціальна стипендія – одна зі складових державної цільової підтримки для здобуття фахової передвищої та вищої освіти для осіб, які навчаються за державним замовленням за денною або дуальною формою здобуття освіти.

Відповідно до вимог чинного законодавства, для здійснення виплати соціальної стипендії студентам закладів фахової передвищої та вищої освіти області за дев'ять місяців 2023 року спрямовано 16,5 млн гривень, у 2022 році - 22,5 млн гривень (що у 1,4 рази більше у порівнянні з 2021 роком).

Варто звернути увагу і на динаміку збільшення кількості отримувачів соціальної стипендії впродовж 2022-2023 років: на початку 2022 року – 0,9 тис. студентів та у 2023 році – 1,3 тис. осіб, які отримують соціальну стипендію.

В області діє соціальна програма «муниципальна няня». Даною послугою у 2022 році скористалися 252 родини, у 2023 році – 40 сімей, яким відшкодовується частина плати за послуги няні, яка здійснює догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Також успішно реалізуються додаткові заходи соціального захисту сімей з дітьми, зокрема, впродовж січня-вересня 2023 року з метою своєчасної реалізації пілотного проекту «Монетизація одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка» (на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 29.07.2020 № 744) забезпечено виплату грошової компенсації майже 5,0 тис. сім'ям, у яких народилися діти. Забезпечено видачу 858 «пакунків малюка», на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 25.11.2020 № 1180 «Деякі питання надання при народженні дитини одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка». Одночасно здійснено заходи щодо контролю за цільовим призначенням коштів та унеможливлення одночасного отримання «пакунку малюка» та грошової компенсації.

Задля соціальної підтримки волинянок, які народили та виховали до восьмирічного віку п'ятьох і більше дітей, протягом дев'яти місяців 2023 року розглянуто 221 пакет документів претенденток на представлення до присвоєння почесного звання України «Мати-героїня», 175 клопотань підтримано.

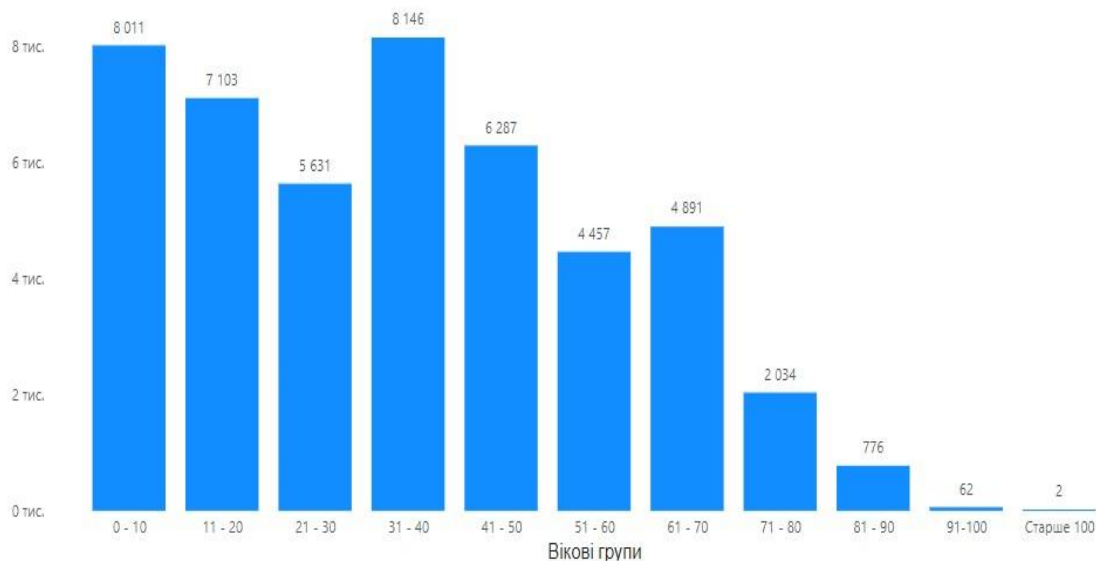
Упродовж січня-вересня 2023 року безоплатним харчуванням забезпечено близько 9 тис. дітей, які навчаються в закладах освіти Камінь-Каширського та Луцького районів, віднесених до зони радіоактивного забруднення, на загальну суму 42,8 млн гривень. На час відсутності гарячого харчування батькам потерпілих дітей виплачена грошова компенсація в сумі 37,0 млн гривень.

За десять місяців 2023 року відшкодовано витрати: на оплату додаткової відпустки особам, віднесеними до 1 і 2 категорій постраждалих унаслідок Чорнобильської катастрофи та відпустки працівникам, які працюють на територіях радіоактивного забруднення на суму 32,8 млн грн; виплати компенсації за пільгове забезпечення харчовими продуктами 4,9 тис. громадянам, віднесених до 1 і 2 категорій на суму 19,6 млн грн; компенсації за шкоду, заподіяну здоров'ю, та допомоги на оздоровлення 3 704 постраждалим особам на суму 537,8 тис. гривень.

Від початку повномасштабного вторгнення в територіальних громадах області знайшли прихисток 78,7 тис. переміщених осіб.

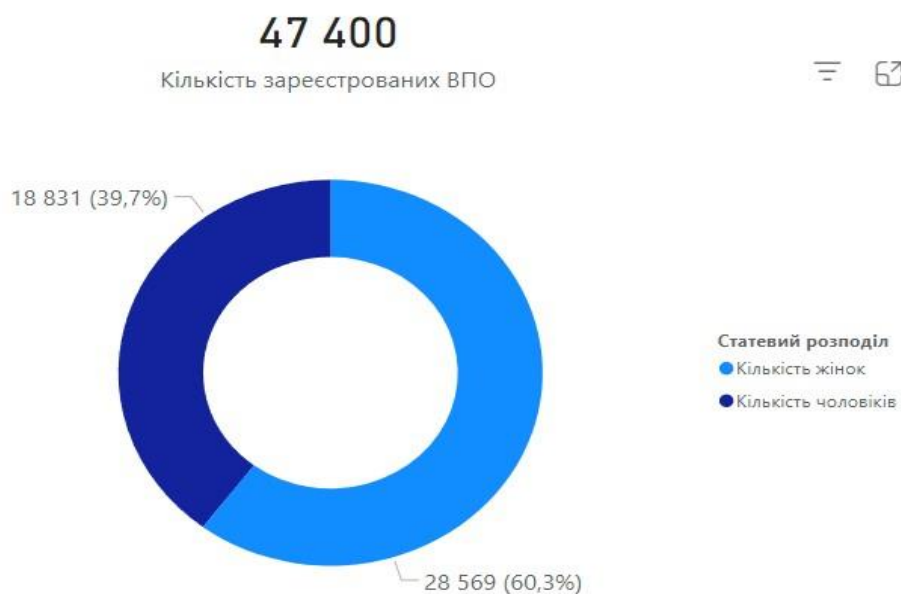
За даними Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб у Волинській області станом на початок жовтня 2023 року на обліку перебувало 49,6 тис. громадян, що становить 35,7 тис. сім'ї, у яких виховується 14,1 тис. дітей. Зокрема: 9,2 тис. осіб - у Володимирському районі; 4,1 тис. осіб - у Камінь-Каширському районі; 11,8 тис. осіб - у Ковельському районі та 24,6 тис. осіб у Луцькому районі.

Рисунок 22. Розподіл за віком ВПО, зареєстрованих у Волинській області, на 02.01.2024 р.

Джерело: <https://www.ioc.gov.ua/dashboardVpo/>

Рисунок 23. Розподіл за статтю ВПО, зареєстрованих у Волинській області, на 02.01.2024 року

Джерело: <https://www.ioc.gov.ua/dashboardVpo/>

Здійснюється системна періодична оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб на рівні громад на всіх етапах внутрішнього переміщення, формування потреб у міжнародній гуманітарній допомозі для внутрішньо переміщених осіб, забезпечено оновлення інформації про місця тимчасового проживання в громадах, які потенційно можуть прийняти внутрішньо переміщених осіб, проведення моніторингу стану, облаштування, кількості мешканців та вільних ліжко-місць у місцях тимчасового проживання.

Вжито заходи щодо забезпечення надання внутрішньо переміщеним особам державних виплат, зокрема: забезпечено надання допомоги на проживання допомогі внутрішньо переміщеним особам (у період з січня по вересень 2023 року для 23,1 тис. одержувачів, на суму 621,0 млн грн), інші державні виплати малозабезпеченим сім'ям, сім'ям з дітьми, особам з інвалідністю (1,0 тис. одержувачів) та всього спектру послуг.

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 09.05.2023 № 470 при обласній військовій адміністрації створено Координаційний центр підтримки цивільного населення області (розпорядження обласної військової адміністрації від 07.06.2023 № 247), пріоритетні напрями роботи якого спрямовані на адаптацію та покращення умов життя постраждалого населення, вирішення питань соціального захисту, забезпечення житлом, сприяння працевлаштування та професійного навчання, надання психосоціальної, медичної та правової допомоги.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 04.08.2023 р. № 812 при Волинській обласній державній адміністрації утворено Раду з питань внутрішньо переміщених осіб (розпорядження обласної військової адміністрації від 31.08.2023 № 360).

Розроблено Комплексну регіональну програму підтримки внутрішньо переміщених осіб у Волинській області на 2024-2026 роках з окремими розділами щодо соціального захисту, поселення, надання послуг та забезпечення зайнятості переміщених осіб.

У 2023 році на повному державному утриманні в 6-ти будинках-інтернатах для престарілих та осіб з інвалідністю перебуває 883 підопічних (при плані розвороту 835 ліжко-місць).

У зв'язку з воєнними діями в інтернатні заклади області прийнято 190 підопічних з інтернатних закладів: Коростенського геріатричного пансіонату для ветеранів війни та праці Житомирської області, Покровського та Слов'янського психоневрологічних інтернатів Донецької області, Стародобровільського та Іллінського психоневрологічних інтернатів Дніпропетровської області, Вовчанського геріатричного пансіонату Харківської області.

Соціальні послуги вразливим категоріям населення області надають 12 територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), 27 центрів надання соціальних послуг та 6 структурних підрозділів з питань надання соціальних послуг територіальних громад. З початку 2023 року 45 громад через створені комунальні заклади та структурні підрозділи територіальних громад надавали самостійно соціальні послуги, а 8 громад делегували повноваження надання соціальних послуг іншим громадам, а саме: Устилузька громада – зимнівській громаді; Луківська – Турійській; Вишнівська – Рівненській; Смідинська, сереховичівська – Дубечненській громаді; Велимченська, Забродівська, Самарівська – Заболотівській громаді.

Висновок

Органами соціального захисту населення проводиться:

- забезпечення реалізації державної політики у сфері соціальної підтримки сімей та осіб, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах, громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, сім'ям з дітьми, малозабезпеченим, багатодітним;
- забезпечення реалізації прав і задоволення потреб внутрішньо переміщених осіб, поліпшення умов їхньої життєдіяльності з урахуванням потреб регіонів у людських ресурсах, а також особливостей потреб окремих категорій осіб (осіб з інвалідністю, багатодітних сімей, літніх людей, представників національних меншин тощо) та принципу єдності родин, створення фінансових, організаційно-правових і технічних механізмів для забезпечення комфортного соціального клімату.

Наявні ресурси дають можливість задовольнити попит громадян у соціальних послугах. Соціальні служби, які функціонують в області, мають достатні можливості для покращення якості соціальних послуг, що надаються кожній конкретній особі, дозволяють забезпечити їх адресність, своєчасність і доступність.

В процесі децентралізації створюються заклади соціального обслуговування безпосередньо в об'єднаних громадах.

Подальше систематичне визначення потреб у соціальних послугах соціальних груп районів і міст області дозволить оперативно реагувати на соціальні та демографічні процеси, попередити виникнення соціальних проблем.

4.9. Цифрова трансформація

Регіональна програма інформатизації «Цифрова Волинь» на 2023-2025 роки, затверджена наказом начальника обласної державної адміністрації від 08.12.2022 №500, містить 51 завдання (роботи, проекти) інформатизації з загальним обсягом фінансування 27109 тис. грн. Реалізовано, зокрема, наступні проекти:

Відкриття центру підтримки підприємців Дія.Бізнес у місті Луцьк;
Відкриття 2 Дія.Центри та 8 ЦНАП у громадах Волині;
Впровадження за підтримки Програми EGAP, що реалізується Фондом Східна Європа, проєкту «Енергонезалежні ЦНАП» у восьми громадах області;
Впровадження адмінсервісу «Ветеран» у 12 ЦНАП області;
Запуск розробленого ІТ фахівцями Master of Code Global Телеграм чат-боту «Робота на Волині», який наразі має понад 2.2 тисячі підписників https://t.me/employer_volyn;
У співпраці з командою розробників ІТ-компанії «WebMaestro» модернізовано вебсайт ОВА - <https://www.voladm.gov.ua/> покращено його веб-доступність та створено можливість накладання Дія.Підпису на електронні звернення до Волинської ОВА;
створено перший в Україні цифровий інтерактивний онлайн-дашборд впровадження електронних журналів закладами загальної середньої освіти Волинської області - <https://voladm.gov.ua/new/cifrovizaciya-osviti-90-shkil-volini-vprovadili-elektronni-zhurnali/>
Запроваджено електронні щоденники та електронні журнали у 532 закладах загальної середньої освіти з 535 (99 %);
у 26 громадах області запроваджено сервіс попередження спроб несанкціонованих проникнень в інформаційні системи DNS Security на базі Cisco Umbrella;
впроваджено у громадах інструменти електронної демократії (е-звернення, е-петицію, е-консультацію, бюджет участі);
Усі громади області підключено до системи електронного документообігу СЕВ ОБВ;
реалізовано проєкти з забезпечення укриттів закладів освіти wi-fi покриттям (залучено 262 роутери); забезпечення пунктів незламності доступом до Інтернету (залучено 35 супутникових терміналів «Starlink»), забезпечення ЦНАПів мобільними валізами, планшетами та ін.;

За підтримки Міністерства цифрової трансформації України та швейцарсько-української Програми EGAP, що виконується Фондом Східна Європа, у Волинській ОДА проведено другий в Україні інформаційний аудит відкритих даних, що має на меті побудувати ефективну комунікацію між громадянами, органами влади, бізнесом, міжнародними донорами, зробити діяльність ОВА більш прозорою та максимально залучити громадськість до процесів державотворення;

Проведено перший хакатон у форматі CTF за участі представників Департаменту кіберполіції Національної поліції України, управлінь Держспецзв'язку та СБУ в області, науковців, представників ІТ-бізнесу, органів державної влади та місцевого самоврядування;

Впроваджено проєкт «Інвестиційний маркетплейс громади», в рамках якого розроблено 8 електронних каталогів інвестиційної привабливості для 8 громад області;

Проведено цифровий хакатон з побудови персонального бренду із залученням двох провідних ВНЗ області – Луцького національного технічного університету та Волинського національного університету імені Лесі Українки, на якому розглянуто нові підходи до просування інвестиційних пропозицій громад Волині із залученням молоді;

Проведено просвітницькі заходи для ВПО з питань використання цифрових державних послуг, подачі на грант від держави «Робота, цифрових послуг застосунку Дія, здобуття цифрових навичок через національну платформу Дія.Освіта.

Наразі у процесі розробки проєкт - інтелектуальна система аналізу даних, що допомагає приймати швидкі та ефективні управлінські рішення «Аналітичний портал Волині» <https://arcq.is/1eiPe0>

Розділ 5. Економічний розвиток та підприємництво

5.1. Загальні показники економічного розвитку області

Узагальнюючими показниками, які характеризують рівень розвитку економіки регіону, є валовий регіональний продукт (далі - ВРП) та валова додана вартість (далі - ВДВ).

Обсяг валового регіонального продукту області у 2021 році у фактичних цінах становив 52535 млн. грн. або 92,5% до попереднього року. Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу у 2021 році становив понад 90,0 тис. грн., це 68,6% показника по Україні.

В структурі валової доданої вартості області пріоритетними є такі види економічної діяльності як сільське господарство, промисловість та торгівля. У 2020 році частка області у ВВП України становила 1,8 %.

Виходячи із зазначеного, область відноситься до числа аграрно-промислових регіонів із розвиненою сферою обслуговування. Разом з тим, показник валової доданої вартості у розрахунку на одну особу хоч і зріс протягом останніх років, однак ще залишається значно нижчим від середнього показника по Україні.

5.2. Промисловість

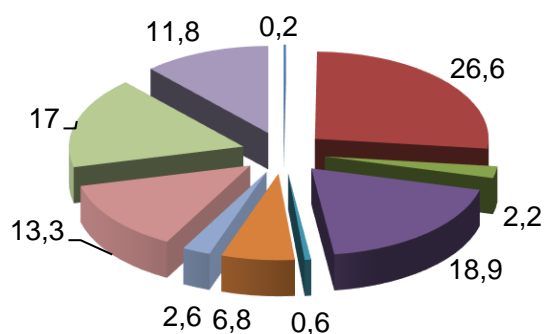
Промисловість для області – це пріоритетна і перспективна галузь. Індекс промислової продукції у січні 2022 року порівняно з січнем 2021 року становив 109,8 відсотка (по Україні – 103,3%). Обсяг реалізованої промислової продукції у січні 2022 року становив 3972,1 млн. грн. - це 1 відсоток від реалізованої промислової продукції по Україні.

Економічний потенціал області формують підприємства таких галузей промисловості: харчової, машинобудівної, деревообробної та виробництва паперу, виробництва гумових та пластмасових виробів, виробництва меблів, металургійного виробництва, текстильного виробництва та виробництва одягу, добувної і хімічної галузей.

Найбільшу питому вагу в переробній промисловості займають: виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (26,6%), вироблення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність (18,9%), машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування (13,3%). Ця тенденція зберігається протягом 2012-2021 років.

Обсяг реалізованої промислової продукції у 2020 році становив 35,5 млрд. грн., у 2021 році – 43,5 млрд. грн. За даним показником область зайняла 18 місце серед регіонів України у 2021 році.

Рисунок 24. Структура обсягів реалізованої промислової продукції за основними видами діяльності у 2021 р.

- Добувна промисловість і розроблення кар'єрів
- Виробництво харчових продуктів, напоїв
- Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів
- Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність
- Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції
- Виробництво гумових і пластмасових виробів; іншої неметалевої мінеральної продукції

Джерело: Власні напрацювання

5.3. Сільське господарство

Аграрний сектор (сільське господарство, харчова і переробна промисловість) забезпечує продовольчу безпеку області та продовольчу незалежність країни.

Волинь має потужний агропромисловий комплекс, основу якого складають близько тисячі сільськогосподарських підприємств, в т.ч. понад 600 фермерських господарств та 147,6 тисяч особистих селянських господарств. Крім того, станом на 01.11.2023 року, в області зареєстровано понад 100 сімейних фермерських господарств без набуття статусу юридичної особи у формі фізичної особи-підприємця згідно статті 8¹ Закону України «Про фермерське господарство».

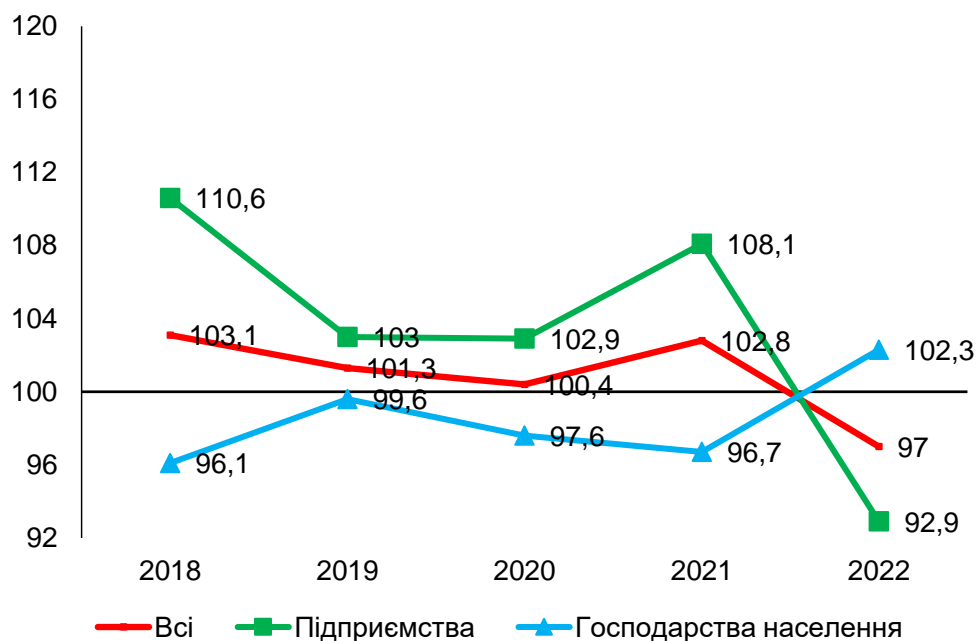
Позитивним є те, що відбувається процес омолодження фермерства.

Пріоритетними напрямками розвитку аграрного сектору економіки області є виробництво зернових та технічних культур, картоплі та овочів, цукрових буряків, м'яса та молока.

Область займає 2014,4 тис. га – 3,3% території України, в т.ч. сільськогосподарські угіддя - 1047,5 тис. га, рілля – 672,3 тис. га та виробляє 3% загальнодержавних обсягів продукції сільського господарства.

Агропромисловий комплекс Волині в умовах війни дещо змінив показники і у 2022 році індекс сільськогосподарської продукції порівняно із відповідним періодом 2021 року становив 97 відсотків. В тому числі у підприємств – 92,9 відсотка, у господарств населення – 102,3 відсотка.

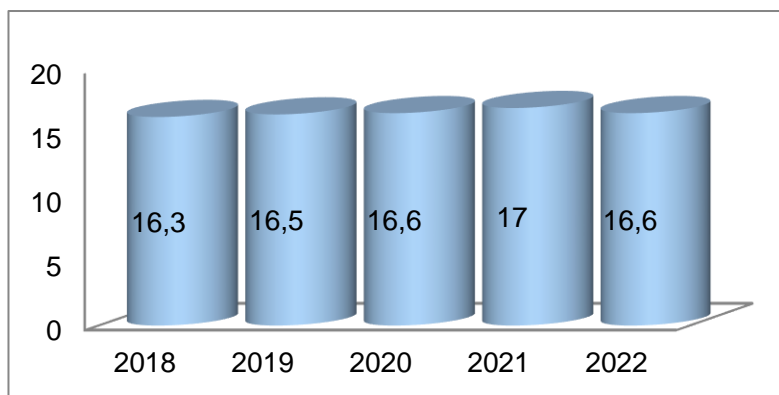
Рисунок 25. Індекси продукції сільського господарства за категоріями господарств, %

Джерело: Власні напрацювання

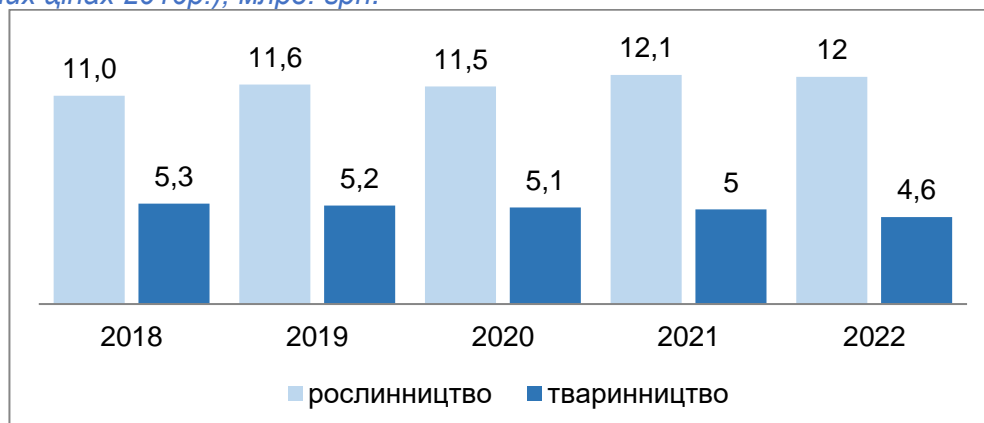
За 2022 рік вироблено сільськогосподарської продукції на суму 16,6 млрд гривень (в постійних цінах 2016 року), в т.ч. 12 млрд грн (або 72 %) – продукція рослинництва та 4,6 млрд грн (28 %) – продукція тваринництва.

Рисунок 26. Динаміка виробництва валової продукції сільського господарства (в постійних цінах 2010 р.), млрд. грн.

Джерело: Власні напрацювання

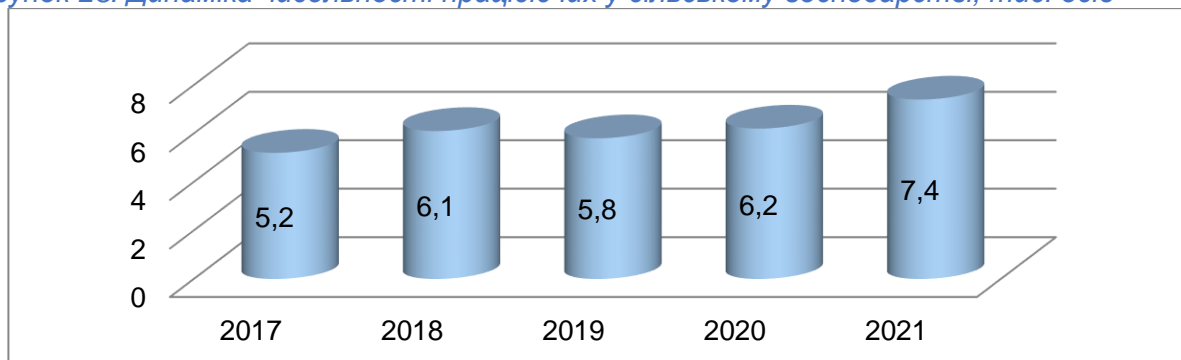
Рисунок 27. Динаміка виробництва валової продукції сільського господарства за напрямками (в постійних цінах 2010р.), млрд. грн.

Джерело: Власні напрацювання

У 2021 році в галузі середньооблікова чисельність працівників становила більше 7 тисяч осіб.

Рисунок 28. Динаміка чисельності працюючих у сільському господарстві, тис. осіб

Джерело: Власні напрацювання

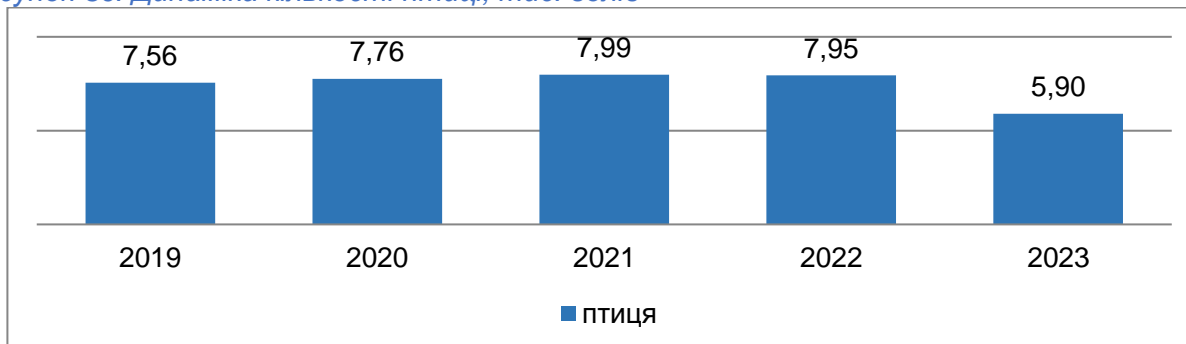
Волинська область спеціалізується на розвитку м'ясо-молочного скотарства. Селекційно-племінна робота спрямована на поліпшення генетичної якості тварин шляхом ефективного використання в селекційному процесі найцінніших світових генетичних ресурсів для створення високопродуктивного поголів'я сільськогосподарських тварин. В усіх категоріях господарств станом на 1 січня 2023 року утримувалось: 100,3 тисячі голів ВРХ, в т.ч. 66,9 тисячі корів, 223,1 тисячі свиней. За останні п'ять років спостерігається скорочення поголів'я ВРХ та в т.ч. корів на 23 %, свиней та птиці на 22 %.

Рисунок 29. Динаміка кількості сільськогосподарських тварин, тис. голів

Джерело: Власні напрацювання

Рисунок 30. Динаміка кількості птиці, тис. голів

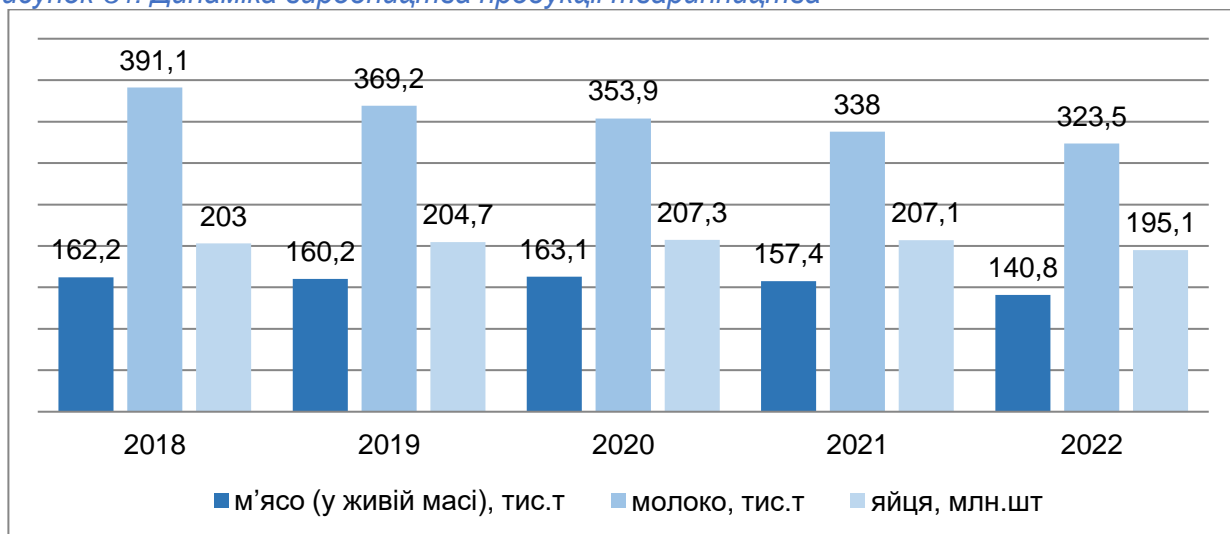

Джерело: Власні напрацювання

Усіма категоріями господарств у 2022 році вироблено 140,8 тисячі тон м'яса в живій вазі, 323,5 тисячі тон молока. Порівняно з 2021 роком, виробництво м'яса зменшилось на 10,5 відсотка, а молока – на 4,3 відсотка.

Пріоритетним завданням розвитку молочного скотарства в області і надалі залишається реконструкція та будівництво молочних ферм та комплексів, облаштування міні доїльних залів та молокопроводів у невеликих фермерських господарствах та селянських (родинних) фермах та нарощування поголів'я.

Рисунок 31. Динаміка виробництва продукції тваринництва

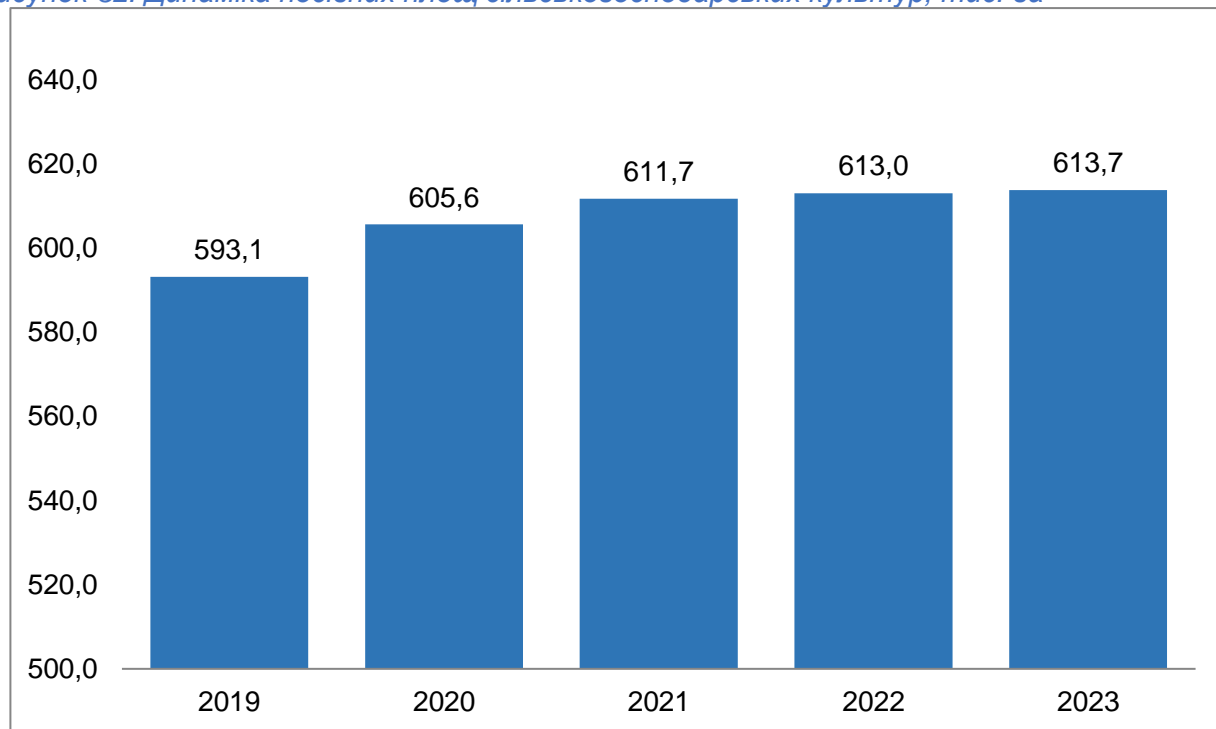

Джерело: Власні напрацювання

За підсумками 2022 р., в рейтингу регіонів за кількістю сільськогосподарських тварин область посідає 9 місце за кількістю корів, свиней та птиці, 12 місце за кількістю ВРХ.

Позитивним фактором агропромислового виробництва є скорочення площі обслугованих земель, особливо у зоні Полісся. Протягом 2010-2023 рр. введено у сільськогосподарський обіг майже 110 тис. га обслуговуючої ріллі.

Рисунок 32. Динаміка посівних площ сільськогосподарських культур, тис. га

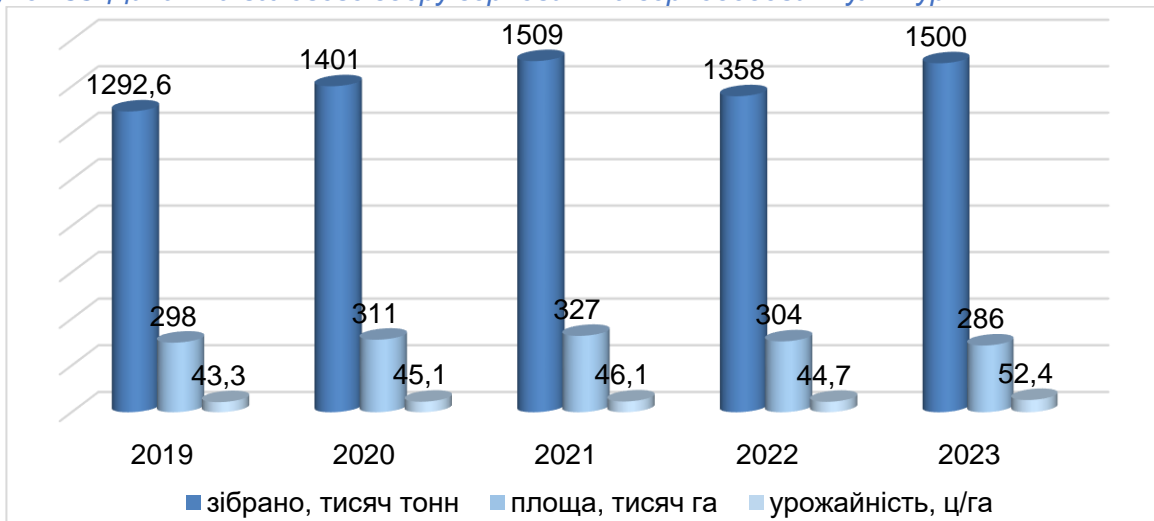

Джерело: Власні напрацювання

У 2023 році валове виробництво зернових і зернобобових культур очікується на рівні 1,5 мільйона тон при середній урожайності 52,4 ц/га.

За підсумками 2022 р., в рейтингу регіонів у рослинництві область посідає 1 місце у виробництві вівса та тритикале, 3 місце у виробництві жита, 5 місце у виробництві картоплі і 9 – у виробництві буряків цукрових (фабричних).

Рисунок.33. Динаміка валового збору зернових та зернобобових культур

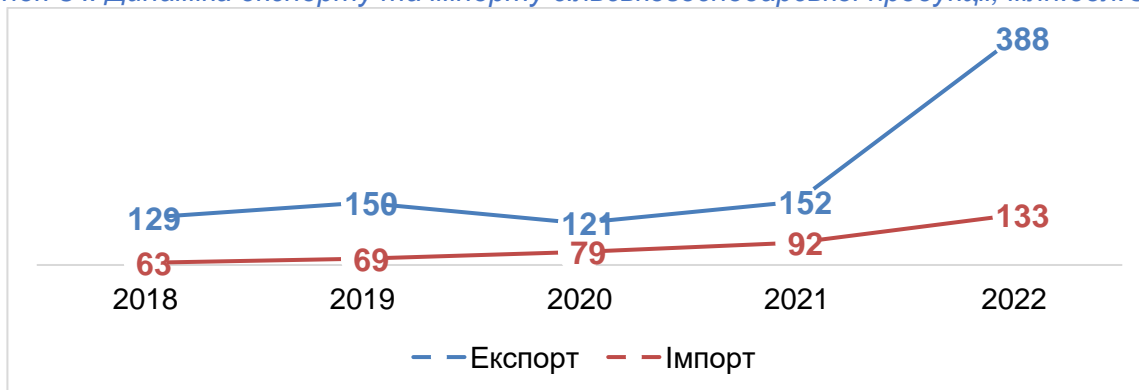

Джерело: Власні напрацювання

Волинські підприємства освоюють світові ринки презентують власну продукцію на міжнародних виставках і форумах. З року в рік зростає експортний потенціал Волині. Експорт продукції АПК за 2022 р. зріс з 152 млн до 388 мільйонів доларів США. Позитивне сальдо становило 253 мільйонів.

Експорт агропродукції становить 49 відсотків до загального експорту області, з них 36 відсотків - продукти рослинного походження. Якщо у 2021 році було експортовано 119,6 тис. тон агропродукції, у 2022 р. – 842,7 тисяч, за 10 місяців 2023 р. – 575,1 тис. тон.

Рисунок 34. Динаміка експорту та імпорту сільськогосподарської продукції, млн.дол.США

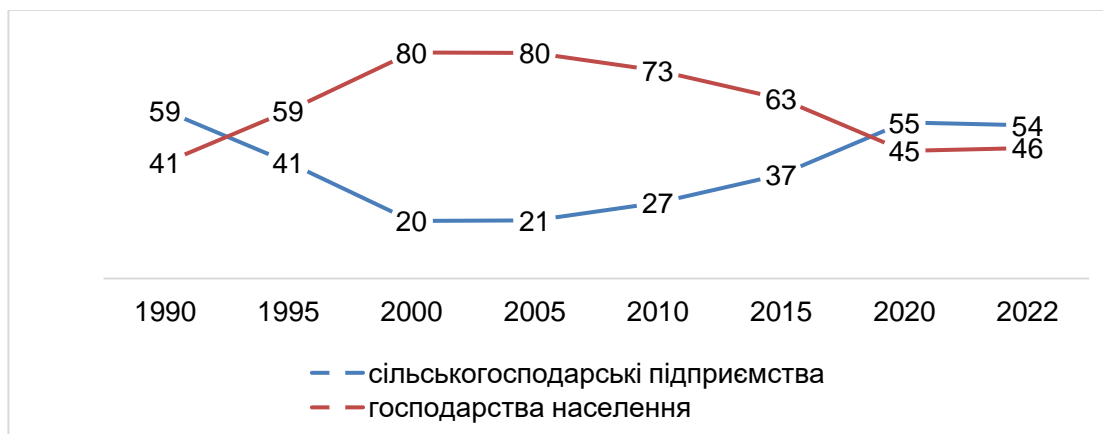

Джерело: Власні напрацювання

Особисті селянські господарства (далі – ОСГ) займають провідні позиції з виробництва таких видів сільськогосподарської продукції як молоко, картопля, овочі, плоди та ягоди й залишаються основним джерелом доходів сільського населення. В основному це господарства сімейного типу, що виробляють, споживають та реалізують сільськогосподарську продукцію.

За 2022 р. домогосподарства виробили продукції на суму 7,6 млрд гривень, або 46% у загальному виробництві. Упродовж останніх років утримується тенденція поступового скорочення їх частки у загальнообласному виробництві сільськогосподарської продукції.

Рисунок 35. Вклад різних категорій господарств у виробництво валової продукції сільського господарства, %

Джерело: Власні напрацювання

На Волині невеликі фермерські та особисті селянські господарства зайняли нішу вирощування овочів та картоплі. Для формування однорідних партій продукції проводиться робота щодо об'єднання селян у групи виробників. В області зареєстровано 2 унікальні сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи «Волинська картопля».

Починаючи з 2010 року спостерігається стале збільшення виробництва як основних, традиційних сільськогосподарських культур, так і нових для нашого регіону культур. Зокрема, більше ніж у двічі збільшилось виробництво зернових культур (із 579 тис.тонн у 2010 році до понад 1 400 тис. тон у 2023), а починаючи із 2014 року валовий збір зернових демонструє позитивну динаміку вище позначки в 1 млн. тон.

Ще стрімкіші темпи нарощування обсягів виробництва кукурудзи. За останні вісім років обсяг виробництва збільшився у чотири рази із 62 до 450 тон.

Також маємо стрімку динаміку виробництва за восьмирічний період технічних культур. Виробництво ріпаку збільшилось з 38 до 150 тис. тон, сої із 17 до 140 тис. тон. Урожай соняшнику, котрий практично не вирощувався у 2010 році, у 2023 році склав 70 тис. тон.

Досягнення високих виробничих показників стало можливим лише завдяки запровадженню сучасних технологій і, звичайно, погодних умов, а основою майбутнього врожаю завжди був і залишається якісний посівний матеріал.

Волинь має хороші умови для розвитку садівництва та ягідництва. Йде тенденція до збільшення їх площ як у сільгоспідприємствах, так і господарствах населення.

Ємність елеваторів та зерноскладів становить майже 1,5 млн. тон, що забезпечує повне збереження вирощеного врожаю зернових та зернобобових культур.

В області розвивається органічне виробництво – це 5,2 тисячі гектарів сільськогосподарських земель (органічних і перехідного періоду), на яких працюють 20 сертифікованих операторів органічної продукції, посвідчених сертифікатом «Органік стандарт». Практично всі волинські господарства сертифіковані на виробництво продукції рослинництва, і лише ТОВ «Старий Порицьк» – на виробництво продукції тваринництва. Це єдине підприємство на Волині, що виробляє органічну молочну продукцію. Діяльність господарства «Старий Порицьк» охоплює широкий спектр галузей, включаючи рослинництво, тваринництво та переробку молочної продукції (органічну сироварню відкрито ще у 2016 році). Під брендом «Старий Порицьк» виробляється більше ніж 40 видів органічної молочної продукції.

ТОВ «БІО БЕРРІ» спільно з Прилісненською ТГ створили ягідний кластер із залученням земель, які не використовували більш ніж 20 років, упорядковували й заклали на ній плантації полуниці, суниці альпійської, малини, обліпихи. ТзОВ «САВ АГРО ПАРТНЕР» спеціалізується на вирощуванні і подальшому заморожуванні та продажу овочів, ягід.

Сильними сторонами області є наявність родючих сільськогосподарських угідь, відсутність потужних об'єктів-забруднювачів довкілля та зон екологічного лиха. Ці сильні сторони є порівняльною перевагою, оскільки дають можливість впровадити систему державної підтримки сільськогосподарських підприємств, в тому числі дрібних сільгосптоваровиробників, з використанням нових технологій, добрив та техніки, впровадити державну програму виробництва екологічно чистих продуктів харчування, та розвинути сферу переробки вторинної сировини, туристично-рекреаційної галузі. Також є підґрунтям для реалізації загальнодержавних та міжнародних природоохоронних програм та заходів.

Сільське господарство дає можливість росту переробній промисловості, продукція якої складає 24,5 відсотка в загальному обсязі реалізованої промислової продукції регіону.

Пріоритетні напрямки до 2027 року:

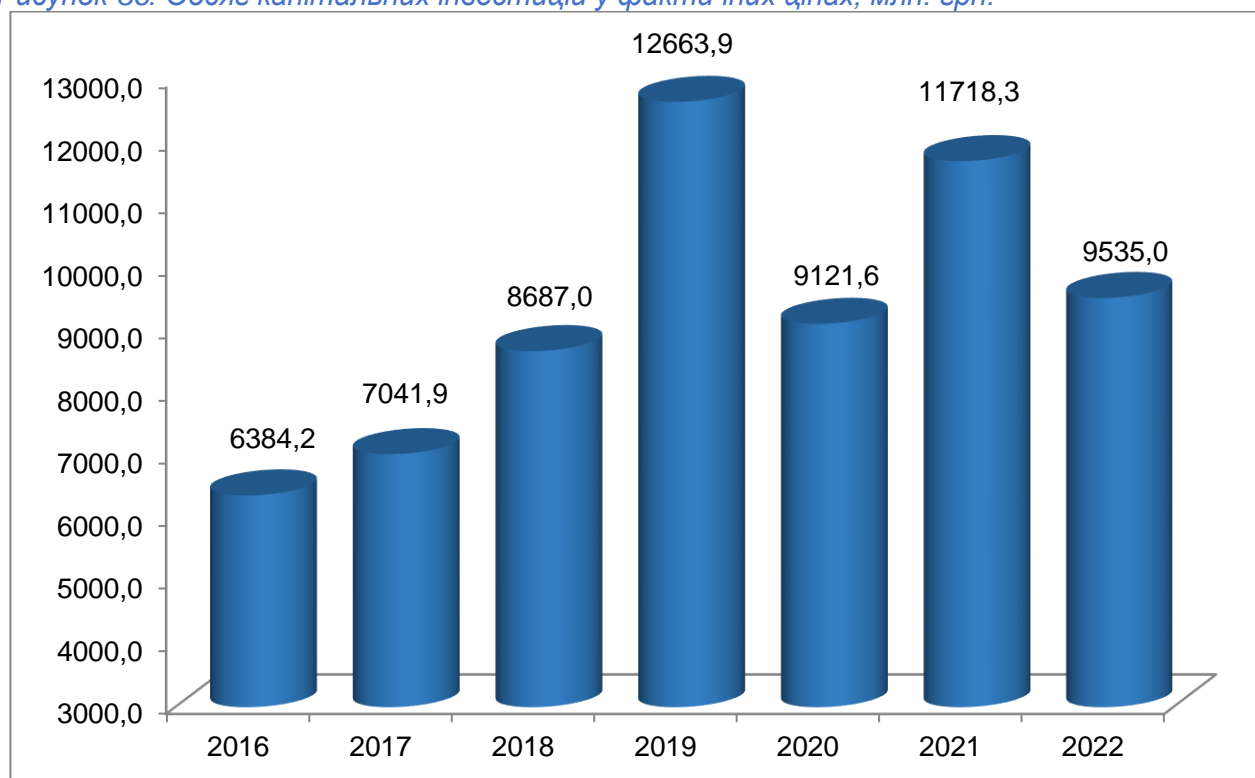
1. Створення нових переробних потужностей. Логістика та інфраструктура;
2. Розвиток малого бізнесу на селі через створення СПД різних форм власності, в т.ч. сімейних фермерських господарств;
3. Збільшення виробництва продукції сільського господарства за рахунок впровадження сучасних технологій;
4. Розвиток галузі тваринництва за рахунок фінансової підтримки;
5. Збільшення посівних площ (у 2030 році очікується, що посівні площі будуть дорівнювати площі ріллі).
6. Популяризація споживання органічної продукції, а також диверсифікації аграрного виробництва, вирощування нішевих культур.

5.4. Інвестиційна та будівельна діяльність

На Волині реалізуються заходи, спрямовані на створення сприятливого інвестиційного клімату та розвиток інфраструктури інвестиційної діяльності для забезпечення модернізації господарського комплексу регіону, забезпечення комплексного використання та збереження природних сировинних ресурсів.

Протягом 2015-2021 рр. сума вкладених в економіку області капітальних інвестицій збільшились на 2,1 млрд. грн. і у 2021 р. і становила 8263,2 млн грн. При чому основний та стрімкий ріст відбувся у 2019 році.

Рисунк 36. Обсяг капітальних інвестицій у фактичних цінах, млн. грн.

Джерело: Власні напрацювання

Обсяг вкладених капітальних інвестицій у Волинську область протягом 5-ти останніх років серед західного регіону постійно перевищує рівень Закарпатської, Рівненської областей.

Таблиця 13. Капітальні інвестиції, млн. грн

Назва регіону	2018	2019	2020	2021	2022
Волинська	8687,0	12663,9	9121,6	11718,3	9535,0
Закарпатська	7500,6	9330,0	5081,0	9184,3	6818,0

Івано-Франківська	9393,7	9305,5	6338,0	12282,0	6851,5
Львівська	28995,5	31061,5	23641,5	31483,8	26161,4
Рівненська	7228,0	6729,2	5650,6	21469,4	12042,5
Тернопільська	8375,0	9210,3	7296,8	10660,2	8501,8
Хмельницька	11274,9	10534,1	10617,0	13515,4	9753,2

У розрахунку на одну особу області у 2021 році в середньому припадало 11470,0 грн інвестицій (в Україні – 16353,5 грн).

Головним джерелом інвестування, як і раніше, залишилися власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких освоєно 57,4% (4742,3 млн.грн) загального обсягу капіталовкладень. Кошти населення на будівництво житла становили 12,6% (1038,9 млн.грн). За рахунок державного та місцевих бюджетів освоєно 23,1% (1910,4 млн.грн) інвестицій. Частка кредитів банків та інших позик складала 2,4% (370,4 млн.грн).

Вагомі частки капітальних інвестицій освоєно підприємствами промислових видів діяльності – 25,4%, у будівництві (включаючи дані по житловому будівництву фізичних осіб та будівництву фізичних осіб-підприємців) – 23,1% та у сільському, лісовому та рибному господарстві – 15,3%. Майже всі капітальні інвестиції (8181,4 млн.грн, або 99% загального обсягу) освоєно у матеріальні активи, з яких у будівлі та споруди вкладено 54,4% інвестицій, у машини, обладнання, інвентар і транспортні засоби – 40%.

У січні-жовтні 2023р. експорт товарів становив 706,7 млн.дол. США, або 79,5% порівняно із січнем-жовтнем 2022р., імпорт – 2118,9 млн.дол., або 132,5%. Негативне сальдо склало 1412,2 млн.дол. (у січні-жовтні 2022 р. також негативне – 710,9 млн.дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 0,33 (у січні-жовтні 2022 р. – 0,56). Зовнішньоторговельні операції проводились з партнерами із 127 країн світу.

За 2022 р. **будівельними підприємствами** області виконано робіт у фактичних цінах на суму 67,7 млн.грн. Індекс будівельної продукції у 2022р. порівняно з 2021р. склав 93,1%.

Переважна частина будівельної продукції (76%) становило нове будівництво, 19,2% - ремонт (капітальний і поточний).

5.5. Інноваційна діяльність

Суттєвим важелем ефективного регіонального розвитку виступає інноваційна діяльність підприємств, що сприяє розширенню асортименту, випуску оновленої конкурентоспроможної продукції.

На підприємствах та в організаціях, які здійснювали наукові дослідження і розробки, кількість виконавців таких робіт протягом 2020 р. зменшилась на 24 особи становила 127 працівників (з урахуванням сумісників та осіб, які працюють за договорами цивільно-правового характеру). Витрати на виконання наукових досліджень і розробок у 2020 році становили 9994,2 тис.грн, з них 5550,3 тис.грн. (56%) - фундаментальних наукових досліджень.

Пріоритетні напрямки розвитку:

Розширення зовнішньоекономічних зв'язків у сфері торгівлі товарами та послугами, залучення іноземних інвестицій, діяльності спільних підприємств, співробітництві в галузі науково-технічних розробок тощо.

Модернізація виробничого комплексу і соціальної сфери області потребує значних обсягів інвестицій (приватного, передусім іноземного капіталу, кредитів та позик, коштів, державного та місцевих бюджетів). Для цього необхідно реалізувати комплекс заходів із забезпечення інвестиційної привабливості регіону, стимулювання залучення інвестицій у його розвиток, налагодження співпраці у цій сфері органів державної та місцевої влади, інвесторів, фінансових та спеціалізованих установ.

5.6. Галузі з економічним та інноваційним потенціалом

Галузі з економічним та інноваційним потенціалом, які наведені далі, визначені за результатами аналізу, проведеного групою експертів Joint Research Centre (JRC) Європейської комісії.

Первинний відбір включав 131 галузь.

Для статичного аналізу визначено 34 галузі з використанням даних про кількість працівників, які складають 61,1% загальної зайнятості у області. Використовуючи дані про середню заробітну плату, було визначено 20 галузей, що становлять 20,2% загальної зайнятості у області. Поєднання результатів за цими двома критеріями – у 10 галузях, що становлять 17,2% загальної зайнятості у області.

Для динамічного аналізу було визначено 22 галузі з використанням даних про зміну кількості працівників, які становлять 16,3% загальної зайнятості в області. Використовуючи дані про зміну середньої заробітної плати, було визначено 17 галузей, що становлять 21,1% загальної зайнятості у області. Поєднання результатів за цими двома критеріями – у 7 галузях, що становить 10,7% загальної зайнятості у області.

Таблиця 14. Порогові значення, що використовуються для економічного відображення

Критерій	Порогове значення для області	Примітка
Ступінь спеціалізації	1.25	Аналогічні порогові значення визначені для пілотних областей (Харківської, Одеської, Запорізької)
Критична маса	0.25%	
Заробітна плата щодо області	0.90	
Заробітна плата щодо національної галузі	0.90	

Таблиця 15. Відображення економічного потенціалу: результати області

Критерій	Поріг	Кількість вибраних галузей	Частка регіональної зайнятості
Початкова кількість галузей, включених в аналіз	-	131	-
Статичний аналіз - Зайнятість			
Ступінь спеціалізації	1,25	46	
Критична маса	0,25%	61	
Обидва	-	34	61,10%
Статичний аналіз - Середня зарплата			
Щодо області	0,9	32	
Щодо сукупної промисловості	0,9	31	
Обидва		20	20,20%
Зайнятість с середня зарплата	-	10	17,20%
Динамічний аналіз - Зміна зайнятості			
Щодо області	3 з 5 років & період	28	
Щодо сукупної промисловості	3 з 5 років & період	31	
Обидва		22	16,30%
Динамічний аналіз - Зміна у середній зарплаті			
Щодо області	3 з 5 років & період	22	
Щодо сукупної промисловості	3 з 5 років & період	44	
Обидва		17	21,1
Зміна зайнятості с Зміна середньої заробітної плати		7	10,7
Статистичний та динамічний аналіз		0	0

Таблиця 16. Галузі, які за статичним та динамічним аналізом мають найбільший економічний потенціал подальшого розвитку

КВЕД	Назва галузі
10.9	Виробництво готових кормів для тварин
22	Лісозаготівлі

16.2	Виготовлення виробів з деревини, корка, соломки та рослинних матеріалів для плетіння
17	Виробництво паперу та паперових виробів
23.3	Виробництво будівельних матеріалів із глини
28.4	Виробництво металообробних машин і верстатів
31	Виробництво меблів
46.2	Оптова торгівля сільськогосподарською сировиною та живими тваринами
46.3	Оптова торгівля продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами

Таблиця 16. показує визначені галузі для кожної з категорій. За результатами розрахункового аналізу обрано 9, які за статичним та динамічним аналізом мають найбільший економічний потенціал подальшого розвитку.

Таблиця 17. Визначені галузі з економічним потенціалом області

КВЕД	ГАЛУЗЬ	статичний аналіз			динамічний аналіз		
		зайнятість	середня зарплата	ОБИДВА	зайнятість	середня зарплата	ОБИДВА
	обраних галузей	34	20	10	22	17	9
12	Вирощування багаторічних культур				x		
14	Тваринництво	x				x	
15	Змішане сільське господарство	x					
16	Допоміжна діяльність у сільському господарстві та післяурожайна діяльність		x				
21	Лісівництво та інша діяльність у лісовому господарстві	x	x	x			
22	Лісозаготівлі	x			x	x	x
101	Виробництво м'яса та м'ясних продуктів	x	x	x			
103	Перероблення та консервування фруктів і овочів				x		
106	Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалів та крохмальних продуктів	x					

КВЕД	ГАЛУЗЬ	статичний аналіз			динамічний аналіз		
		зайнятість	середня зарплата	ОБИДВА	зайнятість	середня зарплата	ОБИДВА
107	Виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів	x					
108	Виробництво інших харчових продуктів	x					
109	Виробництво готових кормів для тварин	x	x	x	x		
139	Виробництво інших текстильних виробів	x					
141	Виробництво одягу, крім хутряного	x					
150	Виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів				x		
161	Лісопильне та стругальне виробництво	x				x	
162	Виготовлення виробів з деревини, корка, соломки та рослинних матеріалів для плетіння	x	x	x	x	x	x
17	Виробництво паперу та паперових виробів	x			x	x	x
204	Виробництво фарб, лаків і подібної продукції, друкарської фарби та мастик				x		
222	Виробництво пластмасових виробів		x				

КВЕД	ГАЛУЗЬ	статичний аналіз			динамічний аналіз		
		зайнятість	середня зарплата	ОБИДВА	зайнятість	середня зарплата	ОБИДВА
231	Виробництво скла та виробів зі скла					x	
233	Виробництво будівельних матеріалів із глини	x	x	x		x	
236	Виготовлення виробів із бетону, гіпсу та цементу					x	
251	Виробництво будівельних металевих конструкцій і виробів					x	
256	Оброблення металів та нанесення покриття на метали; механічне оброблення металевих виробів					x	
259	Виробництво інших готових металевих виробів	x					
271	Виробництво електродвигунів, генераторів, трансформаторів, електророзподільної та контрольної апаратури		x				
281	Виробництво машин і устаткування загального призначення	x	x	x			

КВЕД	ГАЛУЗЬ	статичний аналіз			динамічний аналіз		
		зайнятість	середня зарплата	ОБИДВА	зайнятість	середня зарплата	ОБИДВА
284	Виробництво металообробних машин і верстатів		x		x	x	x
29	Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	x	x	x			
31	Виробництво меблів	x	x	x	x	x	x
324	Виробництво ігор та іграшок		x				
331	Ремонт і технічне обслуговування готових металевих виробів, машин і устаткування		x				
353	Постачання пари, гарячої води та кондиційованого повітря	x					
36	Забір, очищення та постачання води				x		
37	Каналізація, відведення й очищення стічних вод	x	x	x			
381	Збирання відходів	x					
411	Організація будівництва будівель		x				
412	Будівництво житлових і нежитлових будівель	x				x	

КВЕД	ГАЛУЗЬ	статичний аналіз			динамічний аналіз		
		зайнятість	середня зарплата	ОБИДВА	зайнятість	середня зарплата	ОБИДВА
421	Будівництво доріг і залізниць	x					
422	Будівництво комунікацій		x		x		
429	Будівництво інших споруд	x	x	x			
453	Торгівля деталями та приладдям для автотранспортних засобів	x					
461	Оптова торгівля за винагороду чи на основі контракту				x		
462	Оптова торгівля сільськогосподарською сировиною та живими тваринами	x			x	x	x
463	Оптова торгівля продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами	x			x	x	x
464	Оптова торгівля товарами господарського призначення					x	
466	Оптова торгівля іншими машинами й устаткуванням				x		

КВЕД	ГАЛУЗЬ	статичний аналіз			динамічний аналіз		
		зайнятість	середня зарплата	ОБИДВА	зайнятість	середня зарплата	ОБИДВА
467	Інші види спеціалізованої оптової торгівлі	x					
471	Роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах	x					
473	Роздрібна торгівля пальним	x					
494	Вантажний автомобільний транспорт, надання послуг перевезення речей	x			x		
562	Постачання готових страв					x	
611	Діяльність у сфері провідного електрозв'язку				x		
639	Надання інших інформаційних послуг				x		
682	Надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна	x					
692	Діяльність у сфері бухгалтерського обліку й аудиту; консультування з питань оподаткування				x		
702	Консультування з питань керування	x					

КВЕД	ГАЛУЗЬ	статичний аналіз			динамічний аналіз		
		зайнятість	середня зарплата	ОБИДВА	зайнятість	середня зарплата	ОБИДВА
712	Технічні випробування та дослідження		x				
811	Комплексне обслуговування об'єктів		x		x		
855	Інші види освіти				x		

Економічний та інноваційний потенціал

Для відібраних галузей промисловості проведено аналіз їх економічного та інноваційного потенціалу.

Таблиця 21. Галузі з економічним та інноваційним потенціалом області: лише КВЕД В-Е

КВЕД	Галузь	Зайнятість - Статика	Зайнятість - Динаміка	Інновації – 2014 і 2016	Інновації – не менше 3 критерій	Економіка & Інновації	Частка регіональної зайнятості
1	2	3	4	5	6	7	8
	вибраних галузей					1	3,2%
2,1	Лісівництво та інша діяльність у лісовому господарстві	X					
2,2	Лісозаготівлі		X				
10.1	Виробництво м'яса та м'ясних продуктів	X					
10.9	Виробництво готових кормів для тварин	X					
15	Виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів			X			
16,2	Виготовлення виробів з деревини, корка, соломки та рослинних матеріалів для плетіння	X	X				
17	Виробництво паперу та паперових виробів		X	X			
23,3	Виробництво будівельних матеріалів із глини	X					
28.1	Виробництво машин і устаткування загального призначення	X					
28.4	Виробництво металообробних машин і верстатів		X				
29	Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	X		X			
31	Виробництво меблів	X	X	X	X	X	3,2%
37	Каналізація, відведення й очищення стічних вод	X					
42.9	Будівництво інших споруд	X					
46.2	Оптова торгівля сільськогосподарською сировиною та живими тваринами		X				
46.3	Оптова торгівля продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами		X				

Таблиця показує результати аналізу економічного та інноваційного потенціалу для вибраних галузей промисловості у колонках 3 та 6. Колонка 7 демонструє, чи має галузь економічний і інноваційний потенціал, а колонка 8 показує частку зайнятості у цій галузі.

За підсумками визначено 1 галузь промисловості, яка демонструє як економічний, так і інноваційний потенціал, що становить 3,2 % загальної зайнятості в регіоні, а саме:

Виробництво меблів (КВЕД 31) – це галузь, яка була визначена на основі інноваційного потенціалу, що пояснюється, головним чином, відносно високою часткою інновацій продуктів і процесу у 2014 та 2016 роках, маркетингових інновацій у 2014 році та організаційних інновацій у 2016 році. Економічний потенціал пояснюється ступенем спеціалізації – 5,730, середньою часткою регіональної зайнятості за 2012-2017 рр. – 3,2% та середньою заробітною платою на працівника щодо області за 2012-2017 роки – 181,8 грн.

Проміжні висновки

Найбільший економічний потенціал подальшого розвитку має 9 галузей економіки області, найбільший інноваційний потенціал – 1 галузь промисловості.

У підсумку за результатами аналізу економічного та інноваційного потенціалу галузей промисловості визначено 1 із них, які демонструють як економічний так і інноваційний потенціал та можуть бути визначені, як перспективні галузі регіональної смарт-спеціалізації.

Таблиця 22. Основні показники ефективності для галузей з економічним та інноваційним потенціалом області

КВЕД	Галузь	Ступінь спеціалізації, середня за 2012-2017	Частка регіональної зайнятості, середня за 2012-2017	Зарплата на працівника області, середня за 2012-2017	Зарплата на працівника що промисловості у країні, середня за 2012-2017	Зміна зайнятості щодо області, 2012-2017 (позитивна протягом # років)	Зміна зайнятості промисловості у країні, 2012-2017 (позитивна протягом # років)	Зміна зарплати на працівника що промисловості у країні, 2012-2017 (позитивна протягом # років)	Зміна зарплати на працівника що промисловості у країні, 2012-2017 (позитивна протягом # років)	Інновації, Ступінь спеціалізації щодо області 2014				Інновації, Ступінь спеціалізації щодо промисловості у країні 2014				Інновації, Ступінь спеціалізації щодо області 2016				Інновації, Ступінь спеціалізації щодо промисловості у країні 2016			
										Інновації	Інновації	Організаційні	Маркетингові	Інновації	Інновації	Організаційні	Маркетингові	Інновації	Інновації	Організаційні	Маркетингові	Інновації	Інновації	Організаційні	Маркетингові
31	Виробництво меблів	5,730	3,2	181,8	183,0	18,5% (3)	15,8% (4)	44,6% (3)	31,3% (4)	4,99	2,59	0,00	7,08	1,61	1,41	0,00	1,38	6,93	4,22	27,71	10,66	2,65	2,41	3,31	1,73

5.7. Торгівля та розвиток споживчого ринку.

Ситуація на споживчому ринку є одним із важливих індикаторів економічного розвитку області. У січні 2022 року оборот роздрібної торгівлі 2424,4 млн. грн., що у порівнянних цінах на 19,9 відсотка більше обсягу січня 2021 року.

Відбуваються позитивні зміни в розвитку матеріально-технічної бази закладів торгівлі, зокрема створюються роздрібні торговельні підприємства з впровадженням сучасних технологій європейських стандартів, а також вітчизняні торговельні мережі однієї торговельної марки.

В регіоні впроваджуються сучасні стандарти та підвищується якість торговельного обслуговування населення.

Динамічно розвивається фірмова торгівля, що сприяє здешевленню товарів та розвитку ринкових структур.

Проблеми :

Наявність в галузі невпорядкованих місць торгівлі та значного відсотка «тіньового» бізнесу.

Нерівномірне розміщення торговельних об'єктів в розрізі населених пунктів.

Недостатнє впровадження сучасних форм та методів торгівлі у сільській місцевості.

Надходження на споживчий ринок неякісних та фальсифікованих товарів, недосконалість системи контролю за якістю і безпекою продукції.

5.8. Розвиток малого та середнього підприємництва

На початок 2019 року в області функціонувало 5917 підприємств, у тому числі: 5591 малих підприємств (з них 4729 – це мікропідприємства), 314 середніх та 12 великих підприємств.

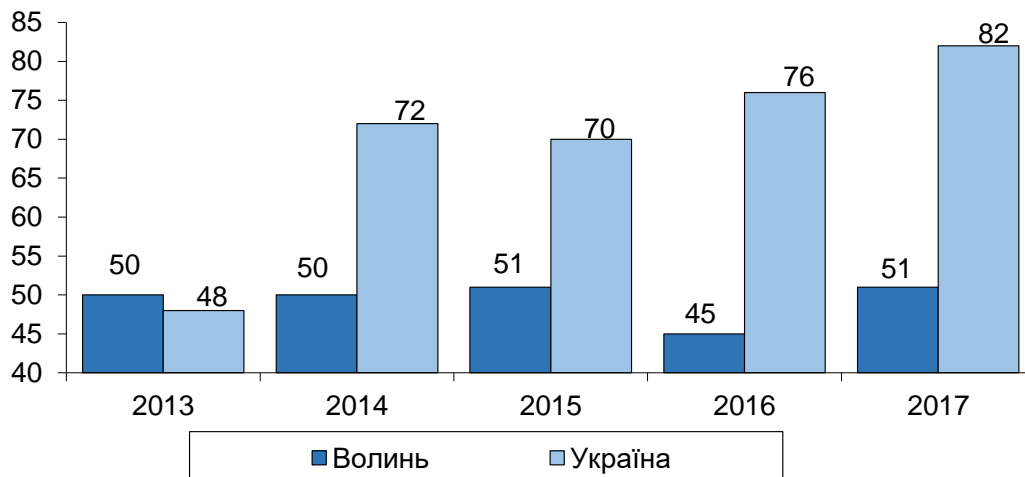
Таблиця 23. Кількість підприємств, одиниць

Підприємства/роки	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Великі	11	10	7	5	10	12
Середні	312	294	288	302	294	314
Малі	5188	5212	5305	4734	5293	5591
у тому числі мікропідприємства	4297	4402	4509	3953	4496	4729

Спостерігалась позитивна тенденція до збільшення кількості малих підприємств. У порівнянні з попереднім періодом їх кількість збільшилась на 5,6 відсотка (228 підприємств). Разом з тим, кількість середніх підприємств зменшилась на 6,8 відсотка (20 підприємств).

Станом на 01.01.2019 в області кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення становила 54 одиниці, що на 3 одиниці більше, проти відповідного періоду 2017 р.

Рисунок 37. Кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення, на початок року, одиниць

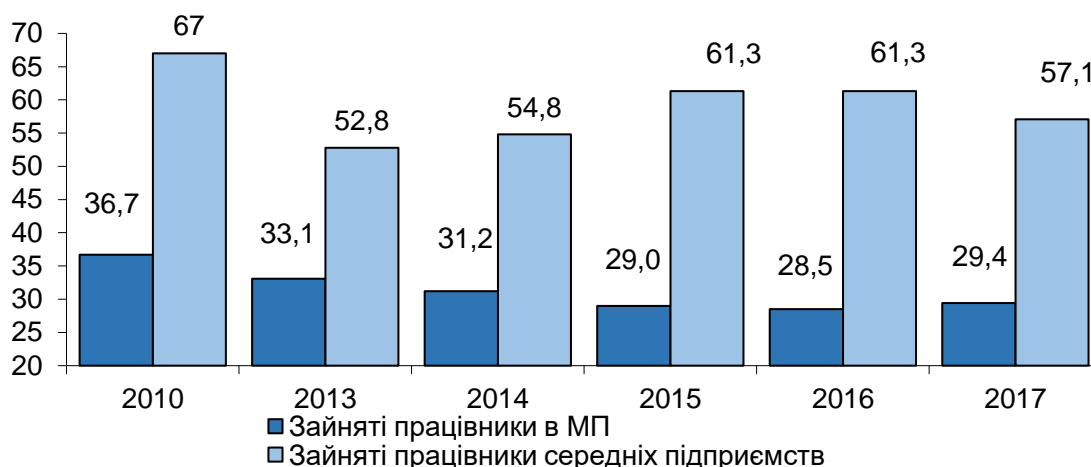

Кількість найманих працівників малих підприємств складає 27,3 %.

Всього у секторі малого і середнього підприємництва області у 2017 році було зайнято понад 86 тис осіб, що становить 20,6 % від економічно активного населення працездатного віку (у 2014 році питома вага становила 18,9%).

Зменшилась кількість фізичних осіб. Станом на 01.01.2018 р. їх кількість становила 37007 проти 42022 у 2017 році, що зумовлено як спрощенням на законодавчому рівні механізмів виходу з бізнесу, так і загальними негативними тенденціями економічного розвитку. Фізичні особи-підприємці є найбільш уразливими до таких тенденцій.

Рисунок 38. Кількість зайнятих працівників у сфері малого та середнього бізнес, на початок року, тис. осіб

Джерело: Власні напрацювання

Таблиця 24. Основні показники діяльності підприємств у 2017 році

Показники	Підприємства			
	великі	середні	малі	з малих - мікропідприємства
Кількість, одиниць	10	294	5293	4496
Питома вага у загальній кількості, у %	0,2	5,2	94,6	80,3
Обсяг реалізованої продукції, млрд. грн.	27,5	103,4	20,5	7,3
Питома вага у загальних обсягах реалізації, у %	18,2	68,2	13,6	4,8

У Волинській області достатньо активно представлене жіноче підприємництво. Аналіз участі жінок у підприємницькій діяльності за регіонами показує, що у Волинській області жінки-підприємниці складають 45,1% - 47,5%.

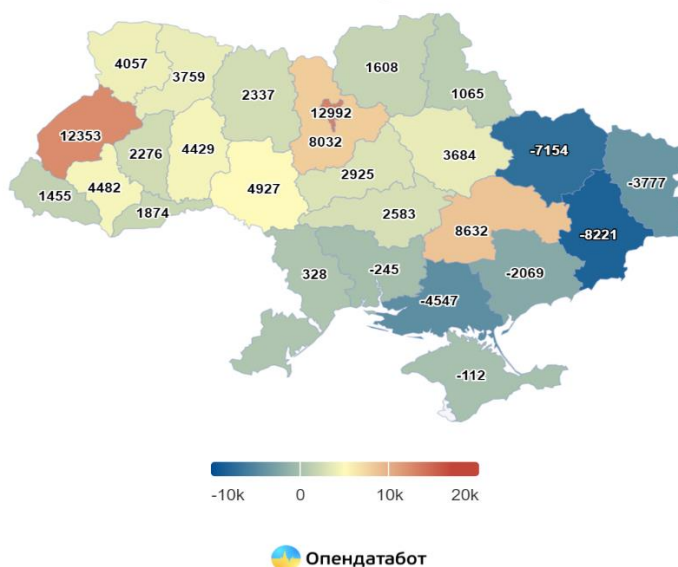
Згідно даних Опендатабот за період квітень 2022 – серпень 2023 відкрито на 4057 фізичних осіб-підприємців більше ніж закрилось. А частка нових фізичних осіб-підприємців відкритих жінками становить 56,44%.

Рисунок 39. Кількість фізичних осіб-підприємців у регіонах, осіб

Як змінилась кількість фопів в регіонах

квітень 2022 - серпень 2023

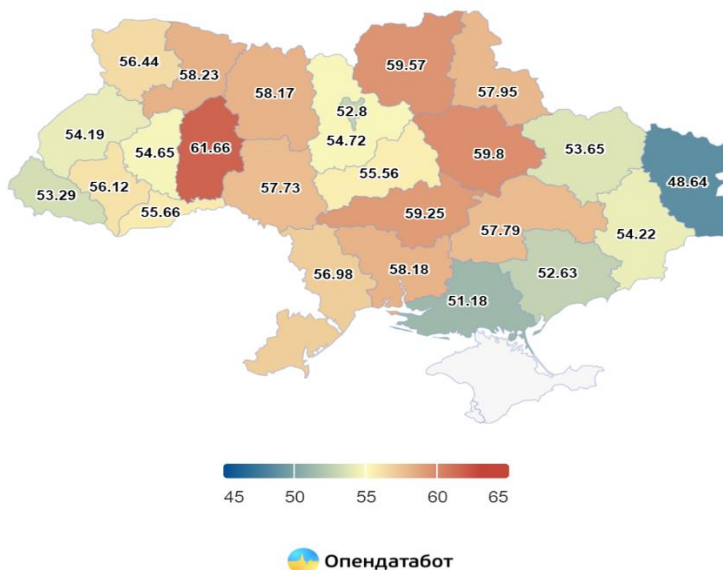

Джерело: Власні напрацювання

Рисунок 40. Кількість фізичних осіб-підприємців жінок, осіб

Частка нових фоп, відкритих жінками, %

Станом на 16 листопада 2023

Джерело: Власні напрацювання

Галуззю, в якій більшість ФОП (65%) представлені жінками, є надання інших видів послуг. Ця секція КВЕД включає в себе розділи та групи, в які, зокрема, увійшли суто «чоловічі» та суто «жіночі» види діяльності. Перші – ремонт комп'ютерів та периферійного устаткування, обладнання зв'язку, побутової електроніки, домашнього і садового устаткування, годинників, ювелірних виробів, спортивних товарів та музичних інструментів. Другі – пов'язані з ремонтом одягу й аксесуарів, пранням та хімічсткою текстильних і хутряних виробів, послугами перукаря та візажиста, косметолога.¹

¹ Класифікація видів економічної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://evrovektor.com/kved/2010/>

Найбільшими за складом учасників та гендерно збалансованими галузями є: професійна, наукова та технічна діяльність; адміністративне та допоміжне обслуговування.

Як йдеться в аналітиці Опендатабот, найбільше ФОПів в області займаються роздрібною торгівлею – 25%, комп'ютерним програмуванням – 14%, оптовою торгівлею та транспортною діяльністю – по 6% і 5,7% пропонують інформаційні послуги.

Перелік релокованих до області підприємств постійно розширюється, але окремо можна відмітити :

- ТОВ Северодонецький асфальтно-бетонний завод, яке перемістило обладнання у Ківерцівську громаду та має перші замовлення щодо поточного ремонту доріг;

- швейне виробництво ТОВ «Варно» (релокація з Краматорська), що на початку травня розпочало повноцінну роботу у Турійській громаді, де працевлаштовано 30 осіб та виконуються контракти для покупців з ЄС;

- ФОП Олександр Мосійчук з Харкова, що налагодив виробництво у Луцьку ортодонтичних апаратів;

- ФОП Владислав Буданов з Харкова, що налагодив у Нововолинську пошиття продукції легкої промисловості для військових (розгрукки, плитоноски тощо);

- ТОВ ПЗІІ "ГАБАСИТ УКРАЇНА" у Нововолинську розпочало виробництво промислової стрічки для волинського підприємства «Кроноспан Україна»;

- встановлено обладнання та запущено випуск побутової хімії та миючих засобів у Луцькій громаді компанії-виробника ТОВ «Юнілайф ПВ» (релокація з Павлограда).

У багатьох релокованих підприємств є інтерес до роботи в складі індустріальних парків. Релоковані підприємства розглядають індустріальні парки в розрізі додаткових експортних можливостей та інтеграції в існуючі підприємства області як майбутні постачальники сировини та промислової продукції. ТзОВ «Альмасара» перемістило потужності олійного виробництва з Харківщини в Нововолинськ, де придбано комерційну нерухомість. В них є зацікавленість до індустріальних парків в розрізі додаткових експортних можливостей та створення потужностей з виробництва супутньої продукції, в тому числі паливних пелет.

Пріоритетним напрямком є ефективна релокація підприємств є важливим стратегічним пріоритетом як збереження економічного потенціалу, так і формування її збалансованого просторового розвитку.

Інфраструктура підприємництва

Основними завданнями ЦНАП у Волинській області є створення зручних і доступних умов надання адміністративних послуг, а також можливість мешканцям області та суб'єктам господарювання в максимально короткі терміни в межах одного приміщення подати заявки, отримати адміністративні послуги за спрощеною процедурою через адміністраторів.

Волинь є одним із лідерів у сфері цифровізації, а надання адміністративних послуг для громадян – одним із пріоритетних напрямів роботи органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

В області станом на 01.11.2023 р. функціонує 46 ЦНАП, 6 територіальних підрозділів, 117 віддалених робочих місць та 1 мобільний ЦНАП в м.Устилуг - спеціально обладнаний автомобіль, у якому облаштовані два повноцінні робочі місця адміністраторів надання адміністративних послуг.

Щорічно оновлюється реєстр об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва у Волинській області. Станом на 01.01.2019 р. їх кількість становила 75.

З метою розвитку партнерства влади і бізнесу у вирішенні питань соціально-економічного розвитку утворена та функціонує Регіональна рада підприємців при обласній державній адміністрації. Здійснює діяльність Координаційна рада з питань розвитку підприємництва в області. Відповідні координаційні ради функціонують в усіх райдержадміністраціях, виконкомах міських (міст обласного значення) рад. Напрацьовані ними актуальні питання ведення бізнесу враховуються при прийнятті управлінських рішень та підготовці пропозицій центральним органам виконавчої влади.

Центр Дія.Бізнес у Луцьку відкрито в березні 2023 р. з ініціативи Міністерства цифрової трансформації України, Офісу з розвитку підприємництва та експорту, за сприяння Волинської обласної державної адміністрації та за підтримки ІТ-компаній ideil, redesign, Ukrsibbank BNP Paribas Group та Mastercard. Нова локація стане місцем для об'єднання підприємницької спільноти Волинської області. Відвідувачі зможуть отримати корисні послуги для розвитку власної справи: від безоплатних консультацій і освітніх бізнес-подій до робочого коворкінг-

простору та pop-up-локації для тестування свого продукту перед виходом на ринок. Центр Дія.Бізнес - місце для розвитку підприємців у Луцьку. За півроку роботи тут провели 130+ подій та 200+ консультацій, а центр відвідало понад 3 800 гостей.

Агенція регіонального розвитку Волинської області - неприбуткова та не бюджетна установа, що створена на засадах партнерства між державним, приватним та громадським секторами з метою ефективної реалізації державної регіональної політики. Надає широкий спектр послуг на території Волинської області. Головна місія - створення сприятливих умов для розвитку області.

Волинська торгово-промислова палата є недержавною неприбутковою самоврядною організацією, яка об'єднує юридичних осіб, які створені і діють відповідно до законодавства України, та громадян України, зареєстрованих як підприємці, та їх об'єднання в регіоні діяльності Палати. Головною метою - є реалізація державної політики з питань розвитку підприємництва, об'єднання фінансово-економічного та науково-технічного потенціалу для розробки і здійснення регіональних програм і проєктів, співпраця з органами державної влади та самоврядування області в реалізації соціально-економічних програм, спрямованих на розвиток підприємництва, налагодження ділових відносин між промисловцями, підприємцями та органами влади, з метою подальшого розвитку Волинського регіону. Торгово-промисловою палатою започатковано діалог «Відбудова України. Волинські успішні проєкти». Разом із представниками бізнесу, банківських установ, забудовників, інвесторів, науковців, громадського сектору та обласної влади проводиться обговорення ситуації в країні та подальша повоєнна відбудова держави.

Акценти відбудови, звісно, зміщені на регіони, які постраждали внаслідок активних бойових дій. Проте планування та створення відповідної інфраструктури для ВПО, релокованого бізнесу в нашому регіоні для подальшого успішного функціонування всіх сфер життєдіяльності нашої держави є не менш важливим аспектом. Волинський бізнес, поряд із владою та громадськістю активно залучається до цього процесу.

Для реалізації підтримки підприємництва розроблені проєктні пропозиції щодо платформи підтримки підприємництва в громадах та створення експортного каталогу області. Окремим проєктом є аналітичний портал області, що має стати основою для прийняття рішень щодо реалізації нових бізнес ідей та інвестиційних проєктів.

Станом на 1 січня 2024 р. у 25 територіальних громадах розроблені та затверджені стратегії розвитку, у 15 громадах – на стадії розробки. За підтримки експертів програми проєкту USAID «Говерла» розроблено стратегії у 5-ти територіальних громадах: Рожищенська і Ківерцівська міські громади, Шацька і Локачинська селищні громади та Боратинська сільська громада.

Застосування стратегічного планування дасть можливість досягти зростання ефективності використання бюджетних ресурсів, збільшення результативності від проведених заходів, вдосконалення розуміння та покращення зв'язків між місцевою владою та громадянами, процесу прийняття рішень, вдосконалення комунікацій та зв'язків з громадськістю та зростання потенційної підтримки.

Висновок

Діяльність малого підприємництва та його показники не повною мірою відповідають можливостям і потребам економіки області. На сьогодні частка малого та середнього підприємництва незначна в структурі доходів області.

Не повною мірою використовуються наявні географічні, природні, трудові ресурси і переваги регіону для розвитку малого бізнесу.

Програми державної підтримки 5%,7%,9% не достатньо ефективні і не мають значного поширення. Високі відсоткові ставки для суб'єктів підприємницької діяльності, особливо це стосується жінок-підприємниць. Жінкам набагато складніше отримати кредит, тому що вони мають менше ресурсів, які можуть слугувати заставою. Жінки зазвичай отримують короткострокові кредити під вищі відсоткові ставки².

² Жінки у владі та прийняті рішення у країнах Східного партнерства, управління Кантором / проєкт HiQStep, Європейська Комісія, 2016.

Відсутність стартового капіталу для започаткування бізнесу та брак обігових коштів для розвитку бізнесу, особливо це стосується жінок-підприємців. В Україні 60% опитаних жінок вказують, що однією з основних проблем є відсутність фінансування³.

Недостатнє запровадження стимулюючих факторів для активного впровадження суб'єктами малого і середнього підприємництва передових технологій та інноваційного виробництва, виробництва конкурентоспроможної продукції і послуг.

Недостатнє інформаційне забезпечення, яке б своєчасно і зрозуміло доносило до зацікавлених чоловіків та жінок підприємців зміни у процедурах та порядку реєстрації, оподаткуванні, отриманні дозволів та ліцензій, користуванні майном тощо.

Невисокий рівень кваліфікації підприємців: відсутність навичок бізнес планування, маркетингу, менеджменту та проблеми підбору кваліфікованого персоналу, особливо це стосується жінок⁴.

Пропозиції

Необхідність впровадження стимулюючих інструментів для суб'єктів малого і середнього підприємництва для реалізації ними інвестиційних бізнес-проектів у сфері переробки сільськогосподарської продукції.

Удосконалення системи кредитування малого бізнесу.

Поліпшення інвестиційного іміджу сфери бізнесу малих міст і районів області.

Розвиток жіночого підприємництва.

Продовження роботи зі створення в Україні та області передбачуваного, прозорого та економічно - обґрунтованого нормативно-правового поля у сфері підприємницької діяльності, реалізації спрощених механізмів отримання дозвільних документів та адміністративних послуг органів виконавчої влади.

---

³ Центр менеджменту та підприємництва Університету Фенікс (2015 р.) «Бар'єри для підприємництва для жінок в Україні: кількісне дослідження [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://research.phoenix.edu/research-centers/center-management-and-entrepreneurship/news/under-standings-gender-equality-business>

⁴ Аналітичне дослідження: Інклюзивний розвиток бізнесу. Жіноче підприємство, Київ, 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/490/Woman_Business_PLEDDG_2019.pdf

Розділ 6 Фінансово-бюджетна сфера

6.1. Загальна характеристика

Місцеві бюджети області функціонують в умовах зміни моделі адміністративно-територіального устрою, децентралізації повноважень органів влади та фінансових ресурсів для їх реалізації, зміни системи місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин, пов'язаних з реформою адміністративно-територіального устрою.

З 2015 року система місцевих бюджетів зазнала докорінних змін як у частині її учасників, так і фінансових джерел органів місцевого самоврядування різних рівнів.

Таблиця 25. Зміни у системі місцевих бюджетів області в процесі децентралізації та передачі повноважень органам місцевого самоврядування ОТГ

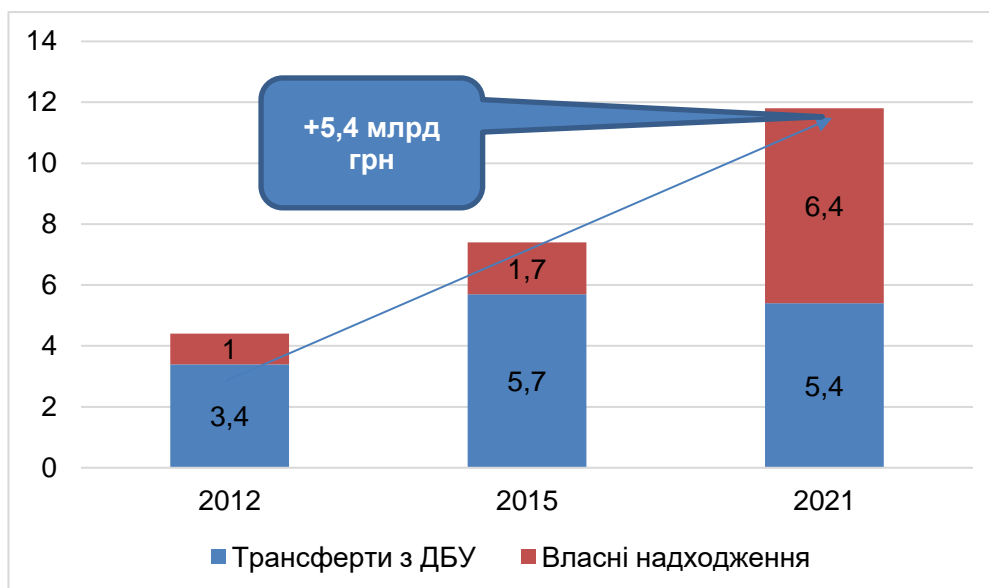
	Стан до реформи	Стан після реформи
Кількість місцевих бюджетів області	429	59
Кількість зведених місцевих бюджетів області	21	59
Створено нових територіальних громад	-	54
Увійшло місцевих рад до складу нових громад	-	354

В ході реформи децентралізації влади в області створено 54 бюджети нових територіальних громад, до складу яких увійшло понад триста п'ятдесят органів місцевого самоврядування області.

Сьогодні система місцевих бюджетів області включає 59 бюджетів, у тому числі 1 обласний, 4 районних бюджети, 54 бюджети територіальних громад.

Політика фінансової децентралізації дозволила не лише наростити власні фінансові ресурси місцевих бюджетів в абсолютному вимірі, але і збільшити суттєво їх частку у фінансових ресурсах регіону. Якщо у 2012 році власні доходи у структурі фінансових ресурсів регіону складали близько 20 %, то у 2021 році (до початку повномасштабного вторгнення російської федерації) за рахунок власних фінансових ресурсів сформовано уже більше половини усіх доходів загального фонду місцевих бюджетів.

Рисунок 41. Структура загального фонду місцевих бюджетів області у 2012-2021 рр., млрд грн.

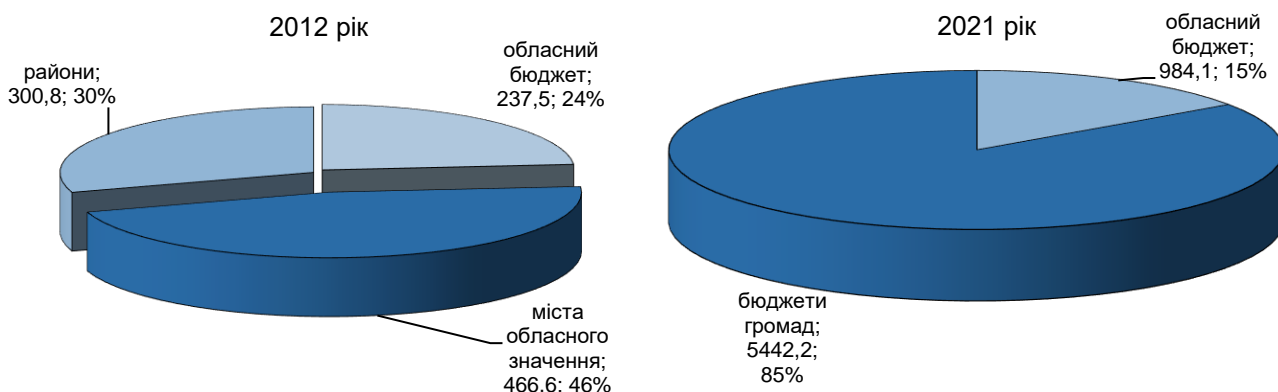

Джерело: Власні напрацювання

Фінансова децентралізація суттєво впливає також і на розподіл між місцевими бюджетами фінансових ресурсів. Це стосується як трансфертів з державного бюджету, так і власних фінансових ресурсів.

Із загального власного фінансового ресурсу місцевих бюджетів у 2012 році 24 % припадало на обласний бюджет, решта фінансового ресурсу розподілялась між бюджетами міст обласного значення (46 %) та бюджетами районів (30 %).

Рисунок 42. Розподіл власного фінансового ресурсу місцевих бюджетів у 2012-2021 рр., млн грн, %

Фінансова децентралізація та реформа територіальної організації влади спрямована на зменшення ролі обласних та районних бюджетів у фінансовому розвитку регіону та передачі фінансових ресурсів і повноважень органам місцевого самоврядування базового рівня для наближення фінансових повноважень до кінцевого споживача соціальних послуг.

У 2021 році частка власних доходів місцевих бюджетів області, яка припадає на обласний бюджет, зменшилась до 15 % (у порівнянні з 2012 р. на 60 %), частка фінансового ресурсу, який залишається у бюджетах громад області, зростає до 85 % (до 2012 р. майже у два рази). Крім того, після завершення формування територіальних громад значна частина фінансового ресурсу, який передається з державного бюджету місцевим бюджетам, спрямовується безпосередньо до таких бюджетів. У першу чергу це фінансові ресурси для підтримки освітньої галузі.

Реформа місцевих бюджетів, розпочата у 2015 році, спрямована на зміну підходів до фінансування основних бюджетних галузей, збільшення автономності функціонування медичних закладів та відповідальності органів місцевого самоврядування за функціонування загальної середньої освіти.

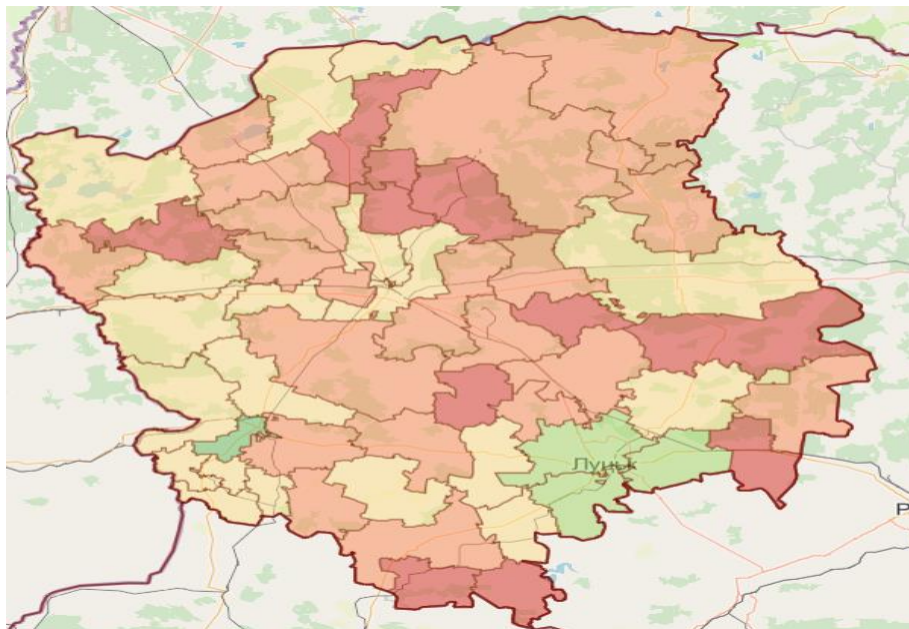
Змінами до Бюджетного кодексу України, введеними в дію з 2015 р., суттєво змінено систему балансування доходів та витрат місцевих бюджетів у системі міжбюджетного регулювання. Сьогодні міжбюджетні відносини передбачаються лише між державним бюджетом і обласними бюджетами та бюджетами територіальних громад, що створені в ході адміністративно-територіальної реформи.

При цьому, базова дотація з державного бюджету надається лише для вирівнювання податкоспроможності територій залежно від рівня надходжень на одного жителя.

Відповідна система міжбюджетного вирівнювання суттєво збільшує відповідальність органів місцевого самоврядування за виконання видаткових повноважень, створює додаткові стимули для розширення доходної бази місцевих бюджетів та впроваджує чіткі критерії для оцінки самодостатності місцевих бюджетів.

Відповідно до розрахунків дотації на 2024 р., здійснених Міністерством фінансів України, у середньому по області надходження податку на доходи фізичних осіб на одного жителя складають 3,6 тис. грн, або практично на рівні бездотаційності.

Рисунок 43. Індекс податкоспроможності територіальних громад Волинської області у 2023 році.

Джерело: <https://www.arcgis.com/apps/dashboards/e0c20d364bef4ab9b7c944e9e27e88c5>

Серед територіальних громад найвищі індекси податкоспроможності в Боратині, Підгайцях, Луцьку, найгірші – в Самарах, Велимче, Сереховичі, Сошичне та Доросині.

Разом з тим, по окремих територіях такі надходження на 1 особу складають близько 1000 гривень і менше, що свідчить про вкрай низьку фінансову спроможність відповідних органів місцевого самоврядування та негативно впливає на можливості впливу органів місцевого самоврядування коштами відповідних бюджетів на рівень соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Таблиця 26. Місцеві бюджети області у 2024 році з низькою фінансовою спроможністю за надходженнями ПДФО на 1 жителя (прогнозні показники)

Назва бюджету	Надходження на 1 жителя, грн	Назва бюджету	Надходження на 1 жителя, грн
Бюджет Доросинівської ТГ	1054	Бюджет Сошичненської ТГ	840
Бюджет Заболоттівської ТГ	1008	Бюджет Самарівської ТГ	803
Бюджет Головненської ТГ	978	Бюджет Смідинської ТГ	784
Бюджет Забродівської ТГ	978	Бюджет Велимченської ТГ	239

Розміщення області у поліській зоні, відповідна економічна орієнтація, низька чисельність і густина населення є тими чинниками, що, у першу чергу, впливають на забезпеченість фінансовими ресурсами видаткових повноважень органів місцевого самоврядування та самодостатність місцевих бюджетів.

Водночас слід відзначити, що об'єднання територіальних громад у більшості випадків сприяє збільшенню фінансової самостійності місцевих бюджетів. В області щороку після 2015 року ряд місцевих бюджетів формується з рівнем надходжень податку на доходи на 1 жителя значно вищим від середнього по Україні та, відповідно, вилученням частини коштів до державного бюджету у вигляді реверсної дотації. Такими найбільш фінансово спроможними територіями області є Луцька міська територіальна громада та територіальні громади сіл Боратин і Підгайці.

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації та запровадженням воєнного стану у 2022 році формування і виконання місцевих бюджетів забезпечувалося в умовах зміни структури як надходжень, так і видатків, що здійснювалися з таких бюджетів.

Основним джерелом додаткових надходжень місцевих бюджетів у 2022-2023 роках (у тому числі обласного бюджету) стали виплати військовослужбовцям та особам рядового і начальницького складу згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану».

Як і раніше, основними напрямками використання коштів місцевих бюджетів залишаються оплата праці працівників бюджетних установ, оплата спожитих енергоносіїв та комунальних послуг, забезпечення витрат на функціонування установ і закладів соціально-культурної сфери.

Разом з тим, місцеві бюджети у значних обсягах здійснюють і додаткові витрати, пов'язані з впровадженням воєнного стану, спрямовані на заходи мобілізації та територіальної оборони, підтримку військових частин та правоохоронних органів, надання допомоги сім'ям військовослужбовцям та внутрішньо переміщеним особам, облаштування укриттів, закупівлі генераторів та пального, тощо.

6.2. Доходи бюджету області

У структурі надходжень місцевих бюджетів області на 2023 р. питома вага власних надходжень становить 63,5 %, трансфертів із державного бюджету – 36,5 %.

Таблиця 27. Показники доходів місцевих бюджетів Волинської області у 2020-2023 рр., млн. грн.

Роки	Власні доходи			Трансферти з державного бюджету		Доходи (разом)
	Загальний фонд	у т.ч. ПДФО	Спеціальний фонд	Загальний фонд	Спеціальний фонд	
2020	5 318,3	3 459,3	533,4	4 940,3	907,0	11 699,1
2021	6 427,0	4 238,5	440,8	5 362,1	1 017,6	13 247,5
2022	8 848,2	6 563,4	487,8	4 835,4	245,7	14 417,1
2023 (план)	9 097,7	6 558,0	605,2	4 933,2	654,0	15 290,1

За чотири останні роки тенденції доходів місцевих бюджетів Волинської області наступні: власні доходи загального фонду щорічно зростають, доходи спеціального фонду – практично не змінюються, трансферти з державного бюджету зростали у 2021 році, скоротились у 2022 році, незначний ріст у планових показниках на 2023 р.

Наявність описаних вище тенденцій у власних доходах місцевих бюджетів пов'язана, в основному, зі щорічним зростанням надходжень податку на доходи фізичних осіб, який у свою чергу збільшується завдяки росту номінального обсягу доходів населення, а також через зростання надходжень у 2022 – 2023 рр. податку на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення та інших виплат військовослужбовцям.

Основними бюджетоутворюючими підприємствами області впродовж останніх років були військові частини, обласний територіальний центр комплектування та соціальної підтримки, головне управління Національної поліції України в області, товариство з обмеженою відповідальністю «Кромберг енд Шуберт Україна», департамент освіти Луцької міської ради, АТ «Українська залізниця». Зокрема, у 2022 році питома вага надходжень зазначених платників у доходах загального фонду місцевих бюджетів області склала 27%.

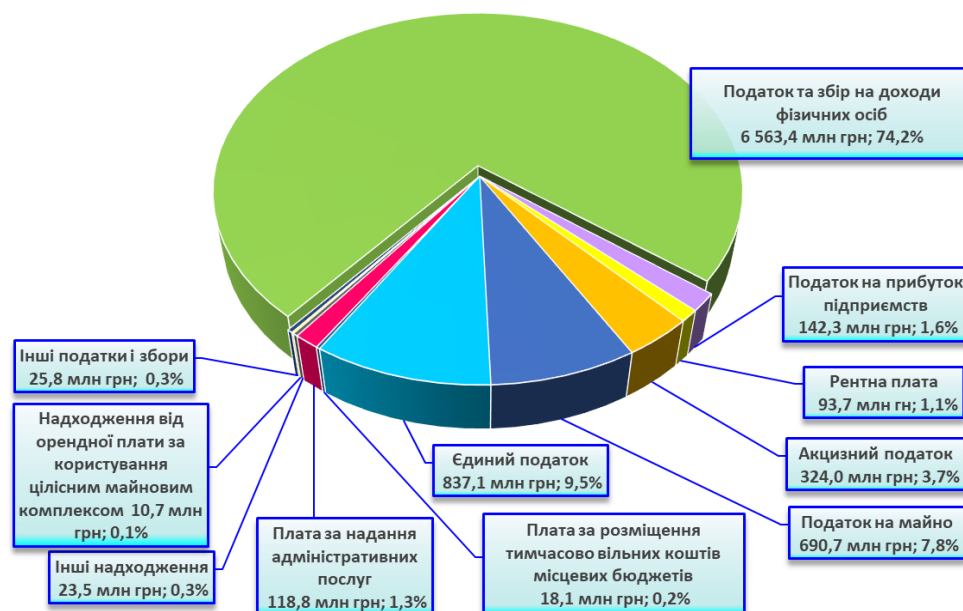
Таблиця 28. Основні бюджетоутворюючі підприємства місцевих бюджетів Волинської області, млн. грн.

Назва підприємства		в тому числі:
--------------------	--	---------------

	Фактично сплачено за 2022 рік	ПДФО	Плата за землю	Інші платежі
Військові частини	1 620,2	1 620,1	0,1	0,0
Волинський обласний територіальний центр комплектування та соціальної підтримки	253,3	253,2	0,1	0,0
Головне управління Національної поліції України в області	147,4	147,0	0,4	0,0
ТОВ «Кромберг енд Шуберт Україна»	129,3	128,8	0,2	0,2
Департамент освіти Луцької міської ради	120,3	120,3	0,0	0,0
АТ «Українська залізниця»	118,8	0,0	115,6	3,2
Разом до місцевих бюджетів	2 389,4	2 269,5	116,5	3,4

Рисунок 44. Структура доходів загального фонду місцевих бюджетів Волинської області за 2022 рік, %

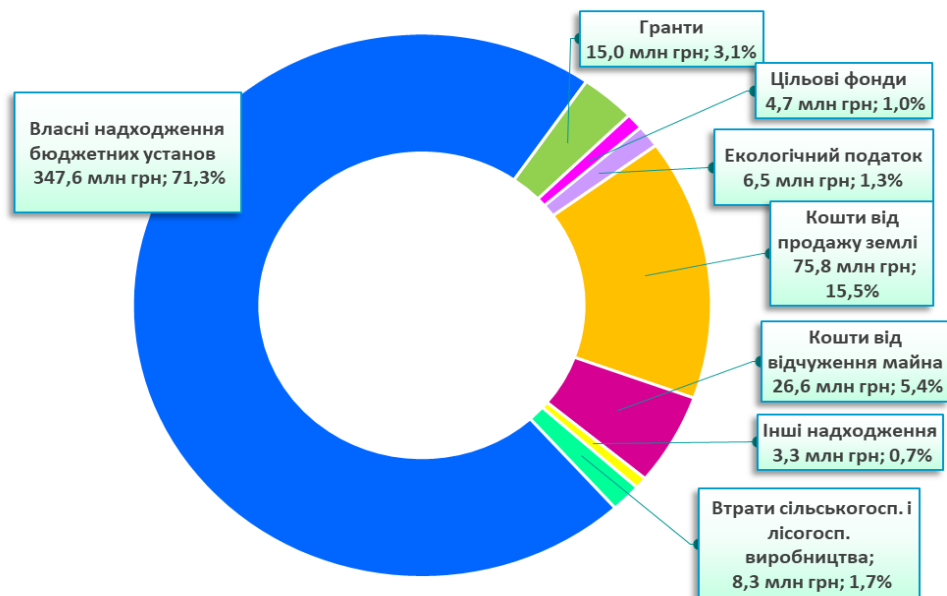

Джерело: Власні напрацювання

У структурі власних надходжень загального фонду місцевих бюджетів області за 2022 рік понад 74% займали надходження податку на доходи фізичних осіб, ще 21% – надходження єдиного податку, податку на майно і акцизного податку від роздрібної реалізації підакцизних товарів та 5% – на усі інші надходження місцевих бюджетів. Зазначена структура є характерною для місцевих бюджетів області і у 2023 році.

Обсяг доходів спеціального фонду впродовж останніх чотирьох років практично не змінюється і становить близько пів мільярда гривень. Зокрема, надходження до спеціального фонду місцевих бюджетів за 2022 рік становлять 487,8 млн грн, виконання планових показників забезпечено на 116,7%. Виконані усі види доходів, які були заплановані у спеціальному фонді.

Рисунок 45. Структура доходів спеціального фонду за 2022 р. %

Джерело: Власні напрацювання

До бюджету розвитку у 2022 році надійшло 102,5 млн грн (без урахування коштів, що передаються із загального фонду місцевих бюджетів), з яких надходження коштів від продажу землі становлять 75,8 млн грн, коштів від відчуження майна, що перебуває в комунальній власності – 26,6 млн грн і коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту – 87 тис. гривень.

6.3. Видатки бюджету області

Виконання місцевих бюджетів в умовах війни вимагало вжиття заходів щодо концентрації наявних фінансових ресурсів та економного витрачання бюджетних коштів з урахуванням необхідності здійснення з місцевих бюджетів додаткових витрат, пов'язаних із територіальною обороною і підтримкою цивільного населення, у тому числі, внутрішньо переміщених осіб. Упродовж останніх років видатки місцевих бюджетів області характеризуються постійною тенденцією до зростання, крім 2022 р., у зв'язку із запровадженням воєнного стану та дією постанови Кабміну від 09.06.2021 р. №590 «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану» (зі змінами), що вплинуло на структуру видатків місцевих бюджетів та призвело до скорочення обсягів капітальних видатків. З урахуванням трансфертів з державного бюджету обсяг капітальних видатків у 2022 році скоротився до 5,8%, при цьому дві третини їх проведені з міських бюджетів.

Таблиця 29. Обсяги капітальних видатків, тис. грн.

Рік	Доходи	Видатки		Питома вага капітальних видатків у доходах, %
		Всього,	у т.ч.: капітальні видатки	
2020	11 699,1	11 850	2 246,9	19,2
2021	13 247,5	13 167,2	2 102,1	15,9
2022	14 417,1	12 442,7	836,8	5,8
2023 (план)	15 290,1	16 773,4	3 045,3	19,9

Рівень фінансування установ та закладів соціально – культурної сфери у 2023 році області за рахунок коштів загального та спеціального фондів місцевих бюджетів складає 81%. Із загального фонду бюджету на соціально-культурну сферу області спрямовано 9928,1 млн грн, спеціального – 1153,8 млн грн, на інші галузі – 6941,5 млн грн. У цілому видатки місцевих бюджетів на 2023 р. заплановані в обсязі понад 16,7 млрд грн.

Основними напрямками використання коштів місцевих бюджетів залишаються оплата праці працівників бюджетних установ, оплата спожитих енергоносіїв та комунальних послуг, забезпечення витрат на функціонування установ і закладів соціально-культурної сфери. Видатки на оплату праці з нарахуваннями та оплату енергоносіїв у структурі витрат місцевих бюджетів складають майже 66%. Капітальні видатки місцевих бюджетів у 2023 році становлять 3045,3 млн грн, або 18,2% від усіх витрат.

З місцевих бюджетів області у 2023 році на заходи мобілізації та територіальної оборони спрямовано 276,2 млн грн та 752,8 млн грн передано установам, які фінансуються з державного бюджету, у першу чергу, військовим частинам та правоохоронним органам.

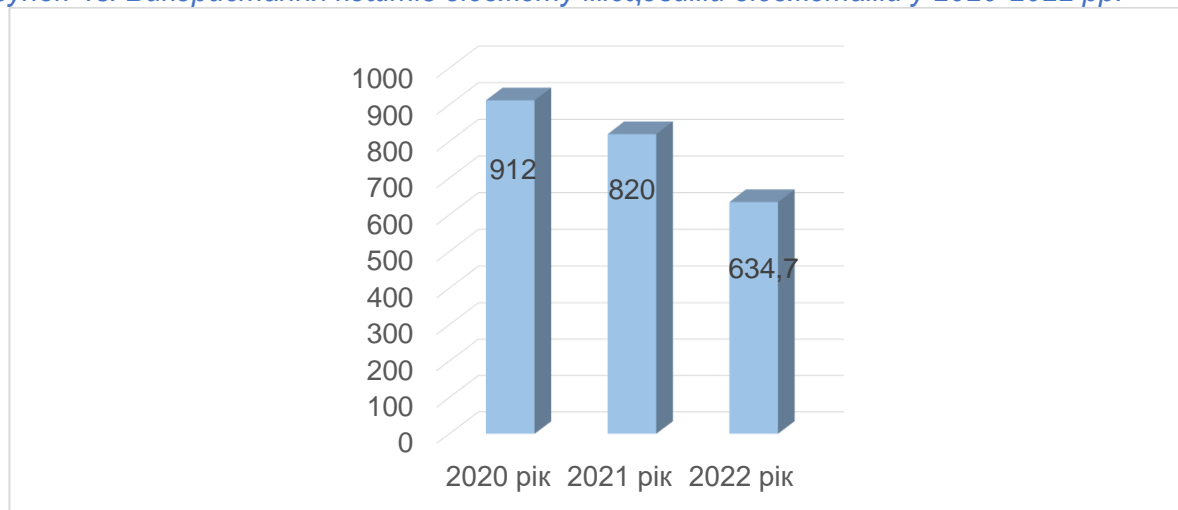
Крім цього, значні кошти з місцевих бюджетів спрямовані на забезпечення функціонування закладів бюджетної сфери в умовах воєнного стану, у першу чергу, підтримку внутрішньо переміщених осіб, облаштування укриттів, закупівлі генераторів та пального, тощо.

Виконання місцевих бюджетів області за видатками у 2020-2023 рр. характеризується відсутністю простроченої заборгованості із заробітної плати працівників бюджетної сфери, що свідчить про доволі високий рівень фінансової дисципліни в області.

6.4. Бюджет розвитку

Бюджет розвитку є вагомим фінансовим показником забезпечення розвитку області. Загалом за 9 останніх років обсяг використання бюджету розвитку місцевих бюджетів області зріс більше, ніж в 1,8 рази, з 348,8 млн. грн. у 2014 році до 634,7 млн. грн. – у 2022 році. Однак, починаючи з 2021 р., спостерігається динаміка щодо зменшення обсягів використання таких коштів, що пояснюється негативним впливом пандемії та воєнних дій. Протягом 2022 р. до бюджетів розвитку місцевих бюджетів області усіх рівнів надійшло коштів (без урахування субвенцій з державного бюджету) в обсязі 643,9 млн. грн., що на 175,7 млн. грн. менше від надходжень 2021 р. та на 280 млн. грн. – від 2020 р. За останні три роки видатки бюджету розвитку місцевих бюджетів області також зменшились на 277,3 млн. грн., з 912 млн. грн. у 2020 р. до 634,7 млн. грн. у 2022 р.

Рисунок 46. Використання коштів бюджету місцевими бюджетами у 2020-2022 рр.

Джерело: Власні напрацювання

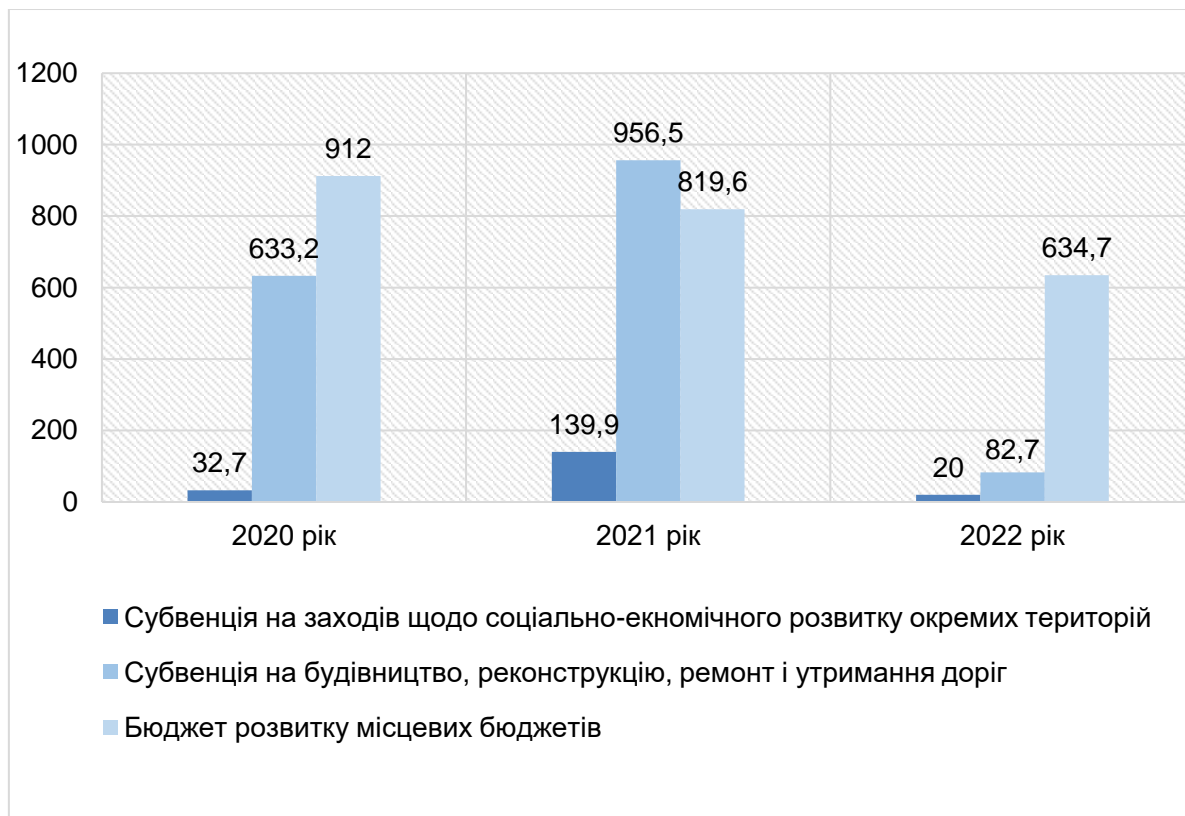
Кошти бюджету розвитку використовуються разом із залишками на початок року, та спрямовуються на будівництво, реконструкцію та ремонт об'єктів соціально-культурної сфери, придбання обладнання, техніки, предметів довгострокового користування, здійснення внесків до статутних фондів комунальних підприємств. Залишок коштів бюджету розвитку на кінець 2022 р. склав 45,5 млн. грн., що на 9,3 млн. грн. більше від показників 2021 р.

Найбільша частка витрат у загальному обсязі бюджету розвитку припадає на бюджет м. Луцька – 30%, бюджети м. Ковеля – 10%, м. Володимира – 23%, обласний бюджет – 6%, Підгайцівської сільської територіальної громади – 3%, Ковельського району – 3%, інші місцеві бюджети – 25%.

6.5. Формування інвестиційної складової місцевих бюджетів за рахунок субвенцій з державного бюджету

Загалом за 9 останніх років обсяг капітальних видатків місцевих бюджетів області збільшився з 348,8 млн. грн. у 2014 році до 838,8 млн. грн. – у 2022 році.

Рисунок 47. Використання коштів окремих інвестиційних субвенцій з державного бюджету та коштів бюджету розвитку місцевих бюджетів у 2020-2022 рр., млн. грн.

Джерело: Власні напрацювання

Значна частина інвестицій в розвиток комунальної інфраструктури здійснюється за рахунок цільових субвенцій з державного бюджету.

Найбільший обсяг таких субвенцій складає субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах.

Протягом 4 років з 2018 по 2021 рр. спостерігалась позитивна динаміка щодо зростання обсягів використання дорожньої субвенції з державного бюджету, за цей період її обсяг зріс більше ніж у 2,5 рази. У 2022 році обсяг якої становив 837,1 млн грн у тому числі залишки попереднього року – 19,2 млн грн, однак використання скоротилось більше ніж в 11 раз у порівнянні з 2021 р., що пов'язане із не проведенням платежів органами державної казначейської капітального характеру. Бюджетні призначення використовувались лише на утримання доріг загального користування місцевого значення, капітальні видатки не проводились. Видатки місцевих бюджетів на відповідні цілі протягом 3 років залишаються практично незмінними. На 2023 рік заплановано 716,3 млн. грн. такої субвенції, з яких на 01.11.2023 р. уже використано 364,2 млн. грн.

Щорічно з державного бюджету місцевим бюджетам області виділялась субвенція на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій, за три останні роки обсяг використання якої (з урахуванням залишків попередніх років) склав 255,3 млн. грн. У 2022-2023 рр. відповідна субвенція в державному бюджеті не планувалась.

Проблемні питання:

Природні та економічні особливості області зумовлюють недостатню фінансову спроможність значної частини місцевих бюджетів області. Об'єднання територіальних громад на території поліських районів області без достатньої економічної бази, створення нових органів управління в мало чисельних адміністративних центрах, або з недостатньою чисельністю населення територіальних громад не сприяє збільшенню фінансової спроможності відповідних органів місцевого самоврядування та вирішенню основних питань соціально-економічного розвитку області.

Недостатня фінансова та кадрова спроможність значної частини громад області є однією з основних перешкод для виконання відповідними органами місцевого самоврядування у повному обсязі делегованих державою повноважень, створення для цього дієвих органів управління, формування повноцінної системи управління фінансовими ресурсами громад з функціонуванням місцевих фінансових органів, головних розпорядників коштів, наділення фінансовими повноваженнями керівників закладів бюджетної сфери.

Формування і виконання місцевих бюджетів в умовах війни вимагає вжиття заходів щодо концентрації наявних фінансових ресурсів та економного витрачання бюджетних коштів з урахуванням необхідності здійснення з місцевих бюджетів додаткових витрат, пов'язаних із територіальною обороною і підтримкою цивільного населення, у тому числі, внутрішньо переміщених осіб.

Зміни у системі міжбюджетного регулювання та перехід від вирівнювання доходів і видатків місцевих бюджетів на державному рівні до підтримки фінансової спроможності місцевих бюджетів і надання основних міжбюджетних трансфертів з державного бюджету з урахуванням одержувачів послуг, викликають проблеми фінансового забезпечення фінансовими ресурсами розгалуженої мережі бюджетних установ.

Пріоритетні напрями розвитку на період до 2027 року

Фінансово-бюджетна політика на середньострокову перспективу буде спрямована на вирішення основних завдань з:

- концентрації ресурсів місцевих бюджетів для виконання завдань та функцій, визначених законодавством для відповідних рівнів бюджету, здійснення з місцевих бюджетів додаткових витрат, пов'язаних із територіальною обороною і підтримкою цивільного населення, розширення міжмуніципального співробітництва для вирішення спільних питань соціально-економічного розвитку громад;

- продовження реформування системи місцевих фінансів для забезпечення ефективного управління фінансовими ресурсами органів місцевого самоврядування, включення до системи управління фінансовими ресурсами закладів бюджетної сфери, як повноцінних учасників бюджетного процесу;

- ефективного використання обмежених ресурсів місцевих бюджетів, їх концентрації на пріоритетних напрямках розвитку адміністративно-територіальних одиниць, унормування місцевих програм, які фінансуються з місцевих бюджетів.

Розділ 7. Екологічна ситуація в області та безпека життєдіяльності населення

7.1. Стан атмосферного повітря

За даними Головного управління статистики у Волинській області в 2022 році в атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів надійшло 4,8 тис. тон шкідливих речовин. Порівняно з минулим роком, загальний обсяг шкідливих речовин, які потрапили в атмосферне повітря від роботи стаціонарних джерел викидів зменшився на 0,8 тис. тон.

Відповідно залишились незмінними щільність викидів 0,2 тон на 1 км², шкідливі речовини, які припали на одну особу, у 2022 році становили 4,7 кг, що на 0,1 менше ніж у 2021 році.

У зв'язку із збільшенням навантаження пересувних джерел на атмосферне повітря відбувається погіршення якості довкілля, санітарного стану території, фіксуються перевищення концентрацій забруднюючих речовин.

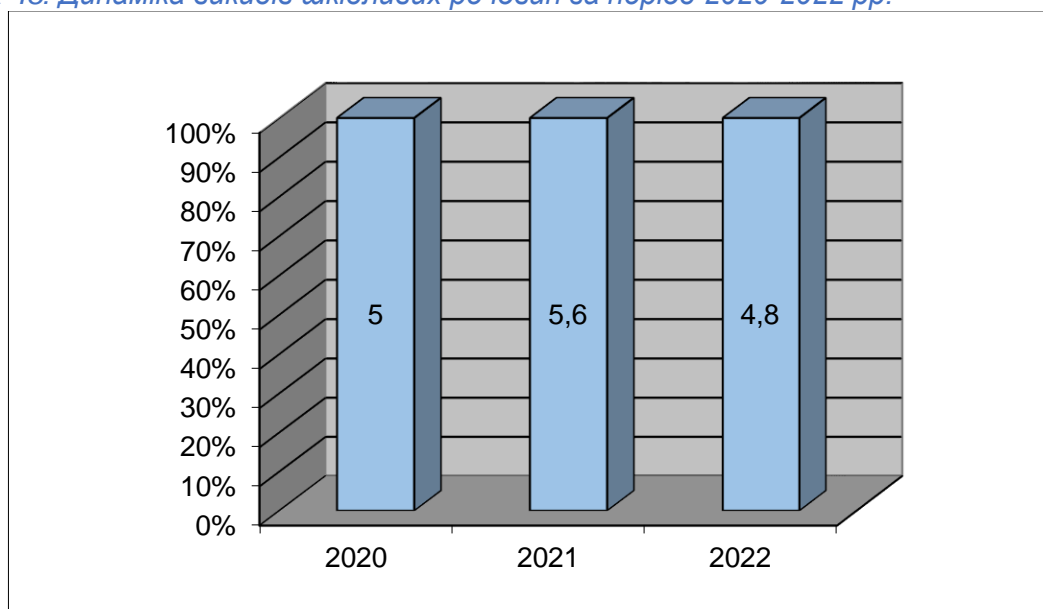
Таблиця 30. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря

Роки	Викиди в атмосферне повітря, тис.т.			Щільність викидів у розрахунку на 1 кв.км, кг	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг	Обсяг викидів на одиницю ВРП, тис.т/млн.грн.
	Всього	у тому числі				
		стаціонарними джерелами	пересувним и джерелами			
2018	*	5,1	*	2300	4,9	0,00008
2019	*	5,3	*	2100	5,1	0,00007
2020	*	5,0	*	200,0	4,9	0,000001
2021	*	5,6	*	300,0	4,8	0,0000005
2022	*	4,8	*	300,0	4,7	**

*розрахунок викидів забруднюючих речовин та парникових газів від транспортних засобів не проводиться відповідно до наказу Державної служби статистики від 19.02.2015 р. № 60 про визнання таким, що втратив чинність наказ Державного комітету статистики України від 1311.2008 р. № 452 «Про затвердження Методики розрахунку викидів забруднюючих речовин та парникових газів у повітря від транспортних засобів».

** - значення ВРП за 2018 рік за даними облстатуправління буде оприлюднено в березні 2020 р.

Рисунок 48. Динаміка викидів шкідливих речовин за період 2020-2022 рр.

Джерело: Власні напрацювання

У загальному обсязі викидів від стаціонарних джерел забруднення переважають метан (19%), речовини у вигляді твердих суспендованих частинок (10,4%), оксид вуглецю (23%) та сполуки азоту (18,7%).

У сумарній кількості шкідливих речовин викиди метану та азоту оксиду (N₂O), які належать до парникових газів, становили відповідно 0,9 та 0,04 тис. тонн. Крім того, від стаціонарних джерел в атмосферу потрапило 486,5 тис. т діоксиду вуглецю, який також впливає на зміну клімату.

Таблиця 31. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення у регіоні по окремим населеним пунктам тис. т.

	2020	2021	2022
Всього,	5,1	5,6	4,8
Луцький район	1,6	1,8	1,51
Камінь-Каширський район	0,53	0,5	0,5
Ковельський район	0,93	0,9	0,7
Володимир-Волинський район	2,0	2,4	2,18

Транскордонне забруднення атмосферного повітря:

Волинським гідрометеоцентром на протязі 28 років проводяться спостереження за програмою транскордонного переносу на метеостанції М Світязь. Середньодобові концентрації визначаються при відборі проб 5 разів на добу.

За даними спостережень, рівень забруднення на М Світязь становив:

- по діоксиду сірки - 0,02 ГДК с.д.;
- по діоксиду азоту - 0,25 ГДК с.д.

По даних спостережень на М Світязь у 2022 році не спостерігалися випадки перевищення ГДК с.д. по діоксиду азоту, у 2021 році - 2 випадки перевищень ГДК.

У звітному році по М Світязь, порівнюючи з 2021 р., перевищень ГДК с.д. по діоксиду сірки дещо підвищились, а середньорічна концентрація по діоксиду азоту не змінилась. На М Світязь коливань середньорічних концентрацій за п'ятирічний термін по діоксиду азоту та діоксиду сірки не спостерігалось.

Якість атмосферного повітря в населених пунктах:

Спостереження за станом атмосферного повітря та вмістом забруднюючих речовин, у тому числі радіоактивного забруднення, на території області проводять 3 суб'єкти державної системи моніторингу довкілля: Волинський обласний центр з гідрометеорології, Головне управління Держпродспоживслужби у Волинській області та ДУ «Волинський обласний лабораторний центр МОЗ України».

Державною гідрометеорологічною службою в області оцінка стану забруднення атмосферного повітря здійснюється за даними спостережень в місті Луцьку на 3-х стаціонарних постах спостереження. Програма обов'язкового моніторингу якості атмосферного повітря включає сім забруднюючих речовин: пил, оксид азоту, діоксид азоту (NO₂), діоксид сірки (SO₂), оксид вуглецю, фенол, формальдегід (H₂CO), а також показники радіоактивного забруднення (гамма-фон, мкР/год).

Таблиця 32. Вміст основних забруднюючих речовин

Речовина	Клас небезпеки	Кількість міст, охоплених спостереженнями	Середньорічний вміст, мг/м ³	Середньодобовий ГДК	Максимальний вміст, мг/м ³	Максимально разовий ГДК	Частка міст (%), де середньорічний вміст перевищував:			Частка міст (%), де максимальний разовий вміст перевищував:		
							1 ГДК	5 ГДК	10 ГДК	1 ГДК	5 ГДК	10 ГДК
Пил		1	0.0814	0.15	0.3	0.5				-	-	-
Діоксид сірки	3	2 1-Луцьк, 2-Світязь	0.0023 0,00056	0.05	0.0135	0.5				-	-	-

Оксид вуглецю	4	1	0.3126	3	2,0	5,0				-	-	-
Діоксид азоту	3	2 1-Луцьк 2-Світязь	0.0792 0,01	0.04	0,3471	0.2	1,98			1,74	-	-
Оксид азоту	3	1	0.0321	0.06	0.1601	0.4				-	-	-
Фенол	2	1	0.0057	0.003	0,0148	0.01	1,9			1,48	-	-
Формальдегід	2	1	0.0063	0.003	0.0668	0.035	2,1			1,91	-	-

Середньорічна концентрація за 2022 рік по області була наступна: концентрація формальдегіду в атмосферному повітрі на рівні 2,1 гранично допустимих концентрацій (ГДК), фенолу- 1,9, окису азоту – 0,54, двоокис азоту – 1,98, пилу – 0,54, двоокису сірки - 0,05, окису вуглецю - 0,1.

Таблиця 33. Найбільші середні і максимальні концентрації забруднюючих речовин (в кратності ГДК) в атмосферному повітрі міст

Забруднююча речовина	Місто	Середньорічна концентрація	Максимально середньорічна концентрація
Речовини у вигляді суспендованих твердих частинок	м. Луцьк	0,54	0,6
Діоксид сірки	м. Луцьк	0,05	0,03
Оксид вуглецю	м. Луцьк	0,1	0,4
Діоксид азоту	м. Луцьк	1,98	1,74
Оксид азоту	м. Луцьк	0,54	0,4
Фенол	м. Луцьк	1,9	1,48
Формальдегід	м. Луцьк	2,1	1,91

Рівень забруднення атмосферного повітря м. Луцька середній по Україні. Індекс забруднення атмосфери ІЗА м. Луцька за 2022 рік становить 7,97, у 2021 році він склав 7,34.

Головне управління Держпродспоживслужби у Волинській області здійснює спостереження за якістю атмосферного повітря у житловій та рекреаційній зонах, зокрема поблизу основних доріг, санітарно-захисних зон та в робочих зонах підприємств, в зонах житлових будинків розташованих поблизу промислових об'єктів, на території шкіл, дошкільних установ та медичних закладів. Крім того, вона проводить аналіз якості повітря у житловій зоні за скаргами мешканців.

Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря:

Спостереження за радіаційним забрудненням атмосфери є важливою та найоперативнішою ланкою в системі моніторингу радіоактивного забруднення навколишнього природного середовища. Система спостережень за радіоактивним забрудненням атмосфери є невід'ємною частиною національної радіаційної безпеки.

На території Волинської області контроль за рівнем радіаційного забруднення атмосферного повітря здійснює Волинський обласний центр з гідрометеорології на шести метеостанціях, які знаходяться в містах Володимир-Волинський, Ковель, Луцьк, смт Любешів, Маневичі та с. Світязь.

За рівнем природної радіоактивності проводяться спостереження приладами ДБГ-06Т та ДРГ-01Т та планшетні спостереження (крім м. Ковель).

Протягом 2022 року перевищення радіаційного забруднення атмосферного повітря не виявлено, максимально-разовий рівень природного фону за рік на території області становив

11-17 мкР/год. Найбільший рівень потужності експозиційної дози гама-випромінювання було зафіксовано на М Ковель (17 мкР/год), мінімальний - на М Світязь (9 мкР/год).

Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття.

Спільна дія багатьох чинників (соціальних, медичних, біологічних, способу життя та забруднення атмосферного повітря й питної води) значною мірою зумовлює стан здоров'я населення і захворюваність людського організму. Темпи індустріалізації та урбанізації з одночасним розвитком стресових ситуацій призвели до того, що протягом останніх років стан здоров'я населення став погіршуватись.

Забруднення атмосферного повітря впливає на здоров'я людини та біорізноманіття різними шляхами – від прямої негайної загрози до повільного поступового руйнування систем життєзабезпечення організму. Постійні атмосферні забруднення несприятливо впливають на загальну захворюваність населення. Доведено прямий зв'язок між інтенсивністю забруднення повітря і станом здоров'я, а також зростанням хронічних неспецифічних захворювань, зокрема, таких, як атеросклероз, хвороби серця, рак легень тощо. Забруднене повітря значно знижує імунітет, впливає на органи дихання, сприяючи виникненню респіраторних захворювань, катарів верхніх дихальних шляхів, ларингіту, ларинготрахеїту, фарингіту, бронхіту, пневмонії. Забруднення спричиняє серцево-судинні та інші захворювання, зумовлює виникнення віддалених наслідків, тобто мутагенну, канцерогенну, токсичну, тератогенну, алергенну, ембріотоксичну і атеросклеротичну дію. Довготривале забруднення повітря відбивається також на генетичному апараті людини. Це призводить до зниження народжуваності, народження недоношених або ослаблених дітей, до їх розумової та фізичної відсталості, тощо. Забруднене атмосферне повітря значно підвищує захворюваність та смертність населення від хронічного бронхіту, емфіземи легень, бронхіальної астми, раку легень та захворювань серцево-судинної системи, що різко знижує працездатність населення.

7.2. Зміна клімату

Багаторічна динаміка метеорологічних показників та прояви потепління

Як і по всій території України, на Волині простежуються значні коливання температури повітря, зміну кількості та тривалості опадів, часто бувають зливи, випадає град, відзначають стрімкі переходи до позитивної температури весною, часто бувають тривалі й затяжні періоди золотої осені. Узимку на фоні прояву загального потепління спостерігаються періоди різкого зниження температури повітря, почасти до $-20\text{ }^{\circ}\text{C}$ і нижче. Улітку, навпаки, температура повітря підвищується до $30\text{ }^{\circ}\text{C}$ і вище. Усі ці процеси, вочевидь, мають регіональні відмінності.

Особливість змін клімату проявляється, передусім, у просторово-часовій неоднорідності. За даними досліджень, загалом в Україні на початок ХХІ ст. простежено підвищення середньої річної температури повітря від $0,7$ до $1,0\text{ }^{\circ}\text{C}$. Упродовж року відбуваються зміни температури повітря, які відображають загальну тенденцію до її зростання.

Упродовж останніх десятиліть спостерігається стійке підвищення середньої річної температури повітря з позитивними відхиленнями.

Загалом по області спостерігається збільшення опадів упродовж року з яскраво вираженим максимумом із травня по вересень, малим максимумом із січня по лютий і вираженим мінімумом із жовтня по грудень. Жовтень виділяється найбільшою стійкістю показників в багаторічному режимі.

Важливий складник прояву потепління – багаторічний режим атмосферних опадів. На всій території області простежується загальна тенденція до збільшення суми опадів за рік із позитивними відхиленнями. Такі зміни є проявом глобального потепління. Проте трапляються аномалії, які виражені різкою зміною додатного відхилення на від'ємне.

На думку вчених-кліматологів, ми живемо в період нового інтенсивного підвищення температури повітря з рекордними значеннями. Зміна регіональної температури повітря та кількості опадів на Волині відповідає глобальним змінам температури повітря й кількості опадів, які похідні від змін циркуляції атмосфери впродовж останнього століття. На початок ХХІ ст. простежується зростання температури повітря та збільшення кількості опадів по всій території України, Волині в тому числі. Найбільш інтенсивні зміни температури повітря й кількості опадів відбуваються в північній поліській частині області.

Отже, кліматичні умови Волинської області характеризуються вираженою тенденцією до змін, які потрібно враховувати не лише під час вивчення атмосферного клімату, але й для потреб

містобудування, енергозбереження, агрономії та лісового господарства, квітникарства, ландшафтного дизайну, визначення оптимальних умов розвитку рекреації й туризму впродовж цілого року.

Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату

Зміна клімату на планеті є однією з найбільш серйозних екологічних проблем сучасності, яка все частіше стає причиною негативних наслідків для довкілля, економіки та суспільства.

Зміна клімату – це не лише зміна стану довкілля, але й питання, пов'язане з правами людини для мільйонів людей та спільнот в усьому світі. Визнанням світового значення проблеми антропогенних змін клімату є те, що 194 країни ратифікували Рамкову конвенцію ООН про зміну клімату та 187 країн - Кіотський протокол до неї. Викиди парникових газів стають частинкою атмосферного повітря, так як відповідно до Закону України «Про охорону атмосферного повітря»: атмосферне повітря – життєво важливий компонент навколишнього природного середовища, який є природною сумішшю газів, що знаходиться за межами жилих, виробничих та інших приміщень. Підписавши Кіотський протокол, Україна, як і інші держави, визнала, що державний сектор економіки і приватний бізнес можуть і повинні запобігати глобальному потеплінню. Базовими аспектами у сфері адаптації до зміни клімату є:

- визначення шляхів досягнення скорочення або обмеження викидів парникових газів;
- створення і стійке функціонування національної системи для оцінки викидів і поглинання парникових газів, національної системи реєстрації;
- розробка програми участі у гнучких механізмах Кіотського протоколу - проектах спільного впровадження та міжнародної торгівлі квотами на викиди парникових газів;
- наукова підтримка всієї діяльності, пов'язаної з питанням зміни клімату;
- участь громадськості у прийнятті рішень з національних дій в області зміни клімату, що є складовою побудови громадянського суспільства в державі.

Чинне законодавство України заклало основи для охорони, збереження та відновлення стану атмосферного повітря, як одного із основних життєво важливих елементів навколишнього природного середовища, у деяких її законах ще до часу ратифікації Україною Рамкової конвенції та Кіотського протоколу. Зважаючи, що більшість парникових газів є водночас забруднюючими речовинами, то за роз'ясненням Міндовкілля на сьогодні інвентаризація антропогенних викидів парникових газів здійснюється відповідно до виданих дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Одним із пріоритетних напрямків в зменшенні впливу викидів парникових газів на зміну клімату є зменшення викидів цих газів за рахунок енергозбереження, раціоналізації структури енергозбереження, зниження непродуктивних втрат енергоресурсів, впровадження нових малоресурсоємних технологій, а також збільшення площі лісів.

На зменшення викидів забруднюючих речовин (твердих частинок, двоокису сірки, оксидів азоту) та парникових газів в атмосферне повітря спрямована політика впровадження біоенергетичних технологій в області.

Заходи щодо адаптації до зміни клімату

Основними пріоритетними заходами з адаптації до зміни клімату є:

- стала система управління водними ресурсами та стічними водами в області;
- запровадження заходів з адаптації, що ґрунтуються на природоорієнтованих рішеннях;
- покращення якості повітря області;
- використання відновлювальних джерел енергії.
- підвищення обізнаності громадськості з питаннями зміни клімату.
- збільшення площ лісів, лісосмуг та зелених насаджень;
- модернізація водогосподарської системи, осучаснення водогосподарських споруд, модернізація (ремонт) меліоративних систем;
- збереження потенціалу водних об'єктів, охорона та регулювання водоохоронних зон, лісових масивів, водно-болотних угідь;
- осучаснення систем водовідведення та водоочищення.

Заходи з адаптації у секторі енергетики

Наслідки глобальної зміни клімату чи не найбільше впливають на сектор енергетики, зокрема на виробництво енергії, постачання й розподіл, а також попит.

Заходи з адаптації у секторі енергетики включають:

- забезпечення стабільної подачі тепло-, газо- та електропостачання;
- посилення стійкості мережі електричної інфраструктури до кліматичних загроз;
- встановлення систем затінення вікон;
- інформаційно-просвітницька діяльність.

Заходи матимуть вплив на підвищення стійкості в частині адаптації до наслідків кліматичної зміни: охорона здоров'я, енергетика, навколишнє середовище і біорізноманіття та ін.

Заходи з адаптації у секторі водопостачання та водовідведення

В умовах зміни клімату забезпечення населення якісною питною водою є питанням безпеки держави. Основним завданням адаптації водного господарства до зміни клімату є збереження потенціалу та запобігання втрат обсягів та якості водних ресурсів.

Через збільшення кількості інтенсивних опадів підвищується ризик передачі патогенів, паразитів та забруднюючих речовин у поверхневі джерела водопостачання. Тому важливою умовою є постійний моніторинг і контроль якості питної води.

Щоб пом'якшити наслідки раптових підтоплень, викликаних інтенсивними опадами, важливо провести роботи з відокремлення дощової каналізації від загальної у тих ділянках, де є така можливість. Також слід збільшити частку водопроникних поверхонь (газони та зелені зони, «пористі» тротуари і автостоянки, зелені дахи тощо). Проблему підтоплень можна вирішити за рахунок утримання надлишкової води (наприклад, будівництво ставків та канав, а також відведення дощових вод в існуючі водоймища). У разі відведення дощової води у водойми чи інші водосховища, важливо підтримувати їхній належний санітарний стан та покращувати якість дощової води, що потрапляє у ці водойми. Заходи з адаптації у секторі водопостачання та водовідведення включають:

- покращення системи управління стічними водами;
- запровадження системи сталого поводження з дощовою водою;
- покращення якості питної води в мережі водопостачання;
- забезпечення доступу до питної води в умовах зміни клімату;
- створення довідника з рекомендаціями щодо сталого поводження з дощовою водою;
- інформаційно-просвітницькі заходи.

Заходи матимуть вплив в частині адаптації до наслідків кліматичної зміни: охорона здоров'я, водопостачання і водовідведення, енергетика, навколишнє середовище і біорізноманіття та ін.

Заходи з адаптації у секторі поводження з відходами

Сфера поводження з відходами чинить значний вплив на глобальну зміну клімату і загрожує екологічній безпеці у регіоні, оскільки підвищуються ризики поширення інфекційних захворювань, втрати біологічного різноманіття та зниження урожайності.

Заходи з адаптації у секторі поводження з відходами включають:

- удосконалення існуючої системи поводження з відходами;
- налагодження роздільного збору та повторного використання відходів;
- інформаційно-просвітницька кампанія.

Заходи матимуть вплив на підвищення стійкості визначених в частині адаптації до наслідків кліматичної зміни: охорона здоров'я, навколишнє середовище та біорізноманіття, планування землекористування, освіта та ін.

Заходи з адаптації у секторі навколишнього середовища та біорізноманіття:

Навколишнє середовище та біорізноманіття – важливе національне надбання, що є основою розвитку екотуризму у регіоні, а також передумовою комфортного життя мешканців. Біологічне різноманіття – це сукупність усіх живих організмів (рослин, тварин, мікроорганізмів) на тій чи іншій території та в межах екосистеми. Зміна клімату, забруднення довкілля та експлуатація людиною природних ресурсів негативно впливають на природні екосистеми, які потребують захисту й охорони.

Заходи з адаптації у секторі навколишнього середовища та біорізноманіття:

- використання та модернізація системи геоінформаційної системи;
- кампанії з підвищення обізнаності для зацікавлених сторін.
- Збереження та збільшення зелених насаджень на території громад області.

Заходи матимуть вплив на підвищення стійкості в частині адаптації до наслідків кліматичної зміни: охорона здоров'я, навколишнє середовище та біорізноманіття, планування землекористування, освіта, цивільний захист населення та надзвичайні ситуації та ін.

7.3. Екологічна ситуація в галузі водокористування

За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Волинській області у 2022 році обсяги забору води становили 42,077 млн.м³, що на 0,956 млн.м³ менше, ніж у 2021 році. З підземних водоносних горизонтів забрано 33,269 млн.м³, з поверхневих водних об'єктів –8,808 млн.м³. В 2022 році в області нараховувалось 441 основних водокористувачів, якими за рік було використано 31,094 млн.м³ свіжої води, що на 1,153 млн.м³ менше, ніж у попередньому році. У 2022 році всього скинуто зворотних вод 27,102 млн. м³, що на 4,721 млн.м³ менше, ніж у 2021 році.

Таблиця 34. Основні показники використання і відведення вод, млн.м³

Показники	2020	2021	2022
Забрано води з природних водних об'єктів – всього:	40,127	43,033	42,077
у тому числі для використання			
Спожито свіжої води з неї на:	30,055	32,247	31,094
– виробничі потреби	9,878	12,489	12,303
– побутово-питні потреби	19,129	18,663	17,689
– зрошення	29,18	0,744	0,777
– сільськогосподарські потреби	0,152	0,105	0,064
– ставково-рибне господарство	*	2,358	4,203
Втрати води при транспортуванні	6,448	7,011	6,443
Загальне водовідведення з нього	28,834	31,823	27,102
у поверхневій водній об'єкти	25,61	н/д	н/д
у тому числі:			
– забруднених зворотних вод	0,423	0,484	-
– з них без очищення	0,423	0,421	-
– нормативно очищених	20,865	20,878	17,748
– нормативно чистих без очистки	3,153	6,586	5,639
Обсяг оборотної та послідовно використаної води	4,903	4,371	2,281
Частка оборотної та послідовно використаної води, %	16	16	15
Потужність очисних споруд	88,79	78,8	76,2

Таблиця 35. Забір, використання та відведення води за 2018 рік, млн.м³

Назва водного об'єкту	Забрано води всього в т.ч. з поверхневих водних об'єктів	Використано води всього в т.ч. з поверхневих водних об'єктів	Водовідведення у поверхневій водній об'єкти	
			всього	з них забруднених зворотних вод
Басейн р. Прип'ять	31,732/7,328	24,048/5,659	15,688	-
Басейн р. Західний Буг	10,345/1,480	7,046/1,212	7,753	-
Разом	42,077/8,808	31,094/6,871	23,441	-

Таблиця 36. Основні забруднювачі водних об'єктів, млн.м³

Підприємства галузі економіки	Використано води	З неї на:	Відведено зворотних вод у поверхневій водній об'єкти

		побутово-питні потреби	виробничі потреби	всього	у т.ч. забруднених	з них без очищення
Житлово-комунальне господарство	17,479	15,967	1,512	17,958	-	-
Сільське господарство	8,046	0,111	7,095	2,219	-	-
Рибне господарство	4,203	-	4,203	2,219	-	-
Промисловість	3,449	0,248	3,222	2,588	-	-
в т.ч. енергетика	1,499	0,011	1,488	-	-	-
Інші	2,12	1,363	0,474	0,676	-	-
Всього	31,094	17,689	12,303	23,441	-	-

Контроль якості поверхневих вод у 2022 році проводився: Регіональним офісом водних ресурсів у Волинській області, ДУ «Волинський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України», Волинським обласним центром з гідрометеорології в 61 контрольних створах основних річок та їх приток області. Випадків екстремально високого забруднення води річок Волині зафіксовано не було.

У літній період 2022 року за результатами лабораторних досліджень 162 проб води відкритих водойм у місцях відпочинку (водних рекреаціях) за мікробіологічними показниками питома вага невідповідних становила 32% проти 21,5% у 2021 році. За результатами невідповідних проб власникам місць масового відпочинку, органам місцевого самоврядування надавались рекомендації щодо заборони купання у таких водоймах. Інформація висвітлювалась у ЗМІ та передавалась у територіальні органи Держпродспоживслужби області для вжиття заходів реагування.

Спостереження за радіоактивним забрудненням поверхневих вод у зонах впливу атомних станцій виконувалися Рівненською гідрогеолого-меліоративною експедицією на пунктах спостережень в зоні Рівненської АЕС, що розташовані на території області на річках Турія, Стир, Західний Буг, Стохід. Кількісні значення ^{90}Sr та ^{137}Cs , які були зафіксовані в 2022 році, коливаються в допустимих межах.

В області забезпечення населення питною водою здійснюється із джерел підземних водоносних горизонтів. Поверхневі водойми використовуються для організованого відпочинку, купання та заняття спортом. Контроль за якістю питної води на території Волинської області здійснювали Державна установа «Волинський ОЛЦ МОЗ України» та Головне управління Держпродспоживслужби в області.

Особлива увага при здійсненні моніторингу факторів навколишнього середовища приділялася оцінці якості та безпечності питної води, що постачається в дитячі навчально-виховні заклади та заклади оздоровлення/відпочинку для дітей.

7.4. Стан ґрунтів

Ґрунти є одна із найважливіших складових частин природних комплексів, оскільки вони утворилися внаслідок взаємодії компонентів ландшафту.

Ґрунтовий покрив області надзвичайно строкатий, особливо в поліській зоні, що зумовлено впливом геологічних і геоморфологічних особливостей місцевості, клімату й рослинності. Поряд із ґрунтами, які мають високу природну родючість, наявні низькородючі, що мають відповідні фізико-хімічні особливості, запаси поживних речовин, гранулометричний склад й інші показники. Це впливає на розміщення сільськогосподарських культур, технологію їх вирощування, концентрацію та спеціалізацію виробництва, на величину і якість урожаю.

Відмінні особливості природних умов Полісся й Волинської височини позначилися на процесах ґрунтоутворення. На Поліссі переважають дерново-підзолисті, дернові оглеєні, лучно-болотні, торф'яно-болотні та торфові на торфовищах низинних, а на Волинській височині – сірі й темно-сірі опідзолені та чорноземи, на заплавах приток Західного Бугу й Стиру – торф'яно-болотні та торфові на торфовищах низинних.

Торфові ґрунти охоплюють 244,3 тис. га, або 12,9 %. Займають найбільші площі в долині річки Прип'ять та межиріччя Турії й Стоходу північніше Камінь-Каширського, а також межиріччя Стоходу та Стиру північніше від Маневич і на північний захід від Любомля до Західного Бугу. Площа всіх типів ґрунтів на території Волинської області сягає 1903,0 тис. га.

У структурі ґрунтового покриву Волинської області значні площі – 1076,7 тис. га (56,7%) – займають гідроморфні ґрунти; серед них – лучно-болотні, болотні, торфво-болотні й торфові – 411,4 тис. га (21,7%). Вони поширені майже в усіх адміністративних районах, із них площа антропогенно-змінених ґрунтів, що утворилися внаслідок осушення, становить 59,2 тис. га (3,1% загальної площі сільськогосподарських угідь) і має тенденцію до зростання.

Реакція ґрунтового розчину відіграє важливу роль у розвитку рослин і ґрунтових мікроорганізмів, впливає на швидкість і напрямок перебігу в ньому хімічних і біохімічних процесів. Засвоєння рослинами елементів живлення, інтенсивність мікробіологічної життєдіяльності, мінералізація органічної речовини, розкладення ґрунтових мінералів і розчинення різноманітних важкорозчинних сполук, коагуляція і пептизація колоїдів та інші фізико-хімічні процеси великою мірою визначають реакцію ґрунту.

Для забезпечення нормального розвитку сільськогосподарських культур в умовах зростаючого забруднення оточуючого середовища ґрунти потребують тривалого екологічного обстеження – моніторингу.

В області моніторинг за станом забруднення ґрунтів здійснюють:

- Волинська філія ДУ «Держґрунтохорона»;
- Державна екологічна інспекція у Волинській області;
- Головне управління Держгеокадастру у Волинській області.

Волинською філією щорічно проводиться агрохімічне обстеження та паспортизація земель сільськогосподарського призначення у господарствах всіх форм власності і сільських радах на площі близько 100 тис. гектарів, з якої відбирається 12 – 13 тисяч ґрунтових зразків і проводяться до 60 тисяч аналізів з метою визначення показників родючості ґрунтів і рівнів забруднення їх важкими металами, радіонуклідами і залишковими кількостями пестицидів. На основі цих досліджень проводиться узагальнення отриманих результатів агрохімічного обстеження ґрунтів за типами сільськогосподарських угідь, розробляються агрохімічні картограми та паспорти кожного поля (ділянки) та конкретні науково обґрунтовані рекомендації по ефективному, екологічно безпечному застосуванню агрохімічних заходів.

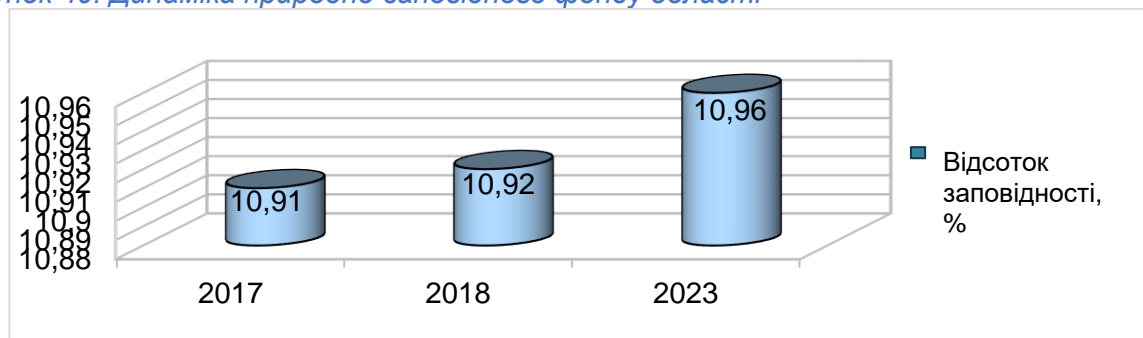
7.5. Природно-заповідний фонд

Природно-заповідний фонд області (далі – ПЗФ) представлений такими категоріями заповідності: природний заповідник, національні природні парки, заказники, заповідні урочища, пам'ятки природи, ботанічний сад, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Станом на 01 січня 2023 року на території Волинської області знаходиться 399 територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 236013,892 га, з них 27 – загальнодержавного значення та 372 – місцевого значення.

На сьогодні питома вага площі заповідності в області складає 11,72%, фактична площа – 10,96%, враховуючи, що більше 15 тис. га територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення увійшли до складу територій загальнодержавного значення.

Рисунок 49. Динаміка природно-заповідного фонду області

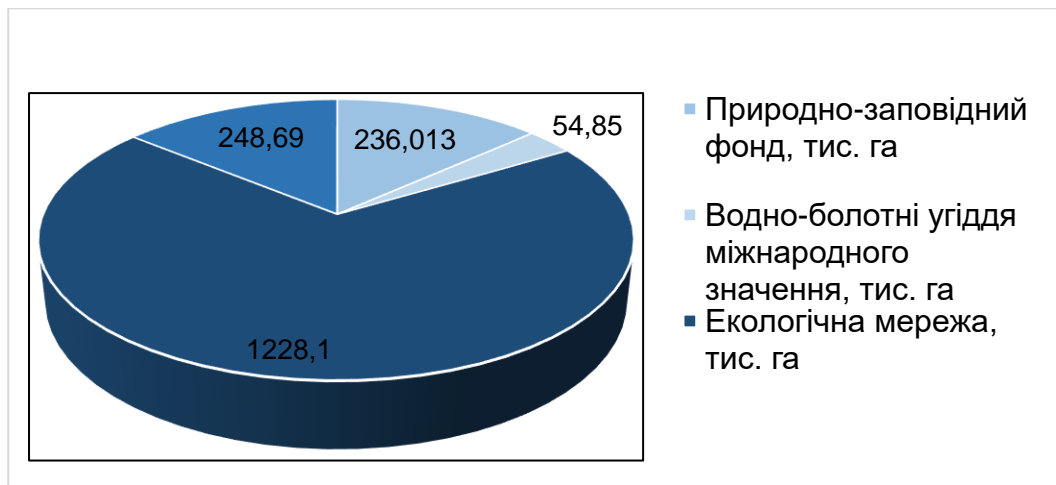
Джерело: Власні напрацювання

Таблиця 37. Розподіл природно-заповідного фонду за категоріями

Категорії об'єктів ПЗФ	Об'єкти ПЗФ			
	Кількість од.	Разом		% площі окремих категорій до загальної площі ПЗФ
		Площа, га		
		Усього	у т. ч. надана в постійне користування	
1	2	3	4	5
Природні заповідники	1	2975,7	2975,7	1,26
Національні природні парки	3	121767,8	30289,9	51,59
Заказники, усього:	225	95344	X	40,4
в т.ч. ландшафтні	38	20640,1	X	8,75
лісові	39	5723	X	2,42
ботанічні	34	2642,7	X	1,12
загальнозоологічні	35	37241,97	X	15,78
орнітологічні	15	3586,1	X	1,52
іхтіологічні	1	46	X	0,02
гідрологічні	62	25374,03	X	10,75
загальногеологічні	1	90,1	X	0,04
Пам'ятки природи, усього:	130	787,702	X	0,32
в т.ч. комплексні	1	30	X	0,01
ботанічні	104	465,252	X	0,2
зоологічні	7	44,5	X	0,02
гідрологічні	18	201,95	X	0,09
Заповідні урочища	27	15064,02	X	6,38
Ботанічні сади	1	10		0,004
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	12	110,63		0,05
РАЗОМ	399	236013,892	33265,6	100,00

Території національних природних парків Шацького та Прип'ять-Стохід, а також Черемського природного заповідника мають статус водно-болотних угідь міжнародного значення відповідно до Рамсарської конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів.

Рисунок 50. Розподіл природоохоронних територій за категоріями

Джерело: Власні напрацювання

При аналізі розподілу природоохоронних територій встановлено, що екологічна мережа Волинської області та водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів, сформовані з існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Це складає понад 65 % усіх природоохоронних об'єктів.

Якщо водно-болотні угіддя міжнародного значення сформовано в межах національних природних парків «Шацький» та «Прип'ять-Стохід», а також Черемського природного заповідника, то екологічна мережа сформована із комплексів територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого і загальнодержавного значення.

Враховуючи наведені показники, на території Волинської області необхідно розширювати мережу природно-заповідного фонду, об'єднуючи існуючі природоохоронні території в єдину природоохоронну мережу з подальшим їх включенням до об'єктів Смарагдової мережі.

Проблемні питання:

- скорочення темпів зростання площі ПЗФ за рахунок створення нових територій та об'єктів у зв'язку з відмовою користувачів і власників земельних ділянок на погодження створення;
- незавершене встановлення меж у природі (на місцевості) територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- відсутність постійного моніторингу стану біологічного та ландшафтного різноманіття науковцями та науковими установами;
- недостатній рівень екологічної освіти серед населення в напрямку збереження біологічного і ландшафтного різноманіття.

7.6. Поводження з відходами

Основним джерелом утворення відходів у Волинській області є підприємства гірничо-добувного, машинобудівного, будівельного, деревообробного комплексів.

Протягом 2022 року в області утворювалися відходи I-III класу небезпеки (відпрацьовані люмінесцентні лампи, акумулятори, нафтопродукти, шлами гальванічного виробництва), IV класу небезпеки (відходи деревообробної промисловості), а також побутові відходи та відходи вуглевидобувної промисловості.

Таблиця 38. Накопичення відходів (станом на початок року)

№ з/п	Показник	Одиниця виміру	Кількість
1	Суб'єкти підприємницької діяльності, виробнича діяльність яких пов'язана з утворенням небезпечних відходів	од.	112
2	Накопичено небезпечних відходів (I-III кл.), усього	Т	52,967
	у тому числі:		

3	відходи 1 класу небезпеки	Т	4,884
4	відходи 2 класу небезпеки	Т	40,602
5	відходи 3 класу небезпеки	Т	7,481

Таблиця 39. Показники утворення відходів у динаміці за 2020 -2022 рр.

№ з/п	Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік
1	Обсяги утворення відходів:			
	Промислові (у т.ч. гірничопромислові) відходи, т *	66413,0	45640,0	16754,0
	Відходи за формою 14-МТП (номенклатура з 17 видів), т	-	-	-
	Небезпечні (токсичні) відходи(за формою звітності № 1 – небезпечні відходи), т	25,442	14,814	22,771
	Відходи житлово-комунального господарства, тис. м ³	1177,9	1225	1223,7
	Загальна кількість відходів, т	630,242	515,783	566,103
2	Інтенсивність утворення відходів:			
	Загальна кількість відходів на одиницю ВРП, кг/ 1 млн.грн	**	**	**
	Утворення небезпечних (токсичних) відходів I-III класів небезпеки на одиницю ВРП, кг/ 1 млн.грн**	**	**	**
	Утворення твердих побутових відходів на особу, т/ на 1 чол.	0,001	0,001	0,001

* - відходи (пуста порода від днопоглиблювальних робіт);

** інформація відсутня у зв'язку з відсутністю поданих Головним управлінням статистики у Волинській області статистичних даних за 2022 р. з урахуванням Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни».

Значна кількість небезпечних відходів, яка утворилася в 2022 році на території області була передана підприємствам, діяльність яких пов'язана із збиранням, перевезенням та утилізацією відходів. Так, приватним підприємством «Айслаг» на території Волинської області зібрано 15779 літрів відпрацьованих нафтопродуктів; відпрацьовані батарейки, які були зібрані протягом року, доставлені у м. Львів на підприємство «Аргентум» для подальшої переробки. З метою вилучення небезпечних відходів із загальної маси ТПВ в дошкільних навчальних закладах та школах Луцької міської територіальної громади встановлений 101 спеціальний контейнер для збору побутових хімічних джерел струму (батарейки та акумулятори) та 45 приймальних пунктів небезпечних відходів у м. Ковель.

Таблиця 40. Основні показники поводження з відходами I-IV класів небезпеки (тис. т)

№ з/п	Показники	2020	2021	2022
1	Утворилося	668,1	630,242	566,103
2	Одержано від інших підприємств	-	-	-
3	у тому числі з інших країн	-	-	-
4	Використано	55,684	109,89	177,95
5	Знешкоджено (знищено)	-	-	-
6	у тому числі спалено	17,15	14,71	23,742
7	Направлено в сховища організованого складування (поховання)	300,15	242,29	189,739
8	Передано іншим підприємствам	368,8	413,045	367,644
9	у тому числі іншим країнам	-	-	-
10	Направлено в місця неорганізованого складування за межі підприємств	-	-	-
11	Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	0,1	*	*

12	Наявність на кінець року у сховищах організованого складування та на території підприємств	8466	7384	3478
----	--	------	------	------

*інформація надається станом на 01.01.2021 у зв'язку з відсутністю поданих Головним управлінням статистики у Волинській області статистичних даних за 2022 рік з урахуванням Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни».

У 2022 році збільшилась кількість населених пунктів області, де запроваджено часткове роздільне збирання побутових відходів. Частковим роздільним збиранням побутових відходів охоплено орієнтовно до 69% населення.

Станом на 01.01.2023 р. на території області налічується 254 діючих місць видалення відходів, а це 11 полігонів твердих побутових відходів та 243 сміттєзвалищ, з них паспортизовано лише 28% та 6% мають оформлені державні акти на земельні ділянки або договори оренди землі, а це близько 226 га земель, на яких накопичено понад 1 млн тонн сміття.

Полігони твердих побутових відходів (далі - ТПВ) розташовані на території міст Луцька, Ковеля, Володимира, Нововолинська та Камінь-Каширського, Ковельського, Володимирського та Луцького районів та побудовані відповідно до розробленої та погодженої у встановленому законодавством порядку проектно-кошторисної документації.

Із 11 діючих полігонів ТПВ, 4 полігони (м. Луцьк, смт Шацьк, смт Любешів, смт. Локачі) переповнені, полігони м. Нововолинськ та м. Ковель заповнені від 80 до 99%, решта 5 полігонів спроможні на певний період (від 2 до 5 років) забезпечити потребу своїх населених пунктів у розміщенні побутових відходів.

Таблиця 41. Інформація про кількість сміттєзвалищ (полігонів) станом на 01.01.2023 р.

№ з/п	Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону	Кількість	Площі під твердими побутовими відходами, га	Зміни площі (+/-) у відношенні до попереднього року
1	2	3	4	5
	Сміттєзвалища:	243	246,3839 (фактична)	
	в тому числі:			
1	Володимирський район	49	56,1298	
2	Камінь-Каширський район	65	87,034	
3	Ковельський район	126	86,05	
4	Луцький район	3	17,1701	
	Полігони:	11	30,445 (проектна)	
	в тому числі:			
1	Володимирський район	3	7,79	
2	м. Ковель	4	10,26	
3	Луцький район	2	6,235	
4	м. Камінь-Каширський	2	6,16	
	Заводи по переробці твердих побутових відходів	-	-	-

Висновки

Основним способом видалення твердих побутових відходів є їх захоронення на сміттєзвалищах, що в переважній більшості не відповідає санітарно-екологічним нормам. На даний час в області існує унітарна система збирання відходів, при якій всі побутові відходи збираються в одну ємність. Ситуацію ускладнює відсутність ефективної системи збору та формування окремих видів відходів як вторинної сировини. Як результат, на сміттєзвалище потрапляє значна кількість матеріалів, які мають високу ресурсну цінність та підлягають переробці (скло, папір, метал). Система роздільного збирання відходів впроваджується поетапно на основі ПЕТ- пляшки.

Актуальним залишається збереження біо- та ландшафтного різноманіття, формування екомережі та розвиток природно-заповідного фонду області.

Розділ 8. Головні чинники та сценарії розвитку області

8.1. SWOT-аналіз (аналіз сильних, слабких сторін регіону, можливостей і загроз)

SWOT-аналіз Волинської області проведено з урахуванням стану та тенденцій розвитку регіону, актуальних проблемних питань галузей господарського комплексу та соціальної сфери, висновків до розділів аналітичної частини Стратегії (актуалізованого соціально-економічного аналізу розвитку області за 2012-2018 рр. з врахуванням періоду після повномасштабного вторгнення росії в Україну), сучасного стану розвитку регіону, а також пропозицій, наданих членами обласної робочої групи з актуалізації Стратегії.

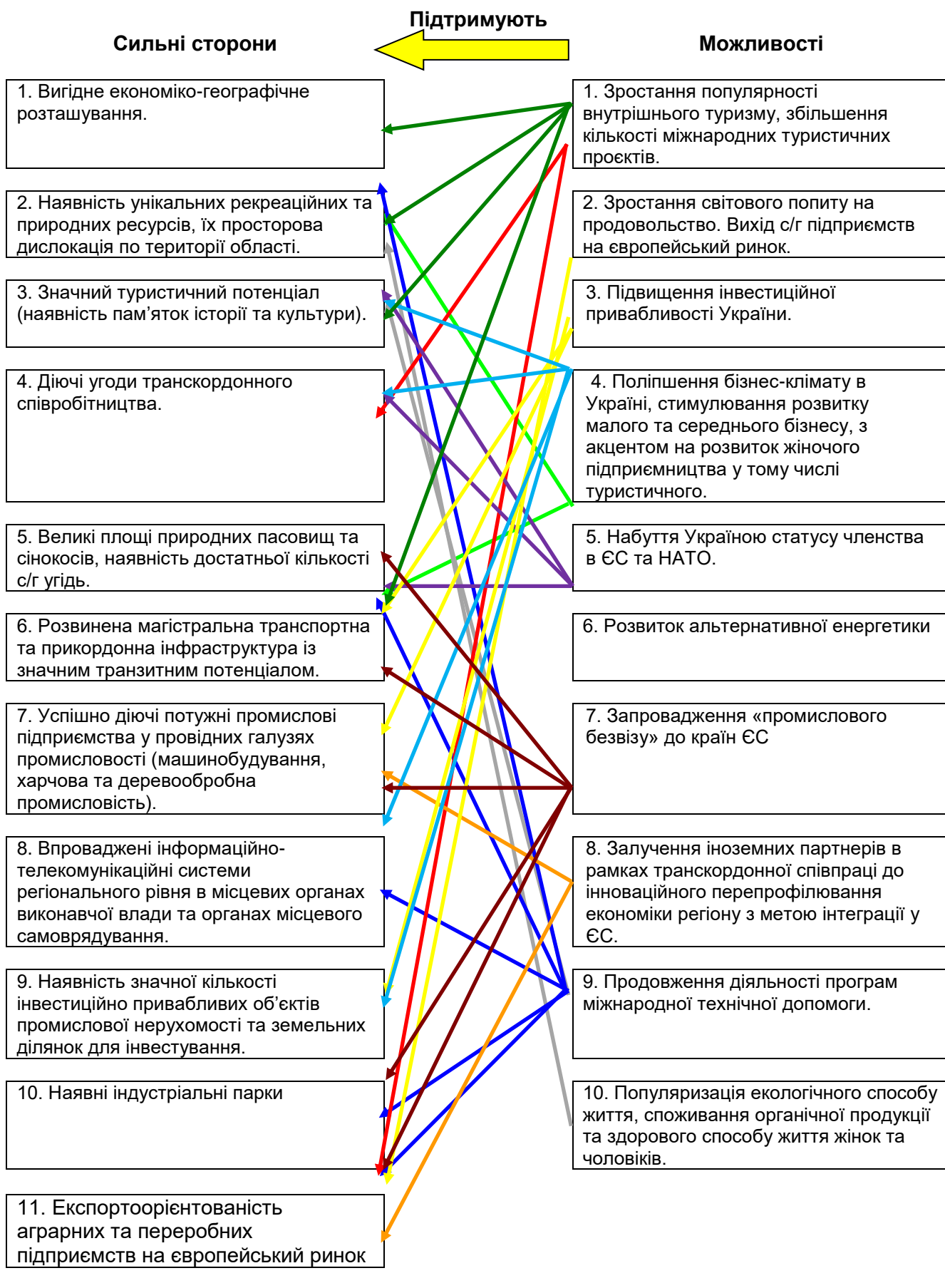
Результати SWOT-аналізу

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Вигідне економіко-географічне розташування. 2. Наявність унікальних рекреаційних та природних ресурсів, їх просторова дислокація по території області. 3. Розвинена магістральна транспортна та прикордонна інфраструктура із значним транзитним потенціалом. 4. Великі площі природних пасовищ та сінокосів, наявність значної кількості с/г угідь. 5. Значний туристичний потенціал (наявність пам'яток історії та культури). 6. Наявні індустриальні парки. 7. Успішно діючі потужні промислові підприємства у провідних галузях промисловості (машинобудування, харчова та деревообробна промисловість). 8. Наявність значної кількості інвестиційно привабливих об'єктів промислової нерухомості та земельних ділянок для інвестування. 9. Впроваджені інформаційно-телекомунікаційні системи регіонального рівня в місцевих органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування. 10. Діючі угоди транскордонного співробітництва. 11. Експортоорієнтованість аграрних та переробних підприємств на європейський ринок. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Слабка промоція регіону в Україні і світі. 2. Відсутні комплексні підходи поводження зі сміттям та перевантаження місцевих полігонів ТПВ. 3. Значні диспропорції у розвитку сільських та міських територіальних громад (інженерно-технічні комунікації та організація побуту мешканців). 4. Низько ефективні та низько технологічні особисті селянські господарства залишаються переважаючою формою господарювання в аграрному секторі області. 5. Неприятлива вікова та соціальна структура населення в сільській місцевості 6. Низька інноваційна активність виробничо-господарського комплексу регіону. 7. Міграція трудових ресурсів в т.ч. кваліфікованих кадрів за кордон. 8. Незадовільний технічний стан і зношеність значної частини основних фондів систем водопостачання та водовідведення, інженерних мереж. 9. Морально застаріла та фізично зношена навчально-матеріальна база об'єктів соціальної інфраструктури, в т.ч. профтехосвіти. 10. Слабо розвинена база для здійснення наукової та дослідницької діяльності 11. Незначне використання природного та культурного потенціалу для розвитку туризму. 12. Водні об'єкти регіону потребують поліпшення гідрологічного режиму та санітарного стану.

Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Поліпшення бізнес-клімату в Україні, стимулювання розвитку малого 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Довготривала позиційна війна рф проти України.

<p>та середнього бізнесу, з акцентом на розвиток жіночого підприємництва, в т.ч туристичного.</p> <p>2. Зростання світового попиту на продовольство. Вихід с/г та переробних підприємств на європейський ринок.</p> <p>3. Зростання популярності внутрішнього туризму, збільшення кількості міжнародних туристичних проєктів.</p> <p>4. Підвищення інвестиційної привабливості України</p> <p>5. Залучення іноземних партнерів в рамках транскордонної співпраці до інноваційного перепрофілювання економіки регіону з метою інтеграції у ЄС.</p> <p>6. Набуття Україною статусу членства в ЄС та НАТО.</p> <p>7. Продовження діяльності програм міжнародної технічної допомоги.</p> <p>8. Запровадження «промислового безвізу» до країн ЄС.</p> <p>9. Популяризація екологічного способу життя, споживання органічної продукції та здорового способу життя.</p> <p>10. Розвиток альтернативної енергетики.</p>	<p>2. Критична екологічна ситуація внаслідок нераціонального використання природних ресурсів.</p> <p>3. Втрата транзитних можливостей та скорочення внутрішнього ринку.</p> <p>4. Скорочення державної підтримки розвитку галузі АПК.</p> <p>5. Зниження рівня державного фінансування інновацій та науки.</p> <p>6. Посилення природних катаклізмів за рахунок зменшення лісистості області, деградація ґрунтів.</p> <p>7. Зростання споживчих цін.</p> <p>8. Міграція населення за кордон, в т.ч. молоді</p> <p>9. Погіршення кліматичної та екологічної ситуації в світі</p>
---	---

8.2. SWOT – матриця. Порівняльні переваги

Переваги (визначені за результатами аналізу сильних сторін і можливостей)

Основною перевагою Волинської області є наявність унікальних рекреаційних та природних ресурсів, а також її економіко-географічне розташування (кордон з Польщею), що дозволяє використовувати транзитний рух товарів і послуг, співпрацювати з сусідніми регіонами (особливо з Люблінським воєводством), дає можливість транскордонного співробітництва, вихід промислових, с/г підприємств на європейський ринок. Розвинена магістральна транспортна та прикордонна інфраструктура із значним транзитним потенціалом.

В області представлена велика кількість пам'яток історії та культури, музеїв, які дають можливість розвивати значний туристичний потенціал.

Такі сильні сторони, як успішно діючі потужні промислові підприємства у провідних галузях промисловості (машинобудування, харчова та деревообробна промисловість), наявність значної кількості інвестиційно привабливих об'єктів промислової нерухомості та земельних ділянок для інвестування, а також наявність трудових ресурсів можуть підсилюватися такими можливостями, як запровадження «промислового безвізу» до країн ЄС, поліпшення бізнес-клімату в Україні, стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу.

Продовження діяльності програм міжнародної технічної допомоги дасть можливість подальшому розвитку економічного потенціалу, сприятиме активному розвитку територіальних громад, подальшому розвитку магістральної транспортної та прикордонної інфраструктури.

Виклики (визначені за результатами аналізу слабких сторін і можливостей)

Відтік трудових ресурсів за кордон та прискорення депопуляції населення несе загрозу подальшому відтоку молоді в інші регіони країни та за кордон та призведе до скорочення трудових ресурсів (втрата людського капіталу). Особливої уваги також потребує піклування про найбільш вразливі категорії громадян до яких відносяться жінки пенсійного віку, частка яких у Волинській області складає 67% серед усіх осіб віком від 65 років та старше.

Втрата транзитного потенціалу та вимушена переорієнтація транспортно-логістичних потоків. Створення міжнародних транспортних коридорів України сприятиме не тільки досягненню стратегічних цілей інтеграції до Європейського Союзу, але й вирішенню таких завдань: залучення додаткових інвестицій у розвиток транспортної системи; прискорення темпів відновлення від занепаду вітчизняних виробників; тощо.

Поліпшення бізнес-клімату в Україні, стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, з акцентом на розвиток жіночого та молодіжного підприємництва, у тому числі туристичного в сфері послуг та переробки сприятиме поліпшенню використання природного та культурного потенціалу для розвитку туризму, створенню регіонального продукту. Сприятиме зниженню рівня безробіття жінок та чоловіків, значної тіньової зайнятості.

Розширення міжнародних транспортних коридорів по території України дасть можливість ліквідувати незадовільний стан автомобільних доріг регіонального та місцевого значення.

Продовження реалізації програм міжнародної технічної допомоги сприятиме покращенню технічного та технологічного стану значної частини основних фондів систем водопостачання та водовідведення, енергопостачання в тому числі заснованого на альтернативних джерелах енергії, інженерних мереж у житловому фонді, ліквідує значні диспропорції у розвитку сільських та міських територіальних громад (інженерно-технічні комунікації та організація побуту мешканців).

Зростання бюджетної самостійності громад у зв'язку із децентралізацією влади, проведення адмінреформи дасть можливість сформувати такі громади, які дійсно будуть спроможними вирішувати всі питання місцевого значення, швидшому використанню економічного, соціального та культурного потенціалу для розвитку регіону, сприятиме ліквідації значних диспропорцій у розвитку сільських та міських територіальних громад (інженерно-технічні комунікації та організація побуту мешканців). Зменшиться дотаційність бюджету Волинської області.

Ризики (визначені в результаті аналізу слабких сторін і загроз)

Нестабільність економічної та політичної ситуації в Україні може посилити високий рівень безробіття, тіньову зайнятість. Це в свою чергу збільшить дотаційність бюджету області, значне соціальне навантаження бюджетів області при вкрай недостатніх обсягах бюджетів розвитку.

Скорочення державної підтримки розвитку галузі АПК посилить такі слабкі сторони як особисті низько ефективні та низько технологічні селянські господарства залишаються переважаючою формою господарювання в аграрному секторі області та високий рівень безробіття. Зниження рівня державного фінансування інновацій та науки несе ризик подальшому існуванню незначної частки високотехнологічної інноваційної продукції у структурі виробництва регіону, і морально застарілої та фізично зношеної навчально-матеріальної бази об'єктів соціальної інфраструктури, в т.ч. профтехосвіти.

Ключові проблеми розвитку області

На основі проведеного SWOT-аналізу можна визначити ключові проблеми розвитку області, які перешкоджають гармонійному розвитку регіону, а саме:

- високий ступінь зношеності основних фондів;
- обмеженість власних інвестиційних ресурсів підприємств для модернізації виробництва;
- висока питома вага зайнятих в неофіційному секторі економіки;
- слабо-диверсифікована економіка регіону;
- недостатня пропозиція робочих місць у сільській місцевості;
- значний рівень відтоку активних і кваліфікованих працівників за межі регіону в пошуках більш високих заробітних плат;
- низький рівень трансферу технологій;
- низький рівень інституційної та інфраструктурної підтримки підприємництва;
- нераціональне використання земельних ресурсів.

8.3. Сценарії розвитку Волинської області на 2021 - 2027 рр.

Сценарії розвитку Волинської області - деяка послідовність подій, що відображають можливі структурні зрушення, які можуть відбутися в майбутньому із значною долею ймовірності за певних умов. Такі умови, або фактори, можуть бути як зовнішні, так і внутрішні (формується всередині самою системою).

Актуалізація Стратегії зумовлена необхідністю врахування викликів, відображених у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2027 р., серед яких:

- наслідків повномасштабної війни РФ проти України та їх вплив на територіальні громади регіону, підвищення ролі безпеки та стійкості до зовнішніх чинників;
- набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС, поглиблення ступеня виконання положень Угоди про асоціацію між Україною і ЄС та її державами-членами, та переходу до початку переговорів про вступ України до ЄС;
- рекомендацій Організації економічного співробітництва та розвитку щодо необхідності забезпечення зв'язку з процесом відновлення України;
- внесення змін до Закону України «Про засади державної регіональної політики»;
- міжнародних кліматичних зобов'язань України.

Моделювання сценаріїв розвитку Волинської області на період до 2027 року здійснюється з урахуванням наступних факторів:

- Україна втратила значний економічний потенціал, податкові та митні надходження, робочі місця. Відтак, підтримка бюджету значною мірою здійснюється за рахунок зовнішньої допомоги;
- складні соціально-економічні, безпекові умови, у яких знаходиться Україна, а також початок діалогу про можливість вступу в Європейський Союз вимагають від української влади інтенсивного проведення реформ. Однією зі сфер, яка зазнає змін та набуде більшої ваги, буде державна регіональна політика. Ймовірно, будуть удосконалені цифрові інструменти для більш тісного зв'язку між елементами планування-фінансування-реалізації-моніторингу проектів регіонального розвитку;
- передбачається нарощення міжнародної грантової підтримки, що може мати позитивний вплив на поширення навичок проектного управління серед представників органів влади, місцевого самоврядування, організацій громадянського суспільства, бізнесу;

- зростання світового попиту на продукцію сільського господарства та харчової промисловості стимулюватиме виробників підвищувати якість продукції, у т.ч. впроваджувати стандарти Європейського Союзу;
- суттєве погіршення платіжного балансу через втрату економічного потенціалу стимулюють українську владу оптимізувати бюджетні видатки і застосовувати більш широкий спектр інструментів розвитку бізнесу;
- дефіцит кадрів, який вже зараз відчуває значна частина підприємств, буде ставати дедалі гострішим в умовах продовження військових дій, і збережеться також після їх припинення;
- внаслідок впливу повномасштабної війни в Україні зазнала суттєвої трансформації транспортна логістика, зокрема, на період військових дій закритися білоруський напрям та авіаперевезення, суттєво ускладнилися морські перевезення, посилилися залізничні та автомобільні перевезення у напрямках країн ЄС;
- посилення безпекових умов для забезпечення життєдіяльності, підтримка енергонезалежності стали більш актуальними та будуть залишатися в переліку пріоритетів у середньостроковій перспективі. Частина територій України на відстані 30 км до кордонів з РФ та Білоруссю стали високо ризикованими для економічного використання, і матимуть такий статус надовго після завершення військових дій;
- найближче десятиліття буде спостерігатися зростання попиту на послуги у сфері охорони здоров'я, а також реабілітації та реінтеграції постраждалих унаслідок війни осіб.

Інерційний сценарій

(область рухається по інерції, зовнішні та внутрішні фактори впливу залишаються незмінними: активні військові дії продовжуються в умовах поступового зниження зовнішньої бюджетної та військової підтримки України, прискорюється скорочення чисельності населення за рахунок військових втрат та еміграції, гальмується проведення реформ, деградують системи управління, інтеграція в ЄС гальмується).

Регіональний рівень:

Інерційний сценарій характеризується скороченням кількості працездатних і зростанням кількості непрацездатних в структурі населення області. На ринку праці зростатиме дефіцит кваліфікованих працівників, зокрема через мобілізацію, а також через міграційний відтік жінок і молоді за кордон. Збільшиться масштаб неформальної зайнятості.

Економічний потенціал та структура економіки області суттєво не зміняться. Обсяги реалізації промислової продукції дуже повільно зростатимуть. Підприємства поступово продовжуватимуть нарощувати випуск нових видів продукції, які відповідатимуть стандартам Європейського Союзу, а також працюватимуть над розширенням ринків збуту в Європі та інших частинах світу.

За інерційним сценарієм провідними галузями промислового комплексу залишатимуться харчової, машинобудівної, деревообробної та виробництва паперу, виробництва гумових та пластмасових виробів, виробництва меблів, металургійного виробництва, текстильного виробництва та виробництва одягу, добувної і хімічної галузей.

Загалом темпи зростання обсягів випуску продукції з високою доданою вартістю будуть дещо вищими, ніж зростання виробництва продукції загалом.

Дефіцит кадрів з кожним наступним роком буде зростати і суттєво обмежуватиме можливості підприємств усіх галузей. Особливо гостро цей фактор вплине на малі підприємства, що працюють на місцеві ринки збуту та розміщені в напрямку від Луцька до Львівської області а також кордону з Польщею. Підприємства-експортери відчуватимуть дефіцит кадрів не так гостро, оскільки вища рентабельність дозволить платити порівняно вищі заробітні плати і за рахунок цього швидше знаходити нових працівників.

В умовах зростання попиту на глобальному ринку обсяги аграрного виробництва у межах області суттєво не зростатимуть, однак відбуватиметься поступове заміщення традиційних видів рослинництва (зернові) на культури, які розширюватимуть можливості їх переробки та експорту. В умовах високої вартості кредитних коштів модернізація галузі та запровадження сучасних технологій відбуватимуться повільно.

Мале і середнє підприємство забезпечуватимуть найбільший відсоток виробництва продукції (товарів, робіт і послуг) та робочих місць, однак форми і обсяги стимулювання розвитку таких підприємств залишатимуться недостатніми.

Зростання капітальних інвестицій відбуватиметься вкрай повільними темпами, кардинально не впливатиме на зміну ситуації в економіці області.

З вказаних причин зростання продуктивності праці відбуватиметься нижчими темпами, ніж зростання заробітної плати, що негативно впливатиме на конкурентоспроможність продукції місцевих виробників.

Як результат, за інерційним сценарієм питома вага експорту в загальному обсязі виробництва продукції (товарів, робіт і послуг) в регіоні зростатиме несуттєво і залишатиметься нижчою, ніж в середньому по Україні.

Оптимістичний сценарій

(область активно використовує можливості в умовах: припинення військових дій на вигідних для України умовах, проведення необхідних для інтеграції в ЄС внутрішніх реформ, інтенсифікації залучення інвестицій, масштабної ресурсної підтримки в рамках програми ЄС «Підтримка України»).

Регіональний рівень:

За оптимістичним сценарієм в області здійснюватимуться суттєві соціально-економічні перетворення.

Покращиться доступ підприємств до позичкового капіталу та грантів, розшириться спектр можливостей, для яких бізнес (у тому числі, малий та мікро) зможе отримувати кошти та інші види підтримки.

Впровадження комплексу реформ (у сфері дерегуляції, податкового та митного законодавства, захисту прав інвесторів, стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності) у поєднанні із системною роботою органів влади області щодо забезпечення інвестиційної привабливості регіону, створення у Волинській області сприятливих умов для започаткування та ведення бізнесу, дасть можливість залучити в регіон значні обсяги інвестицій та суттєво підвищити ділову активність.

Це сприятиме забезпеченню інноваційного сценарію розвитку господарського комплексу – зростанню питомої ваги високотехнологічних інноваційних галузей: харчової, машинобудівної, деревообробної та виробництва паперу, виробництва гумових та пластмасових виробів, виробництва меблів, металургійного виробництва, текстильного виробництва та виробництва одягу, добувної і хімічної галузей.

Нові високотехнологічні виробництва створюватимуться в сільському господарстві, транспорті, торгівлі. Розвиватиметься зайнятість в третинному секторі (індивідуальні креативні, крафтові проекти).

В аграрному секторі зростатиме чисельність малих підприємств та кооперативних об'єднань. Якість продукції багатьох місцевих сільгоспвиробників буде приведена у відповідність із європейськими стандартами.

Додатковий стимул для розвитку отримає малий та середній бізнес, який забезпечить тісну співпрацю зі стратегічними інвесторами.

Волинська область, на відміну від більшості регіонів України, матиме суттєво кращі демографічні показники відтворення населення. Потреба у висококваліфікованих кадрах, яка виникає внаслідок технологічної модернізації, задовольнятиметься, переважно, місцевими фахівцями (підготовка та перепідготовка відповідних кадрів, удосконалення системи освіти). Очікується повернення і реінтеграція мігрантів, початок дії програм підтримки та професійної реабілітації ветеранів.

Запровадження високоефективних технологій сприятиме зниженню енерго- та матеріаломісткості виробництва, зростанню продуктивності праці та чисельності зайнятих.

Екологічна ситуація на території області залишатиметься задовільною.

Поступово покращуватиметься інфраструктура територіальних громад, що підвищить якість життя населення області.

За цим сценарієм, починаючи з 2025 р., передбачається динамічне зростання:

- валового регіонального продукту - на 5-9% щороку;
- обсягу промислового виробництва - понад 6% щороку;
- валової продукції сільського господарства - на 5% щороку;
- обсягу капітальних інвестицій - на 15% щороку;
- обсягу експорту товарів - на 5 – 6% щороку;
- середньомісячної заробітної плати - понад 10% щороку.

Стратегічна мета на період до 2027 р.

Створення умов для збалансованого розвитку, спрямованого на підвищення якості життя та добробуту мешканців регіону.

Стратегічне бачення розвитку:

Волинь-2027 – інтегрований у європейський простір конкурентоспроможний регіон України збалансованого модернізаційного розвитку, орієнтованого на досягнення високого рівня життя і забезпечення добробуту мешканців та мешканок, підтримку ґендерної рівності, посилення потенціалу людського капіталу, збереження і капіталізацію унікального природного потенціалу, культурних цінностей, національних традицій у площині динамічного національного розвитку і тісної міжрегіональної та транскордонної співпраці.

Обрані на підставі аналізу стратегічні цілі – спосіб досягнення стратегічного бачення. Їх визначення обумовлено, з одного боку, повноваженнями учасників підготовки і впровадження Стратегії, з іншого боку – наявністю інструментів впливу.

Стратегічне бачення досягатиметься через впровадження стратегічних цілей:

Стратегічна ціль 1	Стратегічна ціль 2	Стратегічна ціль 3	Стратегічна ціль 4	Стратегічна ціль 5
Підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки	Розвиток людського капіталу та підвищення якості життя населення	Розвиток інноваційної економіки (на засадах смарт-спеціалізації)	Розвиток транскордонного співробітництва	Раціональне використання природних ресурсів, екологічна безпека, зменшення впливів та наслідків зміни клімату

Обрані стратегічні цілі будуть реалізовані через систему операційних цілей та завдань.

Реалізація Стратегії розвитку області має допомогти перетворити її економіку на більш конкурентоспроможну за рахунок притоку як прямих іноземних, так і внутрішніх інвестицій у перспективні сектори, стимулюванню розвитку підприємництва, розвитку людського капіталу, що в кінцевому результаті матиме позитивний вплив на підвищення експортного потенціалу місцевих виробників та освоєння нових ринків збуту продукції.

Розділ 9. Стратегічні та операційні цілі, завдання розвитку Волинської області на період до 2027 року

Стратегічна ціль 1. Підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки.

Оперативні цілі	Завдання
1.1. Підвищення інвестиційної привабливості	1.1.1. Підготовка та розвиток інфраструктури залучення інвестицій.
	1.1.2. Формування системи стимулів для залучення інвестицій, в тому числі створення пільгових умов інвесторам, що здійснюють інвестиційну діяльність у найбільш важливих для задоволення суспільних потреб напрямках
1.2. Нарощення туристично-рекреаційного, культурного потенціалу регіону	1.2.1. Розвиток туристичних продуктів (подієвий, історико-культурний, культурно-мистецький, спортивний, «зелений», медичний туризм, тощо)
	1.2.2. Туристична промоція області, підтримка інноваційних проєктів, заходів, що формують імідж регіону
	1.2.3. Розвиток рекреаційно-курортних зон.
	1.2.4. Збереження, відродження, популяризація культурної та історико-архітектурної спадщини регіону.
1.3. Розвиток малого та середнього бізнесу	1.3.1. Стимулювання розвитку підприємницької ініціативи, в т.ч. серед ветеранів війни та членів їх сімей
	1.3.2. Розвиток інфраструктури підтримки бізнесу
	1.3.3. Розвиток інституційної підтримки бізнесу
1.4. Підвищення продуктивності агропромислового сектору	1.4.1. Сприяння розвитку та спроможності виробників сільськогосподарської продукції та їх об'єднань
	1.4.2. Диверсифікація сільської економіки для розвитку, переробки та зберігання сільськогосподарської продукції
	1.5.3. Промоція агропромислового сектору та стимулювання розвитку інформаційно-комунікаційних технологій на селі
1.5. Підтримка перспективних видів аграрного виробництва	1.5.1. Стимулювання розвитку дрібного господарювання на селі в т.ч. фермерських господарств
	1.5.2. Стимулювання та розвиток вирощування і виробництва нішевої продукції в галузі рослинництва, ягідництва, овочівництва, тваринництва, в т.ч. числі органічної продукції

Стратегічна ціль розвитку економіки Волинської області має велику значимість і визначена одним з найважливіших пріоритетів, оскільки сучасний розвиток характеризується посиленням конкуренції на внутрішньому і зовнішньому ринках. Конкурентоздатність стає вирішальним фактором, що може забезпечити стратегічний розвиток регіону, оскільки це здатність виробляти товари та послуги, що відповідають внутрішньому та зовнішнім ринкам.

Одним із ключових завдань на даний час є питання розвитку регіону та посилення його економічного потенціалу. Важливим чинником економічного зростання є інвестиції, тому необхідно всіляко сприяти залученню інвестиційних ресурсів, коштів міжнародної технічної допомоги та міжнародних фінансових організацій для реалізації проєктів економічної реструктуризації.

Завдяки цьому, область в цілому стане більш відкритою для нових інвестицій, для партнерства з інвесторами, базою для їх інтеграції в цих точках та створення нового бізнесу.

При цьому, внутрішні інвестиції забезпечать підвищення рівня продуктивності підприємств і розвиток інфраструктури, іноземні – в основному, додатковий капітал та також інноваційні

технології, менеджмент і навички, а залучення в бізнес-середовище регіону бізнес-партнерів, зокрема іноземних, стане важливою умовою зростання можливостей позиціонування області на конкурентних ринках.

Створення сприятливих умов для розвитку в регіоні такого механізму активізації інвестицій дозволить забезпечити розбудову туристичної інфраструктури, внутрішню регіональну інтеграцію ресурсів і видів діяльності, а також сприятиме інтеграції регіональних підприємств у міжрегіональну кооперацію та інтеграцію в промисловий і сільськогосподарський сектори глобальної економіки (вихід на міжнародні стандарти якості і продуктивності).

Ефективність розвитку і функціонування туристичної галузі в територіальних громадах і в регіоні в цілому залежить, в першу чергу, від управління цим процесом. Різносторонні дії всіх суб'єктів повинні бути об'єднані в одне русло, здійснюватися в комплексі, щоб їхні цілі і завдання стали єдиною ціллю – забезпечення сталого розвитку територіальних громад, зокрема та регіону в цілому.

Розвиток туризму в Шацькому регіоні є однією з найбільш перспективних напрямків для зростання регіональної економіки, особливо північних районів Волинської області. При наявності значного туристичного потенціалу, частка туристичної галузі у валовому регіональному продукті області залишається невисокою. Тому необхідно підвищити конкурентоспроможність Волинської області шляхом створення якісних туристичних продуктів на основі залучення інвестицій у сферу туризму регіону та раціонального використання природно-рекреаційного потенціалу.

Тому важливе значення для цього має забезпечення сприятливих умов для активізації розвитку сфери туризму та перетворення її на рентабельну конкурентоспроможну галузь, що є основним змістом цієї оперативної цілі.

Не менш важливим пріоритетом розвитку області залишається - створення і підтримка сприятливого середовища для розвитку малого і середнього бізнесу, формування й упровадження ефективної державно-громадської системи його підтримки і захисту шляхом спрямування дій територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, структурних підрозділів обласної державної адміністрації, органів місцевого самоврядування, об'єднань суб'єктів малого і середнього бізнесу та установ ринкової інфраструктури.

Реалізація заходів спрямована на створення правових, фінансових, соціально-економічних, організаційно-господарських та інших умов розвитку малого підприємництва в області.

Проведення регіональної політики щодо розвитку малого і середнього бізнесу сприятиме зміцненню його потенціалу і піднесенню ролі у здійсненні економічних реформ та структурній перебудові економіки регіону. Це дозволить підвищити соціальне значення малого і середнього бізнесу шляхом активного залучення населення до процесу підвищення рівня життя, створення нових робочих місць, збільшення рівня працевлаштування незайнятого населення, наповнення місцевих бюджетів, насичення товарних ринків високоякісною конкурентоспроможною українською продукцією.

Агропромисловий комплекс – один із найбільших і важливих секторів економіки Волинської області. Тут формується основна частина продовольчих ресурсів та майже три чверті роздрібного товарообігу, що має визначальний вплив на гарантування продовольчої безпеки як регіону, так і держави в цілому.

Сильними сторонами області є наявність родючих сільськогосподарських угідь, відсутність потужних об'єктів-забруднювачів довкілля та зон екологічного лиха.

Особисті селянські господарства (далі – ОСГ) займають провідні позиції з виробництва сільськогосподарської продукції й залишаються основним джерелом доходів сільського населення. В основному це господарства сімейного типу, що виробляють, споживають та реалізують сільськогосподарську продукцію. Упродовж останніх років утримується тенденція поступового скорочення їх частки у загальнообласному виробництві сільськогосподарської продукції.

З метою захисту інтересів дрібних сільськогосподарських товаровиробників щодо вирішення питань переробки і збуту сільськогосподарської продукції, постачання мінеральних добрив, насіння, сільгосптехніки, технічного обслуговування та ін., в області проводиться роз'яснювальна робота щодо об'єднання дрібних агровиробників у кооперативи.

Пріоритетним завданням розвитку молочного скотарства в області і надалі залишається реконструкція та будівництво молочних ферм та комплексів. На Волині невеликі фермерські

та особисті селянські господарства зайняли нішу вирощування овочів та картоплі. Для формування однорідних партій продукції проводиться робота щодо об'єднання селян у групи виробників.

Особливу увагу необхідно приділити відновленню наявних в області пам'яток архітектури, найперше Олицької резиденції, що спорудили за часів литовського князя Миколи Радзивілла в середині XVI сторіччя, одного з перших квадратних бастионів на теренах теперішньої України. За схожість із резиденцією французьких королів, Олицький замок дослідники називають українським Версалем. Враховуючи, що захист історичної спадщини є одним із пріоритетних напрямів культурної політики усіх держав світу, яка здійснюється під егідою ЮНЕСКО, збереження історичних пам'яток для майбутніх поколінь стане поштовхом для зрушень у сфері збереження архітектурної спадщини Волинської області та дозволить створити належні умови для залучення коштів приватних інвесторів та міжнародних організацій до реалізації заходів. Виконання запланованих заходів сприятиме входженню України до європейської спільноти, як держави, що виконує свої міжнародно-правові зобов'язання у сфері охорони архітектурної спадщини.

Досягнення стратегічної цілі буде здійснюватися шляхом вирішення таких оперативних цілей:

- підвищення інвестиційної привабливості
- нарощення туристично-рекреаційного потенціалу
- розвиток малого та середнього бізнесу
- підвищення продуктивності агропромислового сектору
- підтримка перспективних видів аграрного виробництва
- ефективне використання економічного потенціалу культурної спадщини для сталого розвитку громад

та пріоритетних завдань:

- підготовка та розвиток інфраструктури залучення інвестицій
- формування системи стимулів для залучення інвестицій, в тому числі створення пільгових умов інвесторам, що здійснюють інвестиційну діяльність у найбільш важливих для задоволення суспільних потреб напрямках
- розвиток туристичних продуктів (подієвий, історико-культурний, культурно-мистецький, спортивний, «зелений», медичний туризм, тощо)
- туристична промоція області, підтримка інноваційних проєктів, заходів, що формують імідж регіону
- розвиток рекреаційно-курортних зон
- збереження та відродження історико-архітектурної спадщини регіону
- стимулювання розвитку підприємницької ініціативи, в т.ч. серед ветеранів війни та членів їх сімей
- розвиток інфраструктури підтримки бізнесу
- розвиток інституційної підтримки бізнесу
- сприяння розвитку та спроможності виробників сільськогосподарської продукції та їх об'єднань
- диверсифікація сільської економіки для розвитку, переробки та зберігання сільськогосподарської продукції
- промоція агропромислового сектору та стимулювання розвитку інформаційно-комунікаційних технологій на селі
- розвиток фермерських господарств, в т.ч. сімейних фермерських господарств;
- підтримка диверсифікації аграрного виробництва, вирощування нішевих культур, в т.ч. овочівництва, ягідництва, тощо та органічної продукції
- створення умов для ефективного використання економічного потенціалу культурної спадщини
- збереження, розвиток та популяризація культурної спадщини регіону.

Стратегічна ціль 2. Розвиток людського капіталу та підвищення якості життя населення

Оперативні цілі	Завдання
-----------------	----------

2.1. Збереження та розвиток людського капіталу	2.1.1. Розвиток мережі дошкільної освіти, формування оптимальної мережі загальної середньої освіти області відповідно до реальних потреб місцевих громад у тому числі профільних ліцеїв, опорних шкіл
	2.1.2. Розвиток та модернізація системи професійно-технічної освіти в регіоні.
	2.1.3. Розвиток мережі закладів вищої освіти з урахуванням потреб ринку праці
	2.1.4. Покращення стану здоров'я, в т.ч. ментального, населення шляхом підвищення доступності та ефективності медичного обслуговування. Реабілітація та інтеграція ветеранів та їх членів сімей в цивільне життя.
	2.1.5. Розвиток культури, фізичної культури та спорту, молодіжного лідерства. Створення рівних можливостей задля самореалізації чоловіків та жінок.
2.2. Створення умов для комфортного та безпечного проживання мешканців	2.2.1. Створення умов для відновлення та стимулювання економічної активності в територіальних громадах.
	2.2.2. Здійснення першочергових заходів щодо безпеки життєдіяльності в територіальних громадах, віднесених до територій відновлення.
	2.2.3. Створення доступної інфраструктури та інших послуг для людей з інвалідністю, батьків з дітьми, людей похилого віку.
	2.2.4. Посилення енергетичної безпеки регіону в т.ч. за рахунок впровадження альтернативних джерел енергії та палива.
	2.2.5. Створення сприятливих умов для розвитку житлового будівництва шляхом вдосконалення існуючих та створення нових механізмів придбання житла, забезпечення подальшого розвитку системи іпотечного житлового кредитування
2.3. Покращення управління відходами	2.3.1. Створення сучасної системи управління відходами (роздільний збір, сортування і т.п)
	2.3.2. Розвиток нових потужностей з переробки та утилізації відходів
	2.3.3. Підвищення рівня обізнаності населення щодо поводження з ТПВ
2.4. Підвищення спроможності органів державної влади та місцевого самоврядування на новій територіальній основі	2.4.1. Посилення системи підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.
	2.4.2. Сприяння розбудові партнерств та обміну досвідом між органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами регіональної політики щодо ефективності управління та інноваційних методів роботи.

Забезпечення нової якості життя, збереження і нагромадження людського потенціалу є важливим стратегічним пріоритетом, що обумовило вибір цієї стратегічної цілі.

Натомість низька якість життя, ґендерна нерівність, нерозвиненість суспільних інститутів обумовляють загострення таких проблем як зниження рівня людського розвитку і, відповідно, подальшого послаблення конкурентоспроможності регіону, погіршення співвідношення між працездатним і непрацездатним населенням, зростання трудової міграції, погіршення здоров'я громадян та зниження якості освіти, що призведе до браку кваліфікованого людського капіталу у всіх сферах економічної системи регіону.

Саме тому система цілей і завдань у цій сфері охоплює діяльність у різних сферах соціально-

економічного життя мешканців області, серед яких: забезпечення доступності та якості послуг охорони здоров'я, якісної освіти, зміцнення статусу української мови, сприяння її розвитку та популяризації, реалізація на регіональному та місцевому рівні державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, створення умов для національно-патріотичного, військово-патріотичного виховання та громадянської освіти населення на рівні регіонів, територіальних громад, зокрема шляхом розроблення та реалізації відповідних програм, створення та розширення мережі відповідних центрів, соціальних послуг, ґендерної рівності, створення доступної інфраструктури та інших послуг для людей з обмеженими можливостями, покращення системи надання адміністративних послуг та зміцнення громадянської безпеки, вжиття заходів для підвищення доступності населення до фонду захисних споруд цивільного захисту з урахуванням принципів інклюзивності та безбар'єрності.

Досягнення цілі дозволить в умовах процесів глобалізації економіки і конкурентної боротьби забезпечити поліпшення демографічної ситуації, зменшити трудову міграцію, зменшити вплив негативних наслідків та здійснення заходів для розв'язання проблем, пов'язаних з внутрішнім переміщенням, зумовленого збройною агресією російської федерації, шляхом виконання на регіональному та місцевому рівні завдань, визначених Стратегією державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року. Створення ефективного та прозорого механізму обліку, розподілу та використання житлових чи інших приміщень, придатних для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб, державної та комунальної власності. Основним джерелом утворення відходів у Волинській області є підприємства гірничо-добувного, машинобудівного, будівельного, деревообробного комплексів. В області існує проблема поводження з твердими побутовими відходами, яких на території області за рік накопичується близько 1,0 млн. тон.

Головним завданням стійкого розвитку громад є створення безпечного середовища та забезпечення належного санітарного та екологічного стану в них.

Якщо на сьогодні в містах забезпечена централізована система збору сміття, то в сільській місцевості вона в основному відсутня. Тому передбачається вжиття заходів, спрямованих на забезпечення утилізації сміття, ліквідації несанкціонованих його звалищ, створення нових полігонів твердих побутових відходів і забезпечення безпечності діючих та вирішення питань його переробки.

Досягнення стратегічної цілі буде здійснюватися шляхом вирішення таких оперативних цілей:

- збереження та розвиток людського капіталу;
- створення умов для комфортного та безпечного проживання мешканців;
- покращення управління відходами;
- підвищення спроможності органів державної влади та місцевого самоврядування на новій територіальній основі.

та пріоритетних завдань:

- розвиток мережі дошкільної освіти, формування оптимальної мережі загальної середньої освіти області відповідно до реальних потреб місцевих громад у тому числі профільних ліцеїв, опорних шкіл
- розвиток та модернізація системи професійно-технічної освіти в регіоні
- розвиток мережі закладів вищої освіти з урахуванням потреб ринку праці
- покращення стану здоров'я, в т.ч. ментального, населення шляхом підвищення доступності та ефективності медичного обслуговування. Реабілітація та інтеграція ветеранів та їх членів сімей в цивільне життя
- розвиток культури, молодіжного лідерства. Створення рівних можливостей задля самореалізації чоловіків та жінок
- створення умов для відновлення та стимулювання економічної активності в територіальних громадах
- здійснення першочергових заходів щодо безпеки життєдіяльності в територіальних громадах, віднесених до територій відновлення
- створення доступної інфраструктури та інших послуг для людей з інвалідністю, батьків з дітьми, людей похилого віку
- посилення енергетичної безпеки регіону в т.ч. за рахунок впровадження альтернативних джерел енергії та палива

- створення сприятливих умов для розвитку житлового будівництва шляхом вдосконалення існуючих та створення нових механізмів придбання житла, забезпечення подальшого розвитку системи іпотечного житлового кредитування
- створення сучасної системи управління відходами (роздільний збір, сортування і т.д.)
- розвиток нових потужностей з переробки та утилізації відходів
- підвищення рівня обізнаності населення щодо поводження з ТПВ
- посилення системи підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування
- сприяння розбудові партнерств та обміну досвідом між органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами регіональної політики щодо ефективності управління та інноваційних методів роботи.

Стратегічна ціль 3. Розвиток інноваційної економіки (на засадах смарт-спеціалізації).

Оперативні цілі	Завдання
3.1. Збільшення доданої вартості промислової продукції в секторах смарт-спеціалізації	3.1.1. Стимулювання розвитку інноваційних досліджень та технологій
	3.1.2. Створення та впровадження інноваційного продукту
3.2. Розвиток інноваційної інфраструктури	3.2.1. Організаційна та фінансова підтримка інноваційних підприємств
	3.2.2. Створення та підтримка інформаційної бази інноваційних проєктів
	3.2.3. Розбудова інноваційної інфраструктури, в т.ч. наукових, технологічних парків, ІТ-кластерів
3.3. Розвиток людських ресурсів в галузях смарт-спеціалізації	3.3.1. Підвищення професійних компетенцій науково-педагогічних кадрів
	3.3.2. Підтримка та розвиток співробітництва між навчальними закладами, науково-дослідними установами і підприємствами регіону
3.4. «Цифрова трансформація»	3.4.1. Формування системи електронних інформаційних ресурсів на території області
	3.4.2. Запровадження новітніх цифрових технологій та швидкісного інтернету
	3.4.3. Забезпечення цифровізації системи надання послуг у соціальній сфері.

Інноваційна економіка - інтелектуальна економіка. Ґрунтується вона на впровадженні в життя інновацій, безперервному технологічному удосконалюванні, а також на виробництві та експортуванні високотехнологічної продукції, у якій є висока додаткова вартість. Основою такої економіки є новітні технології. Від інших видів економік її відрізняє те, що основну частину прибутку створює інтелект учених, новаторів, розвиток інформаційної сфери, а не просте матеріальне виробництво, характерне для індустріальної економіки або висока концентрація фінансів, властива для капіталу.

Інноваційна інфраструктура формує швидкість (темпи) розвитку економіки і підвищення добробуту населення.

Досягнення стратегічної цілі буде здійснюватися шляхом вирішення таких оперативних цілей:

- збільшення доданої вартості промислової продукції в секторах смарт-спеціалізації;
- розвиток інноваційної інфраструктури;
- розвиток людських ресурсів в галузях смарт-спеціалізації;
- цифрова трансформація.

та пріоритетних завдань:

- стимулювання розвитку інноваційних досліджень та технологій;
- створення та впровадження інноваційного продукту;

- організаційна та фінансова підтримка інноваційних підприємств;
- створення та підтримка інформаційної бази інноваційних проєктів;
- розбудова інноваційної інфраструктури, в т.ч. наукових парків, технологічних, IT-кластерів;
- підвищення професійних компетенцій науково-педагогічних кадрів;
- підтримка та розвиток співробітництва між навчальними закладами, науково-дослідними установами і підприємствами регіону;
- формування системи електронних інформаційних ресурсів на території області;
- запровадження новітніх цифрових технологій та швидкісного інтернету;
- забезпечення цифровізації системи надання послуг у соціальній сфері.

Стратегічна ціль 4. Розвиток транскордонного співробітництва

Оперативні цілі	Завдання
4.1. Інфраструктурне забезпечення транскордонного співробітництва	4.1.1. Поліпшення стану дорожньо-транспортної інфраструктури та транспортного сполучення територій
	4.1.2. Розвиток прикордонної інфраструктури.
	4.1.3. Розширення, відкриття нових транскордонних коридорів та реалізація проєктів логістичного забезпечення транскордонного співробітництва.
	4.1.4. Розвиток транспортно-логістичного потенціалу.
4.2. Стимулювання транскордонного співробітництва	4.2.1. Підтримка та розвиток міжнародного співробітництва на рівні територіальних громад та регіону.
	4.2.2. Сприяння залученню інвестиційних ресурсів, коштів міжнародної технічної допомоги та міжнародних організацій для розвитку транскордонного співробітництва.
	4.2.3. Підтримка місцевих ініціатив з реалізації екологічних завдань з метою досягнення транскордонного ефекту.

Транзитні можливості Волинської області є досить значними, однак потенціал не використовується на повну потужність. На сьогодні наявні проблеми як в сфері вантажних так і у сфері пасажирських перевезень.

Посилення зовнішніх загроз економічній безпеці України внаслідок повномасштабного вторгнення російських військ призвело до зростання ризиків і загострення загроз внутрішнього характеру, що проявляються в погіршенні динаміки та структури промислового виробництва регіону та, відповідно, негативно впливають на показники зовнішньої торгівлі.

Економічний і соціальний розвиток кожної територіальної громади, зокрема, регіону в цілому, в першу чергу, залежить від стану доріг. Якісні дороги і транспортна доступність – це одна із складових досягнення більш масштабної мети, а саме підвищення якості життя населення, а також є основою інвестиційної привабливості територій. Необхідно забезпечити розвиток транспортної доступності сільських населених пунктів до адміністративних центрів територіальних громад та районів.

Занедбана дорожня інфраструктура є однією з причин, чому попри близькість до кордону з Республікою Польща, обсяг в'їзного туристичного потоку в область є порівняно незначним. Будівництво нового пункту перетину українського-польського кордону Адамчуки-Збереже має паралельно супроводжуватись істотним покращенням дорожньої інфраструктури регіону.

Різкі просторові та структурні зміни в економіці, втрата експортного потенціалу є очевидним в сучасних умовах. Наразі закріпилася тенденція існування від'ємного зовнішньоторговельного сальдо України, обсяги якого є загрозливими, і коли зовнішнім ринкам притаманна жорстка конкуренція виробників продукції, головним завданням органів державного управління має стати удосконалення та розвиток експортного потенціалу. Реалізація європейського інтеграційного вектору зовнішньоекономічної та зовнішньоторговельної політики зокрема вимагає нових підходів та цілісної стратегічної програми якісного удосконалення як товарної, так і географічної структури експорту, а також державних заходів його підтримки і стимулювання. Тому актуальним завданням залишається визначення основних напрямків та

конкретних перспективних заходів у сфері сприяння ефективній реалізації експортного потенціалу.

Розв'язання окреслених проблем потребує комплексного вирішення та належить до сфери діяльності управління розвитку, інвестицій та європейської інтеграції обласної державної адміністрації. Стабільний розвиток міжнародного (транскордонного та міжрегіонального) співробітництва, успішне впровадження транскордонних проєктів, освоєння коштів Євросоюзу для реалізації грантових проєктів, а також створення та підтримка позитивного міжнародного іміджу Волинської області є основою досягнення стабільності і процвітання регіону, підвищення рівня життя населення, а також встановлення демократичних цінностей, поваги до прав людини тощо.

Досягнення стратегічної цілі буде здійснюватися шляхом вирішення таких оперативних цілей:

- інфраструктурне забезпечення транскордонного співробітництва;
- стимулювання транскордонного співробітництва регіону.

та пріоритетних завдань:

- поліпшення стану дорожньо-транспортної інфраструктури та транспортного сполучення територій;
- розвиток прикордонної інфраструктури;
- розширення, відкриття нових транскордонних коридорів, в т.ч. авіаційних, та реалізація проєктів логістичного забезпечення транскордонного співробітництва;
- розвиток транспортно-логістичного потенціалу;
- підтримка та розвиток міжмуніципального, міжрегіонального співробітництва територіальних громад регіону;
- сприяння залученню інвестиційних ресурсів, коштів міжнародної технічної допомоги та міжнародних організацій для розвитку транскордонного співробітництва регіону;
- підтримка місцевих ініціатив з реалізації екологічних завдань з метою досягнення транскордонного ефекту.

Стратегічна ціль 5. Раціональне використання природних ресурсів, екологічна безпека, зменшення впливів та наслідків зміни клімату

Оперативні цілі	Завдання
5.1. Охорона та раціональне використання водних ресурсів та зниження негативного впливу на атмосферу	5.1.1. Відновлення водного балансу та збереження болотних угідь
	5.1.2. Зменшення забруднення водних ресурсів скидами стічних вод (в т.ч. забезпечення централізованим водопостачанням та водовідведенням населених пунктів)
	5.1.3. Зменшення забруднення атмосферного повітря через впровадження інноваційних проєктів з використанням альтернативних джерел енергії
5.2. Збереження біологічного та відновлення ландшафтного різноманіття області	5.2.1. Створення нових та розширення існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду, винесення в натуру меж природно-заповідних територій
	5.2.2. Збереження та відтворення лісових масивів та зелених насаджень
	5.2.3. Організація та впровадження системи моніторингу довкілля, зокрема атмосферного повітря, вод, ґрунтів

У зв'язку із збільшенням навантаження пересувних та стаціонарних джерел на атмосферне повітря відбувається погіршення якості довкілля, санітарного стану території, фіксуються перевищення концентрацій забруднюючих речовин. Головними причинами, що обумовлюють незадовільний стан атмосферного повітря в населених пунктах є недотримання підприємствами технологічного режиму експлуатації пилогазоочисного устаткування; низькі темпи впровадження сучасних технологій очищення викидів, зростання одиниць

автомобільного транспорту, які не забезпечені приладами для нейтралізації відпрацьованих газів, і як наслідок збільшується кількість викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря. Забруднення атмосферного повітря впливає на здоров'я людини та біорізноманіття різними шляхами – від прямої негайної загрози до повільного поступового руйнування систем життєзабезпечення організму. Постійні атмосферні забруднення несприятливо впливають на загальну захворюваність населення. Доведено прямий зв'язок між інтенсивністю забруднення повітря і станом здоров'я, а також зростанням хронічних неспецифічних захворювань. Це призводить до зниження народжуваності. Забруднене атмосферне повітря значно підвищує захворюваність та смертність населення.

Особлива увага при здійсненні моніторингу факторів навколишнього середовища приділялася оцінці якості та безпечності питної води

Ґрунти є одна із найважливіших складових частин природних комплексів, оскільки вони утворилися внаслідок взаємодії компонентів ландшафту. Для забезпечення нормального розвитку сільськогосподарських культур в умовах зростаючого забруднення оточуючого середовища ґрунти потребують тривалого екологічного обстеження – моніторингу. Щорічно проводиться агрохімічне обстеження та паспортизація земель сільськогосподарського призначення у господарствах всіх форм власності і сільських радах.

Природно-заповідний фонд області представлений наступними категоріями заповідності: природний заповідник, національні природні парки, заказники, заповідні урочища, пам'ятки природи, ботанічний сад, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Основними негативними чинниками розвитку заповідної справи є:

- скорочення темпів зростання площі ПЗФ за рахунок створення нових територій та об'єктів у зв'язку з відмовою користувачів і власників земельних ділянок на погодження створення;

- незавершене встановлення меж у природі (на місцевості) територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- низький рівень володіння інформацією щодо розвитку заповідної справи в області.

Поліпшення екологічної ситуації в територіальних громадах також залежить і від свідомості жителів. Тільки виховавши екологічну культуру і підвищивши екологічну грамотність щодо поводження з твердими побутовими відходами, можна забезпечити безпечність навколишнього середовища.

Тому передбачається здійснення органами місцевого самоврядування інформаційної і просвітницької роботи з цього питання, залучення населення та громадських організацій екологічного спрямування до організації та проведення спільних заходів по прибиранню територій, поширення та впровадження кращих практик з цього питання.

Досягнення стратегічної цілі буде здійснюватися шляхом вирішення таких оперативних цілей:

- охорона та раціональне використання водних ресурсів та зниження негативного впливу на атмосферу;
- збереження біологічного та відновлення ландшафтного різноманіття області.

та пріоритетних завдань:

- відновлення водного балансу та збереження болотних угідь;
- зменшення забруднення водних ресурсів скидами стічних вод (в т.ч. забезпечення централізованим водопостачанням та водовідведенням населених пунктів);
- зменшення забруднення атмосферного повітря через впровадження інноваційних проєктів з використання альтернативних джерел енергії;
- створення нових та розширення існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду, винесення в природу меж природно-заповідних територій;
- збереження та відтворення лісових масивів та зелених насаджень;
- організація та впровадження системи моніторингу довкілля, зокрема атмосферного повітря, вод, ґрунтів.

Розділ 10. Організаційне, інституційне та фінансове забезпечення реалізації стратегії розвитку волинської області на період до 2027 року

Механізм реалізації Стратегії охоплює такі сфери: місцеве самоврядування, підприємницьку діяльність, інвестиційний процес, містобудівну діяльність, публічні фінанси і міжбюджетні відносини та передбачає налагодження ефективної та скоординованої взаємодії усіх суб'єктів регіонального розвитку в реалізації заходів, проєктів і ініціатив з метою досягнення визначених орієнтирів перспективного розвитку регіону.

Стратегія реалізується у два середньострокові етапи: перший – 2021-2023 роки, другий – 2024-2027 роки, для кожного із яких розробляється План заходів відповідно до цілей і завдань Стратегії та з урахуванням припущень щодо доступності відповідних фінансових ресурсів для його реалізації.

Перший етап – це розроблення, відбір і реалізація пріоритетних проєктів регіонального розвитку, спрямованих на посилення конкурентних переваг та формування/зміцнення точок зростання і точок конкурентоздатності регіональної економіки, модернізацію інфраструктури в територіальних громадах, створення умов для зростання людського капіталу та підвищення якості життя.

Другий етап – це продовження реалізації незавершених проєктів у ході першого етапу та реалізація нових, що забезпечать інноваційний тип розвитку галузей економіки, перетворення точок її зростання в конкурентоздатні на зовнішніх ринках економічні сектори та трансформацію конкурентоздатних точок в регіональну смарт-спеціалізацію, створення якісної інфраструктури в територіальних громадах та забезпечення безпечного життєвого середовища для їх жителів, накопичення та широке внутрірегіональне використання людського капіталу.

В цілому обидва етапи реалізації Стратегії будуть відповідати базовому сценарію розвитку області.

Також важливим інструментом реалізації визначених у Стратегії стратегічних цілей є: програми соціально-економічного та культурного розвитку територіальних громад обласні цільові програми, стратегії розвитку територіальних громад.

Їх реалізація дозволить конкретизувати зусилля усіх суб'єктів регіонального розвитку для комплексного і системного вирішення короткострокових, середньострокових та довгострокових проблем, забезпечити прозорість і обґрунтованість вибору завдань, які необхідно досягнути у різні часові періоди, визначити шляхи досягнення результатів з урахуванням різних форм підтримки протягом кожного з етапів реалізації Стратегії.

Зв'язок цих програмних документів забезпечить спільність напрямів і заходів щодо досягнення стратегічних цілей на регіональному і місцевому рівнях.

Також важливим інструментом впливу на комплексний розвиток регіону є державні цільові програми. Реалізація, визначених у них заходів на території області, дасть можливість надати більшого імпульсу розвитку позитивних процесів у її економічній і соціальній сферах та підвищити рівень досягнення визначених у Стратегії цілей.

Стратегія не передбачає утворення додаткових інституцій (структур). Її реалізацію забезпечуватимуть усі суб'єкти регіонального розвитку, але роль і відповідальність кожного має бути підвищена.

Координацію реалізації Стратегії здійснюватиме облдержадміністрація, яка надаватиме організаційну і методологічну підтримку суб'єктам регіонального розвитку – ініціаторам і виконавцям проєктів регіонального розвитку.

Фінансове забезпечення Стратегії передбачається за рахунок бюджетних і позабюджетних коштів, не заборонених законодавством (кошти підприємств і інвесторів), у тому числі коштів міжнародної технічної допомоги та грантових.

Залучення коштів з державного бюджету здійснюватиметься у вигляді фінансування з державного фонду регіонального розвитку та у рамках відповідних державних цільових програм.

Кошти місцевих бюджетів спрямовуватимуться у вигляді фінансування чи співфінансування проєктів регіонального розвитку та на фінансування заходів у рамках вищезазначених місцевих програм.

Залучення коштів міжнародної технічної допомоги, яку надають Україні міжнародні установи та іноземні держави, та грантових здійснюватиметься у межах можливостей і обсягів, виділених на цільові потреби.

Інші позабюджетні кошти, не заборонені законодавством, залучатимуться у рамках державно-приватного партнерства.

Розділ 11. Моніторинг і оцінка результативності реалізації Стратегії розвитку Волинської області на період до 2027 року

Важливою частиною єдиного механізму реалізації Стратегії є контроль, що передбачає проведення моніторингу та оцінку результативності реалізації Стратегії та планів заходів з її реалізації.

Результати реалізації Стратегії визначатимуться на підставі проведення моніторингу досягнення пріоритетів розвитку регіону, стратегічних, оперативних цілей та виконання завдань Стратегії і планів заходів шляхом порівняння фактично отриманих значень індикаторів оцінки результативності виконання завдань і їх прогнозних значень.

Моніторинг та оцінка проводитиметься згідно з вимогами Порядку та Методики та відповідно до розпоряджень голови облдержадміністрації, виданих на їх виконання.

З метою забезпечення гнучкості Стратегії і її відповідності новим викликам регіонального розвитку, вона може актуалізуватися при зміні внутрішніх і зовнішніх чинників, що матимуть суттєвий вплив на розвиток економічної і соціальної сфер області. А саме, за результатами моніторингу і оцінки досягнення визначених стратегічних цілей, у разі необхідності, будуть визначатися нові перспективні точки зростання, точки конкурентоздатності в регіоні та корегуватися напрями пріоритетних дій.

Розділ 12. Узгодженість Стратегії з Цілями сталого розвитку

Забезпечення сталого розвитку є глобальним імперативом та особливо актуалізується для України з огляду на економічні, соціальні та екологічні виклики. Стратегія розвитку Волинської області на період до 2027 року формує дорожню карту сталого розвитку регіону.

Таблиця 42. Зв'язок Цілей Сталого Розвитку та цілей Стратегії розвитку Волинської області на період до 2027 років

Цілі Сталого Розвитку: Волинь	Цілі Стратегії розвитку Волинської області на період до 2027 року	Ціль 1. Підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки	Ціль 2. Розвиток людського капіталу та підвищення якості життя населення	Ціль 3. Розвиток інноваційної економіки (на засадах смарт-спеціалізації)	Ціль 4. Розвиток транскордонного співробітництва	Ціль 5. Регіональне використання природних ресурсів та екологічна безпека, зменшення впливів та наслідків зміни клімату
Ціль 1. Подолання бідності		++	++	+	+	
Ціль 2. Подолання голоду, розвиток сільського господарства		+	+	+	+	
Ціль 3. Міцне здоров'я і благополуччя		+	++	+	+	++
Ціль 4. Якісна освіта		+	++	+	+	
Ціль 5. Гендерна рівність		+	++			
Ціль 6. Чиста вода та належні санітарні умови		+	++	+	+	++
Ціль 7. Доступна та чиста енергія		+		+	++	+
Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання		+	+	+	++	
Ціль 9. Промисловість, інновації та інфраструктура		++	+	+	+	+
Ціль 10. Скорочення нерівності		+	++	++	++	
Ціль 11. Сталий розвиток міст і громад		+	+	+	++	+
Ціль 12. Відповідальне споживання та виробництво		++		+	+	++
Ціль 13. Пом'якшення		+		+	++	++

наслідків зміни клімату					
Ціль 14. Збереження морських ресурсів					
Ціль 15. Захист та відновлення екосистем суші			+	+	++
Ціль 16. Мир, справедливість та сильні інститути		++	+	+	
Ціль 17. Партнерство заради сталого розвитку	++	++	++	++	++

Примітка: ++ - сильний зв'язок, + - опосередкований зв'язок